

NOVOSTI HOBUCI

#1312

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 7. 2. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

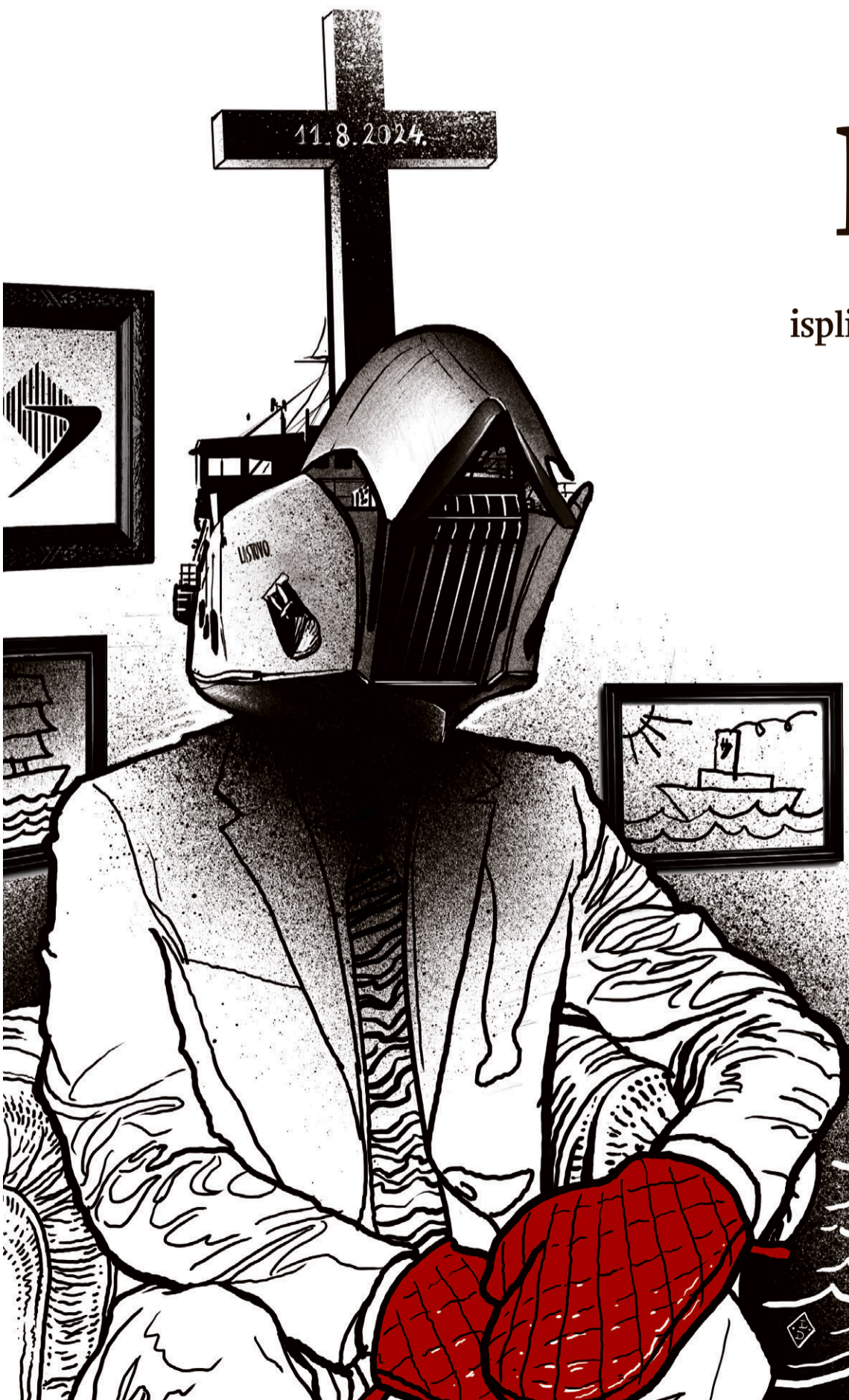
052025

Nered plovidbe

Zbog nesreće u Malom Lošnju isplivala je sva šporkica iz Jadrolinijine santine, ustvari pokuljala odozgo. Predsjednik uprave David Sopta i ministar Oleg Butković zanemarivali su upozorenja Hrvatskog registra brodova, lučke Inspekcije za sigurnost plovidbe i Sindikata pomoraca Hrvatske

str. 2-3.

Trajekt Lastovo u vrijeme istrage zbog tragične pogibije pomoraca (Foto: Nel Pavletić/PIXSELL)

Potapanje brodova

Zbog nesreće u Malom Lošinj u isplivala je sva šporkica iz Jadrolinijine santine, ustvari pokuljala odozgo, s njezina komandnog mosta i nadređenih joj instanci. Predsjednik uprave David Sopta i ministar Oleg Butković zanemarivali su upozorenja Hrvatskog registra brodova, lučke Inspekcije za sigurnost plovidbe i Sindikata pomoraca Hrvatske

POVODOM netom objavljenih zaključaka dviju istraga o nesreći na trajektu Lastovo u Malom Lošinj prošlog ljeta zaredale su usporedbe Hrvatske i Srbije. Ovdje po ljudima nije pala nadstrešnica željezničke stanice, nego brodska ukrcajna rampa. U Hrvatskoj ih je tako poginulo troje, onako u Novom Sadu petnaestero. Kod nas se zatim uzburkalo po medijima, tamo na ulici i po institucijama. Njima se nakon pada

vlade ljuja i predsjednik ALEKSANDAR VUČIĆ lično, nama ni nadležni ministar OLEG BUTKOVIĆ. Sličnosti ima taman toliko da se istaknu razlike, a ni početne pozicije za ovu usporedbu nisu bile iste. Pa ipak, to što se uopće tako žustro sve uspoređuje u javnosti govori o nekakvom političkom izazovu za premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i HDZ, posebno uoči skorašnjih lokalnih izbora.

No kazuje nam to i o činjenici da prometno-infrastrukturne nesreće nisu tek

nekakav ogradeni sektorski ili javnoservisni problem. One ukazuju na smrtonosnu zapuštenost raznih sustava koji fizički u osnovi čine jednu državu, pored teritorija i ljudstva. Ujedno takve šokantne tragedije kontrastiraju i naglašavaju uobičajenu bezbrižnost te indolentnost političkih i drugih elita. Ne treba pritom sumnjati da će Plenković i ovaj put dosljedno ignorantski odbaciti prozivanje svake odgovornosti više od one koju je već ispostavio upravi Jadrolinije, na

čelu s njegovim prijateljem DAVIDOM SOPATOM. Predsjednik te uprave koja bi idući tjeđan, prema najavama, kompletna morala biti smijenjena, bio je inače neusporedivo perspektivan kadar. Nije imao nikakva prethodnog iskustva da vodi jedno brodarsko poduzeće, kamoli najveće na Jadranskom moru, ali Sopta raspolaže jačom kvalifikacijom – premijerov je intimus. Mogli smo ga zamisliti na čelu niza ministarstava, još kad znamo kako se te funkcije vrtooglavo troše, a

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 07/02/2025

NOVOSTI
HOBOCIJA #1312

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Guđžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimićević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

ovako će se morati skloniti na kakvu manje vidljivu poziciju. Samo malo diskretniju, ne nužno slabije plaćenu, jer naš državni vrh ne ostavlja nezbrinutima one koji su mu tako lojalno čuvali odstupnicu pred medijskim prozivkama za odgovornost nad stanjem u sustavu javnog prijevoza.

Vidi se to više po tome kako Sopta danas brani sebe, doduše, nego kako je njih štitio proteklih pola godine, koliko god i tad bio posvećen slučaju. I baš on je, od svih priučenih ili poludoučenih šefova u ovoj zemlji, tad konstatirao da su kritičari Plenkovića i Butkovića 'ljudi upitne stručnosti'. No kad su ga se dohvatili stručnjaci oficijelno zaduženi da preispitaju njegov rad, iz Uprave sigurnosti plovidbe koja djeluje pri Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture, kao i državne Agencije za istraživanje nesreća u prometu, otkrio je spremnost na još kreativnije obrambene poduhvate.

Sopta je tako prije nekoliko dana napao i njih, kao i pojedine svoje oponente iz sindikata u Jadroliniji, a nije na tome stao u ranijem očitovanju za navedenu agenciju, objavljenom također ovih dana. Glavnu krivnju za nesreću svalio je na zapovjednika trajekta Lastovo i dio posade, uključujući žrtve. Optužio ih je za neracionalnost, samovolju i nemar – tim redom. Nešto je odgovornosti prebacio na vanjske ovlaštene službe, inspekciju Lučke kapetanije i naročito na Hrvatski registar brodova, državnog regulatora stanja domaćih plovila. Ustvrdio je da on sam zasad nije osuđen ni kažnjen, nego samo preporučan za prekršajni sud, dok onaj kazneni očito namjenjuje drugima. Svejedno, ne smije se previdjeti da je Strukovni sindikat pomoraca Jadrolinije upozorio i na Soptine makinacije u vezi s njegovom mogućom kaznenom odgovornošću.

Ovo, dabome, nije važno toliko zbog tog odioznog karijerista bez pokrića, koliko zbog ocrtavanja sredstava kojima se služe naši moćnici. Treću, završnu istragu nad tragedijom Lastova, naime, provodi Državno odvjetništvo RH. Ono je inače odmah poslije nesreće obavilo stanovite istražne radnje u predmetu, između ostalog izuzelo ventile hidrauličkog sustava rampe. Istraga još nije završena, možemo samo nagađati zašto, a ni njezini rezultati nisu još dospjeli u javnost, ni cjelovito ni djelomično. David je Sopta, međutim, u jednom intervjuu nedavno izjavio da je rampa 'vještačena od strane državnih institucija', pri čemu je 'dokazano kako je bila tehnički ispravna'.

Pravosudna služba koju vodi IVAN TURUDIĆ nije se u međuvremenu oglasila o Soptinoj tvrdnji, premda ona jedina to može i mora, umjesto da s ventilima duboko u ladiči čeka rasplet zbivanja po drugim adresama. Plenkoviću netko ipak treba dati priliku za čvršću zaštitu ovdje isturenog Olega Butkovića od sada učestalih zahtjeva za njegovom ostavkom. No recimo da je Sopta u pravu, da su ventili radili savršeno, da je rampa bila ispravna, da ništa nije zakazalo mehanički ni elektronički. S druge i treće strane, one već završene istrage bacaju svjetlo na sasvim odvojeno pitanje. Po njima, u Jadroliniji općenito nije bio uspostavljen propisan sustav upravljanja sigurnošću.

Takvo što definitivno nije u djelokrugu kapetana, još manje onome mornarskom, ali zato strši upadljivo naviše, i to ne samo do uprave poduzeća i njezina predsjednika. Ako je rampa i bila valjana, nedostatak obaveznih sigurnosnih parametara i protokola ispostavio se više nego dovoljnim da u hipu odnese nekoliko radničkih života. A te akte ima donositi uprava, pa zato sindikati s razlogom propituju i onaj dio istrage Ministarstva mora, prometa i infrastrukture kojim se dio odgovornosti za nesreću pripisuje zapovjedniku trajekta.

Zanemarivao upozorenja – Oleg Butković (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Ovako laički promatrano, pritom iz lagodne kontinentalne zavjetrine, ponetko bi mogao pretpostaviti da žrtve doista nisu imale što u tolikom broju tražiti ispod zaglavljene rampe, a bez osigurača koji bi spriječio njezin pad. No manimo se viška procjeniteljskog komfora barem u primjeru Jadrolinije na vrhuncu turističke sezone, u prvoj polovini kolovoza, kad očajne posade državno-brodarske flote nemaju obavezu samo prema otočanima kojima njihov servis znači svakodnevni život kroz cijelu godinu. One tada grozničavo opslužuju čitavu najezdu turista, a posredno i vlasti čiji opstanak u velikoj mjeri ovisi upravo o sezonskom poslovnom rezultatu. I nemaju vremena za oklijevanje kad zapne neka rampa, nego su prinuđene improvizirati bez naknade za dodatni trud i rizik.

O tome jasno svjedoči više momenata koji su prethodili nesreći u Malom Lošinju, a bez koje po svemu sudeći ne bi ni isplivala sva

Glavnu krivnju za nesreću Sopta je svalio na zapovjednika trajekta Lastovo i dio posade, uključujući žrtve. Optužio ih je za neracionalnost, samovolju i nemar – tim redom

Premijerov prijatelj bez iskustva – David Sopta (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

šporkica iz Jadrolinijine santine, ustvari pokuljala odozgo, s njezina komandnog mosta i nadređenih joj instanci. Sopta i Butković zanemarivali su upozorenja kojima su im pažnju nastojali privući Hrvatski registar brodova, lučke Inspekcije za sigurnost plovidbe i Sindikat pomoraca Hrvatske, između ostalih. Ticalo se to i zanemarene sigurnosti i loših uvjeta rada i generalno štetnog upravljanja poduzećem. Andrej Plenković, uzgred rečeno, sindikate i njihove apele je naknadno proglasio nebitnima.

Pamti se i da je, samo mjesec dana prije nesreće Lastova, DAMIR ZEC dao ostavku na dužnost predsjednika Nadzornog odbora Jadrolinije, nakon pokušaja da ovlaštenima ukaže na probleme upravljanja tim brodom. Saznali smo tako i za neshvatljivu praksu nabavke skupih polovnih brodova, ali i ponešto šire, dok je Oleg Butković odmah izjavio da će Zečev dopis 'još malo pogledati'. Dodao je da 'nije to ništa alarmantno', jer ipak 'Jadrolinija ide naprijed', a 'situacija je stabilna'. Potom ne samo što je pala jedna smrtonosna rampa, nego su zaredale vijesti o kvarovima na raznim drugim trajektima iste flote. Sopta je usprkos svemu zadržan dosad na funkciji, mada to nipošto nije bio slučaj sa svim ovdje involviranim licima.

Kako to izvode kad im zatreba, u ovom su predmetu Plenković i Butković pokazali na primjeru ZLATKA KOŠTE, načelnika Sektora za inspekcijske poslove i tehničke standarde, te člana uprave Hrvatskog registra brodova. Košta je bio zadužen da napravi spomenuto izvješće za ministarstvo, a kako ono nije ispalo ministru po volji, potonji je osobno preporučio njegovu smjenu, što je premijer i prihvatio. Izabran je novi stručnjak za sigurnost plovidbe u upravi državnog regulatora, ali ne treba zaboraviti ni da su u svim tim istragama utvrđene i nepravilnosti u radu samoga tog tijela.

To pak znači da se smrtno problematično upravljanje dotičnim sektorom ne odnosi

Treću, završnu istragu nad tragedijom Lastova provodi DORH. On je odmah poslije nesreće obavio stanovite istražne radnje u predmetu. Istraga još nije završena, možemo samo nagađati zašto, a ni njezini rezultati nisu još dospjeli u javnost, ni cjelovito ni djelomično

samo na Jadroliniju i pripadajuću političku vertikalu, nego se proteže na ukupni prostor hrvatskoga pomorskog te brodarsko-sigurnosnog sustava. Ne funkcionira ni regulator, niti se slijede nalazi inspekcija. Zadužene osobe u poziciji su da odmahnu rukom na svaku primjedbu sindikata ili čak pojedinaca iz upravnih i nadzornih tijela državnog brodarara. Ono što im osigurava mogućnost takve bezobzirnosti isključivo je uzurpirani političko-institucionalni sustav koji status svojih ljudi čuva po cijenu života svih ostalih.

Točno tako dakle nastupaju Butković, Plenković, Sopta, Turudić. Vlada u rukama koalicije koju predvodi HDZ doživljava Hrvatsku kao neopozivo vlastito leno u kojem za vanjsku i neovisnu kritiku nema mjesta ni smisla, ne dok pouzdano izostaju posljedice za najodgovornije protagoniste sustava. U tom pogledu njima donekle može zebnju izazvati bliženje izbora na kojima se periodično odlučuje o raspodjeli niza upravnih ovlasti i utjecaja. No ima tu osnove za još jednu usporedbu aktualne situacije u Hrvatskoj i Srbiji. Institucije i funkcije ne služe vladajućima samo kao npr. sinekure, nego kao jamstvo izbjegavanja pravne i političke odgovornosti onda kad se dogodi nešto ovakvo. Nije njima važno samo da se ispentraju gore, nego da se mirno izvuku čim onima ispod sruše štogod na glavu. ■

Спорт и усташка глaзба

‘Не може се и на Трњанске кресове и на Томсона’, пише у приопћењу Иницијативе младих и МАЗ-а, који упозоравају да се загребачка власт није супротставила идеји да Томсон забавља окупљене грађане. Уочи дочека једини је јавно реагирао предсједник Антифашистичке лиге Зоран Пусић

Уочи загребачког дочека хрватске рукометне репрезентације, која се са Свјетског првенства вратила са сребрном медаљом, министар туризма Тончи Главина позвао је ‘све грађане’ да се 3. фебруара прикључе великом слављу. Топло је препоручио да се свјетски успјех рукометаша прослави на адекватан начин, па је још једном поновио да дођу баш ‘сви’. Не би ту било ништа спорно да Влада и Хрватски рукометни савез нису приредили музички наступ који жестоко поларизира друштво.

Мање од два дана прије повратка рукометаша јавности је обзнањено да ће се средиштем Загреба заорити глас МАРКА ПЕРКОВИЋА ТОМСОНА, пјевача усташких будница и геноцидног поклоча. Државни врх се добро наругао свим грађанима Хрватске позивајући их у укључивом и свечаном тону на тзв. опћенародно весеље. Правдали су се да је наступ Томсона жеља рукометаша који су, како је речено безброј пута у 48 сати, непрестано слушали његову најновију пјесму ‘Ако не знаш шта је било’. Истина је да је овај наступ уговорен на обострану радост спорташа и ХДЗ-а. Уосталом, вриједи подсетити да су министри ИВАН АНУШИЋ, ШИМЕ ЕРЛИЋ, МАРИН ПИЛЕТИЋ и бивши министар ВИЛИ БЕРОШ љетос присуствовали Томсоновом концерту у Имотском гдје се, у складу са сваким његовим појављивањем, обилато величао усташки покрет.

Предсједник Антифашистичке лиге Зоран Пусић једини је јавно реагирао прије дочека. У отвореном писму је затражио од премијера АНДРЕЈА ПЛЕНКОВИЋА да превенира могућност да Томсон, чија пјесма ‘Бојна Чавоглаве’ започиње усташким поздравом, наступа на дочеку рукометне репрезентације, прије свега због поруке младим генерацијама. Замолио га је да погледа двије снимке: једну с његовог концерта у Имотском и другу, од 27. јануара, на којој око 200 навијача Хајдука маршира улицом у Сплиту узвикујући да су усташе. Неки учесници скупа у Имотском носили су мајице с натписом ‘Кроз Имотски камиони журе’, стих из пјесме ‘Јасеновац и Градишка Стара’, која се наставља стихом ‘То је кућа Максових месара’ и која је младим људима постала позната једино као дио (нешто рјеђи од Јуре и Бобана) Томсоновог репертоара. Све је то нијемо проматрао споменик Тина Ујевића на тргу у Имотском, заогрнут у заставу на којој је писало ‘За дом спремни’, подсетио је Пусић на немиле сцене из Далмације.

Пленковић је Пусићу, слично као и министар туризма свим грађанима, онша-

Иза Томсона остало је смеће
– Трг бана Јелачића (Фото:
Лука Станзл/PIXSELL)

лантно поручио да ‘сви заједно уживамо у успјеху хрватских рукометаша и приредимо им весели и достојанствени дочек, какав и заслужују’. Казао је да тражење политичке поруке у наступу Томсона само продубљује идеолошке подјеле, да су опсани инциденти изоловани случајеви и да су надлежне институције подuzeле одговарајуће мјере против одговорних особа.

У организацији дочека учествовао је и Град Загреб. Градоначелник Томислав Томашевић није се оглашавао по том питању током викенда. Када је све било завршено, казао је да на дочеку рукометаша ‘није било инцидента и да је све прошло у реду’. ‘Томсон није мој глaзбени ни политички избор. Међутим, нисам приста-

Томашевић се не може борити ирођив ХДЗ-а уколико не изриче свој етички и политички суд о томе што се збивало у Загребу. У Загребу се није збивало оно за што су га грађани изабрали – каже Марко Вучевић

лица забрана концерата и сматрам да је то контрапродуктивно. Сви који пјевају усташке пјесме и носе таква обиљежја – то је неприхватљиво и то је ствар полиције’, рекао је Томашевић.

У једином обраћању око ове ситуације Томашевић је изговорио најмање двије грешке. Ово није само ‘ствар полиције’, већ је првокласно политичко питање. И није тачно да инцидента није било. Прије свега, увођење Томсона у јавни простор инцидент је сам по себи. Скандал је још већи ако се узме у обзир да су се у Загребу, граду који ће у мају ове године обиљежити 80 година од велике побједне над окупатором и прославити ослобођење од фашизма, пјевали стихови ‘Лоша била 1945./ Расула нас преко свијета’. Осим тога, у публици су се могле видјети ХОС-ове заставе и шалови с натписом ‘За дом спремни’. Полицијској управи загребачкој смо послали упит о протуправном понашању на дочеку рукометаша, али одговор до закључења текста нисмо добили.

Иницијатива младих за људска права и Мрежа антифашисткиња Загреба у заједничком приопћењу наводе да се загребачка градска власт у рукама странке Можемо! није супротставила идеји да Томсон забавља окупљене грађане на главном градском тргу. ‘Не да се нису супротставили идеји да ‘у њиховом’ граду, пред њиховим очима, пред десетке тисућа људи на позорницу изађе јавна особа која промиче кориштење поздрава ЗДС те отворено заговара и пропагира ксенофобију, етнонационализам, расизам и друге облике мржње. Они су чак судјеловали у организацији овог догађаја. Овога пута се нису имали потребу оградити или успротивити политичкој поруци коју шаље Томсон и

дио његове публике на концертима, као што су учинили у случају порука које је у 12. мјесецу на исти Трг поставила Иницијатива младих за људска права. Подсетимо, тада се градоначелник пожурно оградити од ‘политичких порука на дрвцу’ које су преносиле жеље младих људи ‘да се поморимо с Бошњацима и Србима’ и да млади свој став о рату у 1990-има не темеље на мржњи, него на разумијевању’, нагласили су.

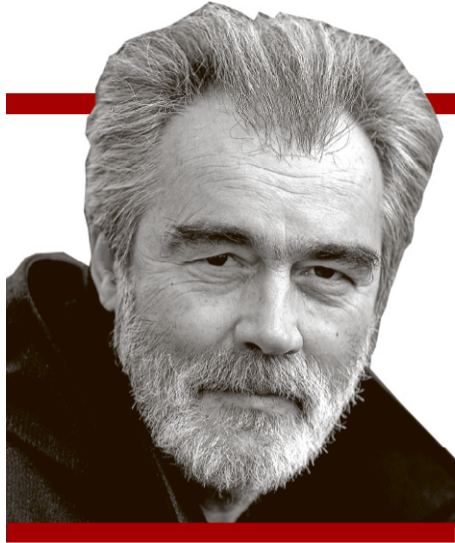
Градској власти, која се поноси својим пријашњим радом у цивилном друштву и активизмом, поручили су да с фашизмом нема калкулирања, чекања ни суздржавања. ‘Ако наставите радити с фигом у цепу, разочарат ћете и базу која вас је довела на власт, али и остале грађане за које смо сигурни да се противе фашизму и повијесном ревизионизму. Не може се и на Трњанске кресове и на Томсона! СФСН’, наводи се у приопћењу Иницијативе младих и МАЗ-а.

Бивши саборски заступник, свеучилишни професор филозофије и теологије МАРКО ВУЧЕТИЋ дочек рукометаша је назвао ‘лажним догађајем’.

— Ради се о класичној узурпацији догађаја. Неке политике су проговориле кроз уста спорташа, они су загосподарили тим догађајем и почели су га интерпретирати као свехрватски догађај. Томашевић је изабран да каже свој суд. Он се не може борити против ХДЗ-а уколико не изриче свој етички и политички суд о томе што се збивало у Загребу. У Загребу се није збивало оно за што су га грађани изабрали – тврди Вучевић.

Сматра да се употребљавање појмова ‘заједништво’, ‘домољубље’ и ‘национални понос’ веже уз нешто што уопће не припада континуитету ових појмова.

— Није ријеч ни о домољубљу, ни о националном поносу, него је искључиво ријеч о једном инстинктивном или поривном елементу који се с терена преселио на трг. На тај начин се послала симболичка порука која је снага садашње Републике Хрватске, а та снага је – у негацији снаге. Имамо политичаре који су изабрани да уређују јавни живот државе и да се тај јавни живот уређује сукладно законским, Уставним и опћеполитичким вредностама. Ништа од тога није похрањено у симболици Марка Перковића Томсона. Он има право, јер не постоји законска препрека да изводи своје пјесме у Хрватској, али нема право изводити своје пјесме у неким еуропским државама. Ријеч је о изолационизму и о подсвјесној жељи да Хрватска нестане, јер изолационизам доводи до нестанка – закључио је Марко Вучевић у изјави за Новости. ■

UVREDE
I PODMETANJAGrupa
traži rupu

PIŠE Viktor Ivančić

Kao alibi za normaliziranje veličanja fašizma uvijek je pri ruci grupacija kojoj se ne može reći 'ne': u slučaju ustaškoga pozdrava 'Za dom spremni' to su hrvatski branitelji, postrojeni pod zastavom HOS-a, a u slučaju proustaškog estradnog djelatnika Thompsona to su hrvatski reprezentativci

NAZIV PROJEKTA:
'Grupa traži rupu'

KRATKI OPIS:
'Grupa traži rupu' je društvena igra pomoću koje se relativiziraju i normaliziraju tekovine fašizma, a potom i bezbolno uvođe u prostor takozvanog maistreama – kako onog socijalnog, tako i medijskog – kao njegovo standardno i ni po čemu zazorno obilježje. 'Grupa' iz naziva društvene igre je uvijek iz Hrvatske, a 'rupa' može biti u zakonu, ili u boljim civilizacijskim običajima, ili u preambuli Ustava RH gdje se spominje ZAVNOH, ili u 'europskim vrijednostima' kojima smo bez ostatka odani, ili slično, već prema potrebi.

Iako vladajuća stranka ovu društvenu igru prakticira već dugi niz godina, sada, nakon što je ona inovirana, poboljšana i dovedena gotovo do savršenstva, osjeća potrebu da je formalizira, a eventualno – zašto ne? – i patentira.

AKTUALNI POVOD:

Doček hrvatskih rukometnih reprezentativaca na Trgu bana Jelačića u Zagrebu prošao je u idealnom ozračju. Deseci tisuća okupljenih proslavili su srebrnu medalju sa svjetskog prvenstva, učvrstili zajedništvo i na dostojanstven način demonstrirali nacionalni ponos.

To dostojanstvo ni jednoga trena nije bilo dovedeno u pitanje činjenicom da je glavna zvijezda na bini, MARKO PERKOVIĆ THOMPSON, otvoreni zagovaratelj ustaša i nacističke Endehazije. Naprotiv, oni koji su se protivili odluci vlasti da neonacist pjeva na dočeku hrvatskih reprezentativaca, poput ZORANA PUSIĆA, lakim su potezom kolektivno otpisani kao čudaci, gnjavatori i ostaci doba koje je neumitno za nama.

Prošla su dakle vremena kada je Zoran Pusić zbog traženja da se Trgu hrvatskih velikana vrati naziv Trg žrtava fašizma dobivao motkom po leđima. Sada, nakon molbe da pjevač ustaških podoknica ne nastupa na fešti u državnoj režiji – a zahvaljujući društvenoj igri čije performanse ovdje izlažemo – od premijera ANDREJA PLENKOVIĆA dobiva uljudno intonirano pismo u kojemu mu se biranim riječima poručuje da odjebe.

AKTUALNI RAZLOG:

Hrvatski rukometni reprezentativci su grupa koja pronalazi rupu, odnosno grupa koja osigurava opravdanje. Sve za njih! Oni su tretirani poput razmažena djeteta kojemu se, kao nagrada za odličan uspjeh u školi, dopušta da se opusti i relaksira, pa i tako što će se zabavljati s kukastim križem. Zakonitim tutorima, doduše, zabava s kukastim križem također nije odiozna, naprotiv, no, u osnovi, oni nemaju ništa s tim. Oni tek udovoljavaju prohtjevima razuzdana odlikaša.

OSNOVNE PROPOZICIJE:

Kao alibi za normaliziranje veličanja fašizma uvijek je pri ruci grupacija kojoj se ne može reći 'ne': u slučaju ustaškoga pozdrava 'Za dom spremni' to su hrvatski branitelji, postrojeni pod zastavom HOS-a, a u slučaju proustaškoga estradnog djelatnika Thompsona to su hrvatski reprezentativci.

Glavna zvijezda na bini – Marko Perković Thompson (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

Naime: tko smo mi da se protivimo volji heroja koji su svojom krvlju stvarali ovu državu, a svojim znojem joj donijeli prestižne međunarodne sportske uspjehe?

Naime: ako se naši nacionalni junaci nakon veličanstvenih postignuća žele odavati slatkim fašističkim užicima, najmanje što možemo učiniti je da ih u tome ne ometamo.

POZITIVNE NUSPOJAVE:

Društvena igra 'Grupa traži rupu', kako smo već dijelom napomenuli, omogućuje jednostavnu i efikasnu eliminaciju svih koji smrknutih lica reagiraju na simbole ili manifestacije s pronacističkom aromom.

Tko se zalaže za punu zakonsku zabranu pozdrava 'Za dom spremni' bit će – logično – prozvan zbog mržnje prema hrvatskim braniteljima, a onda i prema samom Domovinskom ratu, a onda i prema samoj hrvatskoj državi. Kao što će onaj tko ne iskaže ushit Thompsonovim nastupom na svečanome dočeku – logično – biti optužen da omalovažava hrvatske rukometne reprezentativce, a onda i međunarodne uspjehe hrvatskoga športa, a onda i sam hrvatski narod.

Ukratko: dok je društvena igra u jeku, nije moguće kritički se oglasiti o pojavama veličanja fašizma, a da se građanski subjekt time jasno ne deklarira kao izrod koji prezire sve što je hrvatsko, koji podriva hrvatsku državu, dakle kao komunjara, jugoslavenčina, dubre četničko i slično, već prema potrebi.

JOŠ POZITIVNIJE NUSPOJAVE:

Mogućnosti demoniziranja proširuju se do neslučenih razmjera, ne samo u smislu sadržaja, već i u pogledu forme. Ustvrdivši da su 'profesionalni lovci na fašiste', koji još sanjaju TITOVU Jugoslaviju, 'dojādili Bogu i čoviku', zastupnik Mosta MIRO BULJ – na primjer – objavljuje nakon slavlja na Trgu bana Jelačića sljedeću poruku na Facebooku: 'Nevjerojatna erupcija nacionalnog zanosa i radosti, i to od hrvatske mladosti. Nema straha za ovaj narod.'

Bulj, drugim riječima, stječe priliku poslužiti se retorikom Josipa Broza – jer skoro doslovno preuzima čuvenu Titovu izjavu da se 'narod koji ima ovakvu omladinu ne treba plašiti za svoju budućnost' – i staviti je u funkciju žigosanja titoističkih vampira. Svjestan da je u toku društvena igra čije blagodati ovdje predstavljamo, Bulj kao odgovoran domoljub koristi šansu da pokaže kako ga nitko ne može zezati u zdrav mozak, tim više što ga ne posjeduje.

POZICIJA VLASTI:

Dok god odgovarajuća grupacija drži inicijativu, politička vlast ima i slobodu i obavezu zauzimati stajalište konstitutivne nemoći. Promocija fašizma koju vlast svesrdno podupire, potaknuta je od nekoga drugog, a na toga drugog ne možemo svaljivati odgovornost, jer mu dugujemo vječnu zahvalnost. Vlast tek opslužuje želje onih čije se želje ne odbijaju. Puna sinergija ostvaruje se kada se te želje podudaraju sa željama vlasti, ali ih ona, zbog očuvanja imidža, nije sklona eksplicitirati. Što kaže stara kineska poslovice: i vuk sit, i ovce u stroju!

IDEOLOŠKA PODLOGA:

Još otkad je FRANJO TUĐMAN obznanio kako je NDH bila 'izraz težnje hrvatskoga naroda za svojom državom', vladajuća stranka čvrsto se drži linije profašističkog antifašizma. Od tada, članovi i simpatizeri neće se skanjivati da iskazuju simpatije prema ustaštvu, ali ni trpjeti da ih se smatra simpatizerima ustaštva. Model je najjasnije demonstriran kada se Veliki Utemeljitelj, tražeći redizajn spomenpodručja u Jasenovcu, otvoreno pozivao na FRANCA, a potom dao tužiti novinare koji su ga nazvali frankistom.

Usavršavanjem društvene igre 'Grupa traži rupu' proboj nesporazuma u javnu sferu svodi se na najmanju moguću mjeru. Prije samo tri decenije Tuđman se u kriznim trenucima morao oslanjati na pomoć tužilaštva, a Plenkoviću su danas dovoljni rukometari.

O širim implikacijama da se i ne govori. Opće stanje duha u hrvatskome društvu postaje takvo da Thompson podiže raspoloženje, a Pusić kvari veselje.

PORUKA OD NAŠEG SPONZORA:

Jasenovac i Gradiška Stara, to je kuća Maksovih mesara.

U Čapljini klaonica bila, puno Srba Neretva nosila.

Oj, Neretvo, teci niza stranu, nosi Srbe plavome Jadranu.

Ko je reka, jeba li ga čača, da se Crna legija ne vraća.

I tome slično, već prema potrebi. ■

Svećenik i naopako

Optužnica protiv svećenika Đakovačko-osječke nadbiskupije zbog bludničenja nad maloljetnikom podignuta je 2014. godine. Početkom iste godine svećenik je tri puta fizički nasrnuo na drugog maloljetnog ministranta. Nadbiskup Hranić ga ni nakon optužnice nije sankcionirao, iako je biskupija znala za taj slučaj

SVEĆENIK kojeg je đakovačko-osječki nadbiskup ĐURO HRANIĆ 2023. godine vratio u službu nakon što je bio u zatvoru zbog zlostavljanja maloljetnika, u istoj je župi bio prijavljen za napastovanje drugog ministranta. I u tom je postupku bio osuđen na zatvorsku kaznu, ali je presuda poništena. Svećenik je u tom procesu na koncu oslobođen zbog nedostatka dokaza, ali je u drugom postupku osuđen.

Presude do kojih su došle Novosti u oba slučaja ukazuju na još veće razmjere cjelokupnog skandala. Najmanje 279 župljana znalo je za zlostavljanje maloljetnog ministranta. Svih 279 na sudu je podržalo svećenika koji je negirao krivnju i tvrdio da žrtva laže. Ista sudska dokumentacija još snažnije kompromitira postupke Đakovačko-osječke nadbiskupije. Nakon analize svjedočenja u oba suđenja legitimno je postaviti pitanje: je li Hranić mogao spriječiti zlostavljanje maloljetnika zbog kojeg je počinitelj u halji na koncu završio u zatvoru?

Novosti su u prošlom broju otkrile da je Hranić tog svećenika vratio u aktivnu službu u kolovozu 2023. godine, samo pet mjeseci nakon što je odradio devetomjesečnu zatvorsku kaznu zbog bludničenja nad maloljetnim ministrantom. Vjerojatno svjestan implikacija svoje odluke o rehabilitaciji pravomoćno osuđenog svećenika, izrazito rijetke u globalnoj praksi Katoličke crkve, Hranić mu nije dodijelio župu u nadbiskupiji kojom upravlja. Deset godina prije na tome je području ipak počinio pravomoćno dokazani seksualni zločin. U stilu svojih crkvenih kolega koji su do početka dvijetisućitih redovno prakticirali selidbu pedofila iz jedne biskupije u drugu, Hranić ga je premjestio u Gospičko-senjsku biskupiju. Tamošnji biskup ZDENKO KRIŽIĆ, koji je u međuvremenu preuzeo Splitsko-ma-

karsku nadbiskupiju, dodijelio mu je dvije župe. Od rujna 2023. do siječnja 2025. godine, svećenik osuđen za napastovanje maloljetnika bez ograničenja je radio s djecom i u svojim župama ugošćavao katoličku mladež.

Presude do kojih su došle Novosti u oba slučaja ukazuju na razmjere cjelokupnog skandala. Najmanje 279 župljana znalo je za zlostavljanje maloljetnog ministranta. Svih 279 na sudu je podržalo svećenika koji je negirao krivnju i tvrdio da žrtva laže. Ista sudska dokumentacija još snažnije kompromitira postupke Đakovačko-osječke nadbiskupije

Tek nakon što smo poslali upit Križićevom nasljedniku, gospičko-senjskom biskupu MARKU MEDI, on ga je prije dva tjedna razriješio svih dužnosti. Hranić, Križić i Vatikan i dalje odbijaju odgovoriti na pitanja Novosti, nadajući se možda da će jedan od većih skandala u recentnijoj povijesti Katoličke crkve u Hrvatskoj s vremenom ishlapiti iz domaće javnosti.

Tako smo ostali uskraćeni za odgovor i na pitanje koje smo minuloj tjedna postavili Hraniću: 'Ako bivši ministrant u sudskom spisu tvrdi da vam je krajem 2013. godine rekao kako mu je svećenik ponudio oralni seks i otkrio da misli na njega dok masturbira, zašto ga niste sankcionirali?' Pitanje je postavljeno zato što je nekoliko mjeseci poslije ovog razgovora svećenik napastovao drugog ministranta u istoj župi.

Tijekom suđenja u svjetovnom postupku, 20-godišnjak je ispričao da je pri kraju 2013. godine Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji prijavio svećenika čije ime Novosti neće otkriti kako bi zaštitili identitet žrtve. U razgovoru s generalnim vikarom IVANOM ČURIĆEM, koji je u međuvremenu postao Hranićev pomoćni biskup, mladić je opisao svećenikovo 'nasrtljivo ponašanje' koje je trajalo mjesecima. Prema njegovom sudskom iskazu, tijekom toga razgovora Čuriću je rekao i kako mu je svećenik jednom prilikom ponudio 'da mi popušti' i otkrio da 'često masturbira pri pomisli na njega'. Svjedočeći na sudu, Čurić je objasnio da mladić u tom razgovoru nije prijavio fizički seksualni napad, nego poteškoće koje su majka i on imali sa svećenikom. 'Njegova majka je bila domaćica kod svećenika i tu su nastali problemi. S druge strane, (ministrant) je bio opterećen što se sa svećenikom previše povezao, a kao mlada osoba htio je izlaziti više sa društvom', ispričao je. Nadbiskup Hranić je posvjedočio da je u razgovoru s Ču-

rićem svećenik zapravo prijavljen zato što je bio ljubomoran na djevojku ovog ministranta.

O kakvoj 'ljubomori' je bila riječ, pokazuju presude iz ovog postupka. Po dolasku u župu, u koju ga je Hranić poslao da radi s mladim vjernicima, svećenik se ubrzo zbližio s ovim ministrantom. Počeo ga je voditi van i na putovanja po Evropi. Redovno mu je davao poklone i naglašeno poklanjao pažnju. Zbližio se i s majkom, nakon čega je svaki tjedan počeo dolaziti na ručkove. Sredio joj je posao u župi. S vremenom, počeo je otuđivati ministranta od prijatelja i okoline, inzistirajući da se druži samo s njim. Poticao ga je da odstane od fakulteta, tvrdeći da je idealan za svećenika. Obećao mu je financiranje studija teologije. Situacija je eskalirala kad je mladić ušao u vezu s djevojkom. Svećenik mu je govorio da je ona 'kurva i drolja'. Povremeno ih je pratio. Govorio je ministrantu da je tijekom crkvene ispovijedi njegovih prijatelja – čije je otkrivanje jedan od najgorih svećeničkih prijestupa – saznao da su se urotili protiv nje-ga. Od majke je tražio da ih razdvoji, da mu isključi pristup internetu i oduzme telefon, jer će s curom 'upasti u zmijino gnijezdo'. Njegov višemjesečni pritisak postao je neizdrživ za ministranta. Prijavio ga je i nadbiskupiji i policiji.

Državna optužnica je podignuta 2014. godine za jedno kazneno djelo bludničenja. Isti ministrant je policiji ispričao da ga je sredinom 2012. godine tijekom hodočašća svećenik uhvatio za intimni dio tijela. Istražiteljima je ponovio i rečenicu o masturbaciji i oralnom seksu koju je najprije navodno prenio generalnom vikaru Čuriću. Ni nakon podizanja optužnice Hranić ga, međutim, nije sankcionirao, vjerujući svećeniku koji je sve negirao. Majka ministranta rekla je da je poslije prijave uslijedila odmazda Katoličke crkve. Njeni sinovi ostali su bez crkvenih stipendija. 'Stekli smo dojam da je nadbiskupija činila sve da nam na bilo koji način naštetiti', rekla je u iskazu.

Početkom 2014. godine, nedugo nakon mladićevog razgovora s Čurićem, svećenik je tri puta fizički nasrnuo na drugog, maloljetnog ministranta. Koristeći gotovo isti pristup kao kod punoljetnog župljanina, mjesecima prije toga intenzivno se družio s njim, postepeno ga otuđujući od prijatelja i obitelji. Redovno ga je vodio na putovanja i govorio da je poseban. Suprotno ustaljenoj župnoj praksi, postavio ga je i za šefa ministranata. Kao u prvom slučaju, nastojao ga je usmjeriti u svećenički poziv. Zbližio se i s drugim članovima obitelji, posebno s majkom. I kod njih je redovno dolazio na objed.

U ljeto 2014. godine, maloljetnik i majka svećenika su prijavili Hraniću i Čuriću. Za razliku od prvog slučaja, u ovome je prijava bila puno jasnija. Radilo se o prijavi zlostavljanja osobe mlađe od 18 godina, zbog čega je po vatikanskom zakonu nadbiskup bio prisiljen reagirati. Hranić je suspendirao svećenika i pokrenuo paralelnu crkvenu istragu. Svjestan detalja iz prvoga slučaja, pomoćni biskup Čurić je svejedno na sudu izrazio mišljenje da se i ovdje zapravo radilo o nečemu 'što ne može odgovarati osobi koja je svećenik i osobi mlađe životne dobi (svećenik je bio u ranim tridesetim, op. a.)', iz čega je izvukao zaključak da 'su se opisane radnje odnosile na određene afektivnosti'.

Nadbiskupija je očigledno više vjerovala svećeniku nego onima koji su ga prijavili. U oba slučaja, svećenik se na sudu branio tvrdnjom da su majke bile zaljubljene u njega. Prijavile su ga jer ih je odbio. U postupku koji je inicirao maloljetnik, sugerirao je da je i taj ministrant gajio iste osjećaje prema njemu.

To je bila obrana na koju su se oslonili. Tijekom davanja iskaza pred hrvatskim sudovima, i Hranić i Čurić naglašavali su pritom podršku koju je svećenik dobio od žu-

pljana. Susjedi, bivši prijatelji i učitelji oba ministranta pokrenuli su kampanje protiv njih, zalažući se za oslobađanje svećenika. U nadbiskupiju je došlo više od deset njihovih sumješšana kako bi i osobno jamčili njegovu nevinost. Osim što su razgovarali s vrhom nadbiskupije, sudu su u oba predmeta dostavili pismo potpore svećeniku. U procesu što ga je pokrenuo punoljetni ministrant, potpisalo ga je 148 župljana.

Nismo uspjeli doći do tog dokumenta, ali svjedočenja nekih potpisnika ukazuju na njihove motive i razloge. Pred sudom, opisali su svećenika kao čovjeka koji je preporodio župu, osnovao molitvenu zajednicu, organizirao hodočašća, povećao rad s mladima i uveo suradnju s jednim sos dječjim selom. Zbog njega, crkva je svake nedjelje bila puna djece. Jedan je župljanin tvrdio da je ministrant svećenika prijavio pod pritiskom manipulativne majke. Druga svjedokinja je također okrivila majku, nazivajući je problematičnom osobom sklonom krađi koja je zaljubljena u svećenika. Treći svjedok je procijenio da je cijela obitelj kompromitirana u tom mjestu i da je motiv prijave zapravo financijska korist. I da je majka u svećeniku vidjela muškarca koji je odbio njenu nemoralnu ponudu, zbog čega je prijavljen policiji. Nudeći samo tračeve okoline, bez ikakvih dokaza, župa se okrenula protiv mladića i njegove obitelji.

Maloljetni ministrant u drugom je predmetu prošao još gore. Koristeći iste argumente o karizmatičnom i nevinom svećeniku koji je oživio župu, protiv 17-godišnjaka i njegove

majke ustao je još veći broj sumješšana. Sudu je uručeno pismo u kojem je potporu svećeniku dalo 279 župljana. Jedna od sudionica ove kampanje koja je imala cilj zaštititi svećenika i oklevetati maloljetnika bila je njegova bivša profesorica. Iz lokalne škole, gdje je ovaj svećenik predavao vjeronauk, pridružili su se i neki drugi profesori. Čak je i jedan svećenik Hranićeve nadbiskupije posvjedočio da se majka žrtve ponašala kao zaljubljena žena i 'da se razočarala da je svećeniku fokus bio' njen sin.

U slučaju 20-godišnjeg ministranta, svećenik je najprije uvjetno osuđen na deset mjeseci zatvora. Presuda je, međutim, poništena. Sud je oslobodio svećenika pod obrazloženjem da je prijavitelj imao kontradiktorne iskaze o spornom događaju tijekom hodočašća, koji je prijavio tek nakon godinu i pol dana. S obzirom na punoljetnost i činjenicu da ne spada u kategoriju ranjivih osoba, mogao je odbiti njegove ponude seksualne prirode, poručio je sud.

Državno odvjetništvo, koje je vodilo postupak u ime žrtve, žalilo se na oslobađajuću presudu prvoga stupnja, ističući da je njegov iskaz bio 'vjerodostojan iz razloga što žrtve ovakvih kaznenih djela prvenstveno žele zaboraviti neugodni događaj koji im se do godio, pa nerijetko kaznena djela na svoju štetu prijavljuju sa vremenskim odmakom'. Sud drugog stupnja je prihvatio ovu tezu, ali je svejedno oslobodio svećenika, ponavljajući činjenicu da oštećenik nije reagirao nakon što ga je optuženik navodno uhvatio za spolovilo, i da je nastavio hodočašće, nakon kojeg nije odmah prijavio ovaj događaj.

Oslobađajući svećenika, sud je uz navedeno obrazloženje naglasio da vjeruje mladici tvrdnjama da ga je svećenik 'pitao da li želi da mu popuši', da bi ga 'j... u guzu', da mu je rekao 'da se često samozadovoljava misleći na njega i da ga je znao pozivati da to čini zajedno s njim', te da je 'razgovor često usmjeravao na odnose koji nisu primjereni prijateljskom odnosu te da ga je pozivao da dođe kod njega u krevet'. 'Postupanje optuženika u odnosu na oštećenika tijekom dužeg vremenskog razdoblja bilo je neprimjereno, nadasve iz razloga što je optuženik još tim više i svećenik', stoji u pravomoćnoj oslobađajućoj presudi jednog Županijskog suda.

U drugom suđenju vezanom uz prijavu tadašnjeg maloljetnika, svećenik je pravomoćno osuđen 2021. godine na devet mjeseci bezuvjetnog zatvora, odakle je izašao u ožujku 2023. godine. Presuda čiji smo dio citirali prošloga tjedna, ukazuje na njegovo ustrajno predatorsko ponašanje. Više od godinu dana, od sredine 2013. do sredine 2014. godine, 'gotovo svakodnevno je dolazio u njegovu obiteljsku kuću, odlazio s njim na putovanja, pozivao ga da prespava s njim u Župnom dvoru, svakodnevno mu pisao poruke putem sms-a i Vibera, govoreći mu da ga voli, kontrolirajući ga tako s kim se druži i gdje izlazi, da ga žena nikada neće zadovoljiti kao muškarac, da je on njegova ..., da mu mora namazati usta ..., da su sada u braku kao muž i žena, tražio ga da ga masira, da legne pored njega, poljubi ga i zagrlji, a kada se (žrtva) htjela maknuti od njega, vršio na njega pritisak preko majke

Nadbiskup Hranić ni nakon optužnice nije sankcionirao svećenika (Foto: Borna Jakšić/PIXSELL)

da održe kontakt i prozivao ga Judom, te mu slao veći broj sms poruka da ga i unatoč njegovom ponašanju i dalje voli, što je kod (žrtve) izazvalo snažnu nelagodu i zabrinutost'. Pored toga, na žrtvu je i tri puta fizički nasrnuo. U Župnom dvoru jednom ga je 'zagrlio, poljubio u usta, legao pored njega te se iznenada popeo na njega i skakao po njemu simulirajući spolni odnos'.

Hranić i njegova nadbiskupija znali su za detalje iz oba slučaja. Unatoč historijatu svećenikovog problematičnog ponašanja, koji odaje sklonost strpljivom i dugotrajnom vrebaju ministranata te nanošenju ozbiljnih psihičkih trauma svojim žrtvama, Hranić ga je odlučio reaktivirati 2023. godine, a Križić nagraditi nekontroliranim vodenjem dvije župe.

S obzirom na činjenicu da je cijela župa u Hranićevoj nadbiskupiji prije deset godina znala za ove događaje, ponešto je nevjerojatno da slučaj odmah nije dospio u širu javnost. Do toga je, doduše, umalo došlo. U citiranoj presudi vidljivo je da je uredništvo jednog medija saznalo za optužbe već 2014. godine. Poslali su novinarku da ispita situaciju. Novinarka je bila prijateljica osobe koja je na sudu svjedočila u korist svećenika. Istražujući temu, razgovarala je s brojnim župljanima koji su zdušno branili svećenika i u isto vrijeme napadali majku ministranta. Priča na koncu nije objavljena. ■

ARSEN BAUK Pjevač nije veći problem od premijera

Neka neki izađu iz iluzije da je u Hrvatskoj jedan pjevač veći problem od premijera. Kad im odgovara da ne pjeva, plate mu da ne pjeva, a kad misle da im odgovara da pjeva, pozovu ga da pjeva. Plenković je problem, ne Perković

ARSEN BAUK jedan je od veterana SDP-a u Saboru, u koji je prvi put biran u šestom sazivu, 2008. godine. U vladi ZORANA MILANOVIĆA bio je ministar uprave, a trenutačno je jedan od potpredsjednika Kluba zastupnika SDP-a i predsjednik saborskog Odbora za obranu. S njim smo razgovarali o političkim vjetrovima nakon premoćne pobjede Milanovića na predsjedničkim izborima, rejtingu SDP-a, ali i ideološkim sunovratima hrvatskog društva.

Pred saborske zastupnike će stati još jedna Plenkovićeva, trideset i neka, izmjena u Vladi – novi ministar poljoprivrede. Glasanje o povjerenju novom ministru je odgođeno zbog nedostatka ruku. Sabor se sveo samo na parlamentarnu većinu, svejedno je tko će biti ministar, svatko može biti saborski zastupnik, nema kriterija. Što to govori o hrvatskoj politici i društvu?

Svaki parlament postoji dok postoji vladina većina. Kad nje više nema, parlament se ras-

pušta i raspisuju se izbori. Nekad su te većine malo heterogenije pa se nakon nekog vremena raspadnu. U Hrvatskoj su te većine zadnjih godina ideološki jako heterogene, ali su u želji za ostankom na vlasti vrlo homogene. A što se tiče toga da svatko može biti zastupnik, to je jedan od temeljnih stupova demokratskog društva, jedino treba biti izabran na izborima, a to ipak nije lako jer od par tisuća kandidata na kraju bude izabran 151. Usudio bih se reći da nam je promjena Zakona o izborima i uvođenje preferencijskog glasanja dalo i nekolicinu zanimljivih likova u Saboru, od kojih

bih svakako, iz rubrike 'Kucamo na vrata zaboravljenih asova', izdvojio IVANA PERNARA i ŽELJKA GLASNOVIĆA.

SDP-u je nakon dugo vremena porastao rejting. Građani od SDP-a, kao najjače oporbene stranke, mnogo očekuju, ali izgleda kao da vi čekate da HDZ sam prirodno padne političkom gravitacijom. Zašto SDP nije više kapitalizirao sve afe-re HDZ-a? Znamo čuti, dobro je njima u oporbi.

Te priče ‘dobro je njima u oporbi’ služe diskreditiranju oporbenih političara, stvarajući dojam da su lijeni, da je svejedno tko je vlast i u pravilu dolaze od onih koji ne žele da se vlast promijeni. Ako građani mnogo očekuju od najjače oporbene stranke, zamislite koliko tek očekuju od vladajuće. Šalu na stranu, HDZ je na izborima dobio 34,5 posto glasova i 61 mandat. Stranke koje su činile oporbu u prethodnom mandatu dobile su 56 posto glasova i 80 mandata. Jedna politička opcija koja je bila u oporbi, i to kao najžešći kritičari, priklonila se HDZ-u i sad imamo vlast koja je, osim što je često na rubu zakona, i na rubu većine. Na 75,5 mandata.

Podrška od 24 posto, koliko SDP-u daju posljednje ankete, postignuta je nakon uvjerljive Milanović pobjede na predsjedničkim izborima. Međutim, njegova pobjeda, koju je osigurao i dobar dio hrvatske desnice, nije pobjeda i SDP-a. Kad će SDP izaći iz Milanovićeve sjene?

Građani koji su glasali za Zorana Milanovića su dominantno građani koji su glasači lijevih i liberalnih stranaka, a tek u manjem dijelu glasači desnih stranaka koji su između dva kandidata odlučili glasati za njega. Milanović je bio kandidat SDP-a i još nekoliko stranaka na izborima koji nemaju krojenja izbornih jedinica, D’Hondtov sustav, povlaštene mandate i žetone, nego imaju samo volju građana. Tu s 200.000 glasova više doista i pobijedite. Što se tiče navodne sjene, to se obično navodi kad se želi omalovažiti SDP i ljude koji ga vode, ali i kako bi se pokušao inicirati valjda nekakav sukob na relaciji SDP – Milanović. Poprilično sam siguran da bi ti isti, da je Milanović kojim čudom izgubio, rekli da je izgubio zbog SDP-a i da je to SDP-ov poraz.

Tito u pokeru asova

Milanović je u svojoj retorici lutao i desno i lijevo, vratio je odlikovanja Glavašu iako ponovljen proces i dalje traje. Bez obzira na tehničke, proceduralne greške zbog kojih je pala osuđujuća pravomoćna presuda Glavašu, dobro znamo njegovu povijest. Smatrate li ispravnim poteze predsjednika Milanovića?

Svoje stavove Milanović nije mijenjao, samo što je sad bio direktniji jer nije imao na leđima stranku i koaliciju. GLAVAŠU je vratio odlikovanja jer mu je ukinuta pravomoćna presuda. A mišljenje Milanovića o našem pravosuđu je dobro poznato. A koliko je ta priča s tzv. desnim skretanjima šuplja najbolje pokazuje da su ga ikonoom desnice proglasili nakon što je TITA svrstao među četiri najveće povijesne ličnosti hrvatskog naroda 20. stoljeća, nakon što je odbio stati pod HOS-ova obilježja ‘Za dom spremni’ na obilježavanju vojno-redarstvenih akcija ‘Maslenica’ i ‘Bljesak’ i nakon što se, govoreći o balkanskom običaju da narodi jedni drugima lijepe etikete genocidnih, usudio polemizirati s pravnom kvalifikacijom, ne umanjujući pritom broj od 8.732 žrtve Srebrenice, što je jedan avangardni lijevi stav s obzirom na *mainstream* političke scene. Hrvatska je sa 75 posto izabrala predsjednika koji je na Donjim Barama u Nacionalnom parku Sutjeska na planini Zelengori položio vijenac Drugoj dalmatinskoj brigadi i na to sam ponosan. ‘Pusa hejterima.’

Predsjednika Milanovića se smatra i vođom oporbe. Očekujete li da će to biti i u drugom mandatu ili će ipak SDP u Saboru preuzeti tu palicu?

Kandidat za premijera ili vođa oporbe su fluidne medijske kategorije. Polemizirao bih s dvije stvari: Milanović ne može biti vođa oporbe jer je dio vlasti, ali i sa samom sintagmom ‘vođa oporbe’. Ne bira se vođa oporbe, smatraju li glasači Mosta ili DOMINO-a predsjednika SDP-a kao najjače oporbene stranke svojim vođom? Smatra li se predsjednik SDP-a njihovim vođom? Naravno da ne. Kad kažu da je Milanović vođa oporbe, to je samo želja da se predsjednike oporbenih stranaka diskreditira. SDP je u ovom sazivu preuzeo palicu najbrojnijeg oporbenog kluba, a u sljedećem će preuzeti palicu najbrojnijeg kluba većine.

Turistička smo zemlja, svjedočili smo tražičnim nesrećama na trajektima. Stiglo je i dugo očekivano izvješće. Netko bi se pitao jesu li moguće takve situacije u turističkoj zemlji, bez ozbiljne odgovornosti nadležnih i nakon nekoliko mjeseci?

Kao što imamo pojam ‘društva s ograničenim odgovornošću’, sad imamo i upravu s neograničenom neodgovornošću. Stekao se dojam da se vodi unutarnji rat u HDZ-u između ministra OLEGA BUTKOVIĆA i uprave Jadrolinije sa zaledem premijera. Na situaciju u Jadroliniji upozoravali smo i mi, i predsjednik Nadzornog odbora, i dio sindikata koji su, na žalost, nereprezentativni. U sklopu bilo koje promjene vlasti mora se ozbiljno postaviti i pitanje Jadrolinije. Smjena uprave je samo kraj početka procesa koji je počeo ostavkom predsjednika Nadzornog odbora i prava rasprava o stanju u Jadroliniji, a posebno o kvaliteti javnog obalnog linijskog pomorskog prijevoza, početak će raspravom o razlozima njegove ostavke, počevši od kupnje starih brodova, odustajanja od EU fondova, pa dalje.

U godini smo lokalnih izbora. Možete li zamisliti da SDP osvoji recimo Zadar, Šibenik? Mogu.

Što očekujete od lokalnih izbora?

Postoje dijelovi Hrvatske u kojima SDP konstantno obnavlja vlast i to su po pravilu, po svim kriterijima, ekonomski jači dijelovi

Negdje početkom 2010. u Vukovaru je snimana emisija ‘Lijepom Našom’ koju je vodio Branko Uvodić. Prvo je nastupalo Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, a u prvom redu su sjedili svi političari koji su tad činili vlast, bez ikakvih prosvjeda, upita, dizanja tenzija. Zamislite da se to danas dogodi!

Za mene kao navijača Hajduka prizor u Splitu je jeziv i protuzakonit. Smatram da je jedno od najefikasnijih rješenja da se počnu prazniti tribine nakon takvih izgređa kao najvidljivije sankcije

Hrvatske. SDP ima jednak broj gradonačelnika i načelnika kao kad smo 2011. pobijedili na parlamentarnim izborima i preuzeli izvršnu vlast. Smatrat ću pobjedom svaki novi dolazak i ostanak stranaka koje danas čine lijevo-liberalnu oporbu na čelu općina, gradova i županija. Kad se podvuče crta, ako HDZ bude imao manji broj župana, gradonačelnika i načelnika, manji broj vijećnika u predstavničkim tijelima, morat će propitivati svoje nacionalno vodstvo. PORAZ DRAGANA PRIMORCA na predsjedničkim izborima bio je samo njegov poraz, ali još jedan izborni posrtaj HDZ-a mogao bi imati određene reperkusije po tu stranku. Očekujem dakle da mi imamo više, a oni manje nego dosad.

Smatrate li da bi građani još jednom mogli izreći svoje plebiscitarno ‘ne’ Plenkoviću, kao na predsjedničkim izborima?

Moglo bi se to dogoditi u dijelu izbora koji je manje personaliziran, a to su utrke za županije, i pretvoriti se u referendum protiv PLENKOVIĆA, posebno tamo gdje bude drugi krug. Početni impuls može biti i loša situacija na nacionalnoj razini, želja da se putem lokalnih izbora pokaže nezadovoljstvo s vlašću na državnom nivou. HDZ je puno toga spreman napraviti kako bi ostao na vlasti. Za Badnjak 2016. odlučili su kupiti INA-u od Mola. Sjećamo li se toga, dobro je zvučalo, poslije ih nitko nije pitao.

U HDZ-u su nakon predsjedničkih izbora rekli da su shvatili poruku građana. Obećali su i sastanak Vijeća za obranu i to je ipak pola koraka naprijed. Sve je dio Plenkovićevih kalkulacija. Ako on misli da mu nešto politički ne šteti, taj ‘ustupak’ ne radi, ali sad vidi da njegovo protuustavno ponašanje politički šteti, pa će napraviti ‘ustupak’. Narod im može oprostiti jedan, dva, tri puta, ali postoji trenutak kad se prelije čaša. Najvažniji izbori su uvijek oni sljedeći.

Prije desetak dana, u Splitu, na ulici, na javnom mjestu, grupa crno uniformiranih navijača Hajduka prodefilirala je vičući ‘ajmo, ustaše’. Šute i policija i Državno odvjetništvo. Jasna, javna osuda nije stigla ni od političara. Jednostavno pitanje – je li to normalno?

Za mene kao navijača Hajduka to je jeziv i protuzakonit prizor. To je toliko jasno i nedvosmisleno i školski primjer za sintagmu locirati, identificirati, transferirati i osuditi jer tu više nema dvostruke konotacije. Pitanje je želi li se pravosuđe obračunati s tim pojavama ili će samo odgovarati ‘provode se izvidi, utvrđuju počinitelji’. Smatram da je jedno od najefikasnijih rješenja da se počnu prazniti tribine nakon takvih izgređa kao najvidljivije

sankcije. Naravno, ja ću i ove godine obilježiti godišnjicu odlaska Hajduka u partizane na Svetog Duju 1944. Kad se već referiramo na Bile, ja znam šta je bilo, a šta crno.

Stvari proklizavaju

Ljetos je masa u Imotskom uzvikivala ustaški pozdrav na nastupima Thompsona. Hrvatski rukometni savez za uspjeh rukometaša pozvao je tog istog Thompsona na doček na glavnom zagrebačkom trgu. Taj poziv i nastup osudili su jedino Antifašistička liga, VeDRA, MAZ i Inicijativa mladih. Zsigurno, Thompson ne ujedinjuje građane Hrvatske koji su navijali za reprezentaciju, motivator je neoustaštva. Koji je vaš stav? Zašto SDP nije reagirao na tu režiju? Jasno je da desničari nisu vaše biračko tijelo: strahujete li od njih ili smatrate da biste se mogli zamjeriti hrvatskim reprezentativcima, bez obzira na njihov nesportski izbor?

O nastupu na glavnom trgu u Zagrebu govorio je gradonačelnik Zagreba. Sportaši su vrhunski na terenu, u ovom slučaju na rukometnom. Politički teren nije njihov teren i ne treba im nametati političke kriterije. Oni koji moraju o tome misliti stvar su riješili tako da su premjestili jedan spomenik iz Jasenovca u Novsku. Tako je i s ovim nastupom. Što se tiče zabrana, radi se o tome da pojedine lokalne vlasti svoj politički stav žele izraziti kroz davanje ili nedavanje gradskih prostora za određene kulturne i druge manifestacije. Oni će rezultat svoje odluke vidjeti na izborima, a eventualnu štetu, ako su prethodno potpisali neki ugovor, platit će na sudu. Moj stav je da ako je neka stvar nezakonita, treba je pravno sankcionirati, a ako nije, da svi trebaju ravnopravno konkurirati za korištenje javnih resursa. Sve ostalo nas vodi u doba moralno-političke podobnosti.

Thompson je najavio turneju po Hrvatskoj i koncert na zagrebačkom Hipodromu. Prije dvije godine zabranjen je u Puli koncert srpskih narodnjaka, i to onih koji nisu širitelji nacionalističke ideologije, što je u dijelu javnosti velikodušno podržano. Treba li dozvoliti Hipodrom pjevaču koji je snimio i pjevao ‘Jasenovac i Gradišku Staru’?

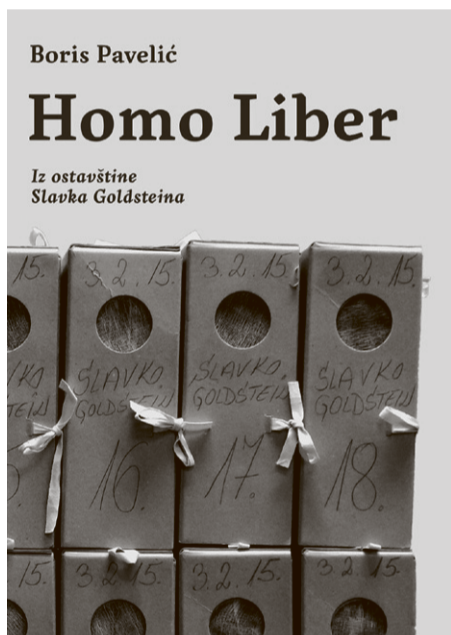
Naravno, nakon odslužene kazne i isteka roka rehabilitacije. A neki neka izade iz iluzije da je u Hrvatskoj jedan pjevač veći problem od premijera. Kad im odgovara da ne pjeva, plate mu da ne pjeva, a kad misle da im odgovara da pjeva, pozovu ga da pjeva. Plenković je problem, ne Perković.

I opet, da se vratimo na prvo pitanje, kako smo kao društvo proklizali prema dolje u vezi civilizacijskih dosega?

Negdje početkom 2010. u Vukovaru je snimana emisija ‘Lijepom Našom’ koju je vodio BRANKO UVODIĆ. Prvo je nastupalo Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, a u prvom redu su sjedili svi političari koji su tad činili vlast, bez ikakvih prosvjeda, upita, dizanja tenzija. Zamislite da se to danas dogodi! Godine 2010. nije postojalo samostalno Ministarstvo hrvatskih branitelja nego Ministarstvo obitelji, branitelja, međugeneracijske solidarnosti. Zamislite da se danas samo napomene uvođenje recimo Ministarstva rada, socijalne politike i branitelja! Deset godina poslije te stvari su nam postale ‘čudne’, gotovo nemoguće. Pogledajte primjerice slike iz Irana što se tiče ženskih prava prije 50 godina i danas. Stvari, kako ste rekli, ‘proklizavaju’, ali čini mi se da je malo prehrabro očekivati da će se, birajući istu vlast, trendovi promijeniti. ■

Slavko Goldstein – privatno i epohalno

Tekst publikacije Borisa Pavelića otvara se i kao povijest kulturne i političke epohe u Hrvatskoj od kraja 1980-ih. U prikazanoj dokumentarnoj građi koju je Arhivu Srba u Hrvatskoj poklonio Goldstein nema praznih, kičastih ili ceremonijalnih mjesta

Pavelićeva publikacija čita se kao napeta kronologija

SLAVKO GOLDSTEIN (Sarajevo, 1928 – Zagreb, 2017.) jedna je od najznačajnijih intelektualnih pojava ovog vremena. Njegova biografija u suvremenosti 21. stoljeća djeluje začudno: svega je tu puno, čini se previše za jedan život, teško je odjednom zapamtiti kronologiju, a imate dojam da je kronologija ovdje izuzetno važna. Bez sumnje, kronologija važnih događaja 20. stoljeća Goldsteinu je bila najvažnija u njegovom životu: jer historijski revizionizam desnice ne može učiniti trajnu štetu ako su činjenice precizno dokazane, posložene i arhivirane.

Goldstein će, fokusom naših suvremenika, biti upamćen kao neumoran kulturni i politički radnik. Jedan je od najagilnijih domaćih izdavača različitih knjižnih i časopisnih izdanja, urednik, novinar, esejist, publicist, filmski režiser i scenarist, ekonomist, prvi čovjek Židovske općine Zagreb, pokretač HSLA-a kao prve nekomunističke stranke u socijalističkoj Hrvatskoj. No prije svega će ostati upamćen kao čovjek koji je uporno (istovremeno nenametljivo i odlučno, što je bio njegov karakterni standard) intervenirao u političku realnost Hrvatske, svaki put kad je u njoj bio poremećen etički kompas – a to je bilo često. Po istom principu nenametljive, ali odlučne prisutnosti, Goldstein je intervenirao i u odnose među suvremenicima mladima ili starijima, uvijek na-

stojeći unijeti mjeru skromnosti i mirnoću u analitici problema. To je bilo otpočetak jasno svakome tko se makar nakratko imao priliku s njim susresti. U tom ključu i s takvim ljudskim dojmom, nikome nije bilo neobično kad je Slavko Goldstein u svojoj 88. godini odlučio potražiti pomoć mladih istraživača arhivara da solidno udome njegovu bogatu privatnu arhivu.

Godinu dana prije smrti, dakle 2016., Slavko Goldstein je svoju raznovrsnu dokumentarnu građu – svu privatnu, poslovnu i istraživačku korespondenciju, rukopise drugih autora, objavljene i neobjavljene vlastite spise i bilješke, fotografije i pisma prijatelja JOSIPA VANIŠTE i STANKA LASIĆA i još mnogo toga u sitnicama koje imaju nekakvu dokumentarističku vrijednost – predao istraživačima Arhiva Srba u Hrvatskoj (ASH). IGOR DRVENDŽIJA i JANA JURČEVIĆ SU Goldsteinovu arhivu ondje inventarizirali u 38 arhivskih kutija, a potom su Drvendžija i NINA ČOLOVIĆ od te građe uredili Fond Slavko Goldstein, koji je sada u potpunosti dostupan javnosti.

Novinar i publicist BORIS PAVELIĆ, koji je Goldsteina dobro poznao jer je, između ostalog, u njegovoj izdavačkoj kući objavljivao, pregledao je Fond Slavko Goldstein

i zatim napravio autorsku inventuru na temelju koje je nastala publikacija 'Homo Liber – iz ostavštine Slavka Goldsteina' u izdanju Srpskog narodnog vijeća i izdavačke kuće Jesenski i Turk. Naravno, razlika između knjige i tehničkog termina 'publikacija' obično je svima jasna, a ovdje ju koristimo zato što je Pavelić uložio primjetan autorski napor da napravi objektivni pregled, panoramski koliko je u ovakvoj kompliciranoj biografiji moguće, i da ne 'naruši' faktografski materijal ikakvom autorski snažnijom intervencijom. Riječ je tek o skici za biografiju Slavka Goldsteina, pregledu njegovog života posredstvom njegove privatne arhive. Posao pažljivog arhivara Pavelić je odradio prema materijalu urednički, ali *cum grano salis*, onako kako je trebalo. Riječ je o publikaciji literarnog zamaha i biografiji čije su činjenice, ovdje iznesene kratko, ali ne i reduktivno; snažnije od fikcionalne literature.

To znači da je publikacija uređena kao knjiga što se čita kao napeta kronologija s par naglašenijih, emotivno snažnih epizoda. Recimo, pripovijest o privatnom životu Slavka Goldsteina počinje skicom. Jednim apokrifnim pismom, odnosno literarnim nacrtom zamišljenog pisma IVE GOLDSTE-

Goldstein u Moskvi 1967. godine kao dio delegacije jugoslavenskih režisera dokumentarnih filmova (Foto: Arhiv Srba u Hrvatskoj)

INA svome sinu Slavku Goldsteinu, koje je Slavko Goldstein na papiru koncipirao 2006. godine. Priložen je faksimil tog pisma, vidimo da je kucan na pisačkoj mašini i na mnogo mjesta prekrižen: Goldstein ga nije objavio u svojoj najvažnijoj knjizi '1941. – Godina koja se vraća' (prvo izdanje Novi Liber, 2007.), iako je to mogao. Dok je još radio na knjizi, Slavku Goldsteinu je od arhivara iz zagrebačke Nacionalne i sveučilišne biblioteke stigao prijepis pisma koje je uhićeni Ivo Goldstein 2. svibnja 1941. napisao svome sinu Slavku iz ustaškog zatvora u Zagrebu. Pismo je otkriveno slučajno, u arhivi VINKA NIKOLIĆA, tada dužnosnika u promidžbenim službama ustaškog pokreta, i nakon pune 64 godine predano onome kome je bilo namijenjeno. Ivo Goldsteina, karlovačkog knjižara, ustaše su likvidirali na Jadovnu, nekad u ljeto 1941. LEA/LOTTE GOLDSTEIN, Slavkova majka, spasila je od ustaša sebe i svoja dva sina, trinaestogodišnjega Slavka i devetogodišnjega DANIELA, jer se nekako uspjela dokopati Kraljevice koja je bila pod vlašću talijanskih fašista, a oni su prema Židovima postupali blaže od ustaša. Uz pomoć kućne pomoćnice obitelji Goldstein, AGATE ĐEREK JAGE (koja je 1941. spasila život Slavku Goldsteinu odvevši ga iz Karlovca majci i bratu u Kraljevicu, zbog čega je proglašena Pravednicom među narodima), Slavko se s majkom i bratom uspio priključiti partizanima. Pavelić navodi da je 'Slavko ostavio nekoliko nažalost nedovršenih, ali vrlo dojmljivih zapisa o Karlovačkoj brigadi'.

Publikacija je koncipirana kao vodič za buduće biografe i istraživače, uz navedene inventarne brojeve fascikala i kutija Fonda Slavko Goldstein, pomoću kojih se događaji iz publikacije mogu provjeriti u Arhivu. Ipak, nikako nije riječ o suhoparnom i dobro organiziranom materijalu, nego o literariziranoj 'skici za portret' u kojoj se čini da svaka navedena činjenica stoji tek kao pokriće za sljedeću potragu.

Goldsteinovu arhivu Pavelić je u publikaciji obradio i rasporedio u odlomcima, po njegovim ključnim biografskim događajima ('Ivo i Lotte', 'Dva ordena'), po kronologiji Goldsteinovih poslova, interesa i tema ('Svestranost', 'Bilježnice', 'Knjige', 'Politika', 'Jasenovac') ili logikom važnih privatnih adresa i jubileja ('Pisma', 'Rodendan'). Tako ju je pripovjedno, i uz minimalne autorske anegdotalije, kontekstualizirao događajima iz zajedničke povijesti 1980-ih, 1990-ih i 2000-tih. U tom se smislu tekst publikacije 'Homo Liber' otvara i kao povijest kulturne i političke epohe u Hrvatskoj od kraja 1980-ih. Ne pretjerujemo kad to kažemo. Općenito, u prikazanoj dokumentarnoj građi koju je ASH-u poklonio Goldstein nema praznih, kičastih ili ceremonijalnih mjesta. Tu je ono što je zaslužilo da javnost vidi i zna. Epohu koja nas zanima tako možemo pratiti od Goldsteinovog dnevnika teksta o uvodenju višestranačja, objavljenog u tjedniku Danas u kolovozu 1988. pod naslovom 'Što će biti s nama', preko epistolarnih detalja iz prepiske trojice prijatelja, Karlovačana i krležijanaca Stanka Lasića, Josipa Vaništa i Slavka Goldsteina, do epizode s Lasićevom knjigom 'Sukob na književnoj ljevici' gdje je sukob Lasić-Krleža Goldstein urednički elegantno 'postponirao'.

Koga zanima zašto već nije snimljen (i je li u planu) biografski film o životu Slavka Goldsteina s naglaskom na njegovu ranu mladost i iskustvo ustaškog terora – što je posve logično pitanje – može provjeriti u 'Homo Liberu', gdje o tome svjedoči MILJENKO JERGOVIĆ. Doduše, svaku činjenicu, događaj i protagoniste u publikaciji lakše bismo pratili da postoji kazalo/indeks. To možda nije odgovaralo ovom hibridnom žanru knjige/publikacije, ali je svejedno šteta. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

Ne U naše ime!

PIŠE Boris Dežulović

Spremnosću 'ZA DOM' i 'umrijeti ako treba' – te odlučnim 'dosta!' – Vučiću, 'srbima' i Srbiji javno je zaprijetio Ivan Turudić, isti predsjednik iste splitsko-dalmatinske podružnice Hrvatskog društva logoraša koji sada umire od straha da isti Vučić i isti 'srbi' zbog hrvatskih studenata ne pomisle kako Republika Hrvatska, daleko bilo, potiče rušenje vlasti u Srbiji

ZAŠTO bi Hrvatska bila poligon za rasprave o političkoj nestabilnosti u Srbiji? Neka se Srbi sa svojim problemima suoče u vlastitoj zemlji, a ne da ih prebacuju na hrvatski teritorij! Tko danas u ime Srbije izražava žaljenje zbog zločina nad Hrvatima u Domovinskom ratu?, zapitao se pred kamerama htv-a Ivan Turudić, predsjednik splitsko-dalmatinske podružnice Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora, reagirajući na okupljanja hrvatskih studenata koji su petnaestominutnom tišinom s porukom 'Solidarnost ne poznaje granice' sa skupova u Zagrebu, Osijeku i Splitu izrazili podršku kolegama studentima u Srbiji.

'Mi nismo nikako za to da se to događa u gradu Splitu, nadasve i u Republici Hrvatskoj', rekao je za htv predsjednik splitske podružnice Društva logoraša, 'jer mislimo da je prvi ostvareni cilj u biti davanje legaliteta i legitimiteta Aleksandru Vučiću u njegovim tvrdnjama da iza prosvjeda stoji Republika Hrvatska, odnosno institucije Republike Hrvatske, pa ispada da mi potičemo rušenje vlasti u Srbiji, što nije točno.'

Institucije Republike Hrvatske i Turudićeva udruga logoraša, kratko, ne potiču rušenje vlasti u Srbiji. I to je zaista lijepo od njih. Ta, kako se zove, 'vlast u Srbiji' njihov je, naime, najbliži i najodaniji partner. 'Neka se Hrvati sa svojim problemima suoče u vlastitoj zemlji, a ne da ih prebacuju na srpski teritorij!', potpuno istim riječima, recimo – ili barem potpuno sličnim – i sam je Aleksandar Vučić nekidan optužio 'vlast u Hrvatskoj' da 'potiče rušenje vlasti u Srbiji'. Te dvije bratske vlasti, zajedno s njihovim bratskim institucijama i parainstitucijama, kojekakvim udrugama i društvima, upravo žive jedne od drugih i jedne za druge.

Zato hrvatski logoraši nisu reagirali kad je, recimo, na samom početku studentskih demonstracija u Srbiji nova ikona hrvatske desnice Tomislav Jonjić u predizbornoj kampanji bijesno vikao kako 'samo naivci ignoriraju srpske kulturne centre te utjecaj Pupovca i njegove družine na procese i vlast u Hrvatskoj', i kako 'samo naivci previdaju opasnosti 'srpskog sveta' i težnje da se nasilnim putem mijenjaju državne granice'. Zato, eto, logoraši nisu Jonjićeve riječi protumačili kao, kako ono, 'davanje legaliteta i legitimiteta Aleksandru Vučiću u njegovim tvrdnjama da iza prosvjeda stoji Republika Hrvatska, odnosno institucije Republike Hrvatske', zato tada nije ispalo 'da mi potičemo rušenje vlasti u Srbiji'.

To je, rekoh, razumljivo. Ono što je moglo izgledati manje razumljivo, bio je izostanak takve reakcije Ivana Turudića i hrvatskih logoraša kad je nešto kasnije, tjedan dana nakon početka studentskih demonstracija u Srbiji, točno na dan kad su se protestima pridružili i novosadski srednjoškolski, drugi jedan kandidat na predsjedničkim izborima, Dragan Primorac, usred Turudićevog Splita otvoreno zaprijetio 'vlasti u Srbiji' da će, citiram, 'zakočiti njihov ulazak u Europsku uniju'. 'To je poruka iz mog Splita', rekao je Primorac na splitskom predizbornoj skupi, u društvu najviših stranačkih dužnosnika hdz-a na čelu sa samim predsjednikom Vlade i stranke Andrejom Plenkovićem.

Ako to nije ono, kako je rekao, 'poticanje rušenja vlasti u Srbiji', ne znam što jest. Za razliku od hrvatskih studenata, naime, Primorac hdz i njegov šef Plenković same su 'institucije Republike Hrvatske', i jedino još

'Vlast u Srbiji' mu je najbliži i najodaniji partner – Ivan Turudić (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

da je kao kandidat za instituciju vrhovnog zapovjednika Hrvatske vojske 'porukom iz svog Splita' zaprijetio vojnom intervencijom i bombardiranjem Beograda, eksplicitnije bi Primorac 'potaknuo rušenje vlasti u Srbiji'.

Tako je, međutim – kako rekosmo – samo moglo izgledati. Ono što sam zlonamjerno i tendenciozno izbacio iz efektne Primorčeve prijeteće poruke, međutim, ključno za njeno izgledanje i razumijevanje: 'Moja poruka Srbiji je da ću od njih tražiti i inzistirati da se otvore svi arhivi, kako bi došli do podataka svake masovne grobnice gdje leže kosti svih hrvatskih građana. Ako to ne naprave, u suradnji s hrvatskom Vladom zakočit ću njihov ulazak u Europsku uniju!', glasila je puna Primorčeva 'poruka iz Splita'.

I da studenti iz Zagreba, Osijeka i Splita, umjesto što podržavaju srpske kolege i 'potiču rušenje vlasti u Srbiji', na svojim okupljanjima traže da Srbija otvore sve arhive, kako bi se 'došlo do podataka svake masovne grobnice gdje leže kosti svih hrvatskih građana', hrvatski logoraši prvi bi stali uz njih. Da ne bi pri tom bilo nesporazuma u izgledanju, i sam Turudić u svojoj se izjavi, sjećate se, zapitao 'tko danas u ime Srbije izražava žaljenje zbog zločina nad Hrvatima u Domovinskom ratu?'

U redu, moglo bi se lakonski odgovoriti kako 'žaljenje zbog zločina' izražavaju upravo pobunjeni srpski studenti, ali – molim lijepo – to su ipak samo studenti, oni nisu institucija Republike Srbije i njihovo žaljenje ne može se računati 'žaljenjem u ime Srbije'. U redu, moglo bi se onda efektno uzvratiti kako ni studenti u Zagrebu, Osijeku i Splitu nisu institucije Republike Hrvatske i kako se njihova podrška stoga ne može računati 'podrškom u ime Hrvatske', ali – molim lijepo – to su ipak hrvatski studenti, i njihova podrška odjednom se ne može računati drugačije nego, kako je ono išlo, 'davanjem legaliteta i legitimiteta Aleksandru Vučiću u njegovim tvrdnjama da iza prosvjeda stoji Republika Hrvatska, odnosno institucije Republike Hrvatske'.

Kako vidite, ne ide logikom, pa pokušajmo onda obrnutim putem: tko, naime, čuva ključeve 'arhiva s podacima svake masovne grobnice gdje leže kosti svih hrvatskih građana', tko je uopće počinio sve te 'zločine nad Hrvatima u Domovinskom ratu', tko je, najzad, držao u ratnom zatočeništvu sve članove Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora na čelu s Ivanom Turudićem?

Osim, jasno, ukoliko rečeni gospodin i rečeno Društvo ne misle kako Aleksandar Vučić i njegovi preodjeveni četnički radikali slavne

devedeset prve nisu imali ništa s tim. Ima ih, međutim, i među logorašima koji ne misle tako.

'Predsjednik Srbije Aleksandar Vučić, u nazočnosti najvišega klera spc i Milorada Pupovca, zastupnika u Hrvatskom saboru, izjavio je: 'Jedina krivica Ane Frank i Srba iz Krajine nije bila nešto što su uradili. Traženo je i primenjeno konačno rešenje!', rekao je Vučić i u isti kontekst stavio Hitlera i Tuđmana s jedne, a Židove i Srbe s druge strane. To je njihov 'svet', njihova politika laži i pokušaj revizije Domovinskog rata, ali i njihova tiha patnja, jer ničim ne mogu opravdati zločine koje su učinili u ime velikosrpske politike, i sve započete i izgubljene ratove. Frustrirani i nemoćni moraju s tim mislima lijevati i ustajati! Hrvatski branitelji, civili, djeca, žene, starci, mi logoraši za srbe smo bili samo 'Ustaše' koje treba istrijebiti, takve poruke šalju nam i danas! Kad je trebalo znali smo obraniti Domovinu od velikosrpske agresije jer smo bili 'ZA DOM SPREMNI' i umrijeti ako treba! Sad i ovdje moramo reći dosta!'

Gornje riječi, recimo, razmjerno nedavno izgovorio je upravo jedan od viđenijih članova Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora. Ako njegov pravedni gnjev, njihova spremnost 'ZA DOM' i 'umrijeti ako treba', te njihovo odlučno 'dosta!' Aleksandru Vučiću i 'srbima' nisu 'poticanje rušenja vlasti u Srbiji', ja se evo javno predajem.

Mali je, istina, problem što je gore navedenom spremnošću 'ZA DOM' i 'umrijeti ako treba' – te odlučnim 'dosta!' – Vučiću, 'srbima' i Srbiji tada javno zaprijetio upravo Ivan Turudić, isti predsjednik iste splitsko-dalmatinske podružnice Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora koji sada umire od straha da isti Vučić i isti 'srbi' zbog hrvatskih studenata ne pomisle kako Republika Hrvatska, odnosno institucije Republike Hrvatske, daleko bilo, potiče rušenje vlasti u Srbiji.

Što, dakako, 'nije točno'.

Jer 'vlast u Srbiji' njihov je, rekoh, najbliži i najodaniji partner: za koga bi inače – sad vam se javilo – Hrvati bili 'samo 'Ustaše'', kad ne bi s druge strane bilo 'vlasti u Srbiji' sa svojom 'politikom laži, revizije Domovinskog rata i zločina koje su učinili u ime velikosrpske politike', za koga bi bili bili 'spremni i umrijeti ako treba'?

'ZA DOM'?!'

Ne pitam za što, nego za koga. ■

INTRIGATOR

Priznanje staništu 'Bujice'

Zvezda Z1 Velimir
Bujanec (u sredini) (Foto:
Marko Prpić/PIXSELL)

Na godišnjem prijemu Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba uručena su priznanja zaslužnim medijskim kućama. Među njima i televiziji Z1

GODIŠNJI prijem Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba koji je povodom Međunarodnog dana vjerskih sloboda bio upriličen 29. januara u Novinarskom domu u Zagrebu, uz sve tvrdnje o zaslugama medija za jačanje položaja manjina u društvu i ostvarivanje prava na slobodu vjeroispovijesti, obilježila su uručena priznanja najzaslužnijim medijskim kućama za praćenje manjinskih događaja u gradu, među kojima i jedno problematično. Uz Radio Sljeme i portal Rotor, priznanje je dobila i Z1 televizija koja putem emisije 'Bujica' barem tri puta tjedno služi kao platforma za plasiranje govora mržnje prema jednoj od manjina i jednoj konfesiji, da se o podršci proustaškim stavovima ne govori. Priznanje ovom mediju u izravnoj je koliziji s onim što je na ceremoniji bilo navedeno o medijskim slobodama.

'Izveštavanje nije samo informiranje nego i povezivanje te stvaranje pozitivnog ozračja među različitim zajednicama', kazao je glavni tajnik Koordinacije BALAŽ PIRI. Po riječima predsjednika Koordinacije, saborskog zastupnika ARMINA HODŽIĆA, 'borba protiv govora mržnje je važna i mediji su itekako važni za aktiviranje ozračja'. 'Mediji su sredstvo koje osigurava slobodu mišljenja kao i reformu društva i prava vjerskih sloboda, a svatko ima pravo na slobodu mišljenja', rekla je izaslanica gradonačelnika TANJA HORVATIN, dodajući da 'mediji trebaju promovirati toleranciju i slobodu vjere jer je ona mjera poštovanja čovjeka u demokrat-

skom društvu'. U ime Z1 televizije CVITA BILIĆ ustvrdila je da 'prati život manjinskih zajednica i da je osobno najsretnija kad se održavaju Dani nacionalnih manjina Grada Zagreba koji su Evropa u malom'.

Istina jest da televizija Z1 prati manjinska događanja u gradu, ali se netko može zapitati čija i kako. Ako želimo biti zlopamtila, možemo navesti da ove godine nije bilo izvještavanja s obilježavanja pravoslavnih vjerskih praznika, kojima prisustvuju i pripadnici drugih naroda, iako ih je, što moramo naglasiti, bilo prije nekoliko godina. Koliko ima priloga o nekim manifestacijama srpske zajednice ili zaslužnim Srbima u gradu, odnosno problemima s kojima se suočava zajednica u Zagrebu? Koliko se u priču o toleranciji i borbi protiv govora mržnje uklapa ono što se može čuti u emisijama na Z1 televiziji, prvenstveno u 'Bujici'? A koliko se u poštovanje vjerskih sloboda mogu uklopiti emisija MARKA JURICA iz 2016., tamo iskazano javno poticanje na mržnju prema pravoslavnim vjernicima, tadašnjem mitropolitu PORFIRIJU i SPC-u, zbog čega je Jurić bio osuđen na uvjetnu kaznu zatvora od deset mjeseci, uz rok kušnje od dvije godine, a Vijeće za elektroničke medije na tri je dana oduzelo koncesiju televiziji Z1?

Iz starijih tekstova na portalima je vidljivo da zahvalnica Z1 nije uručena prvi put, jednako je bilo i 2022. godine. Tada su je uz Z1 televiziju dobili i Otvorena televizija Zagreb, emisija HTV-a 'Prizma' i glavna urednica portala Nacionalne manjine SLAVICA ŠAROVIĆ. Zbog toga bi se oko podjela priznanja mogla primijeniti fraza predsjednika ZORANA MILANOVIĆA (šaraj malo) jer medija i novinara koji izvještavaju o manjinama u gradu jamačno ima više. Uostalom, da 'ni

med cvetjem ni pravice' svjedoči i slučaj kad je Hrvatsko novinarsko društvo nagradu 'Marija Jurić Zagorka' za televizijsko novinarstvo dodijelilo IVANI PETROVIĆ s Nove TV, nakon čega su uslijedili demonstrativni odlazak predstavnika Documente, oštre reakcije nevladinih udruženja i odricanje 11 novinara/ki od ranije dobivenih nagrada HND-a.

■ Nenad Jovanović

Kadrovik
Penava

KLJUČNO je zaposliti kvalitetan kadar, a ne brojati krvna zrnca. Tako je glasio odgovor vukovarskog gradonačelnika IVANE PENAWE vijećniku SRĐANU MILAKOVIĆU (DSS) koji ga je na zadnjoj sjednici Gradskog vijeća optužio da diskriminira Srbe pri zapošljavanju. Pravo pripadnika srpske nacionalne manjine na proporcionalno zapošljavanje u upravi Grada Vukovara, određeno Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, za Penavu nije relevantna tema. On doista i misli da među vukovarskim Srbima nema 'kvalitetnog kadra'. Naime, u 70 raspisanih natječajima, u deset i pol godina njegovog vođenja grada, zaposleno je samo petero Srba.

Milaković tvrdi da Srbi u Vukovaru imaju pravo na zaposlenost u postotku od 29,73. 'U stvarnosti je na 81 zaposlenu osobu, zaključno s prosincem 2024., 13 pripadnika srpske nacionalne manjine, što je 16 posto. U mandatu prethodnog gradonačelnika Željka Sabe bilo je zaposleno 15 novih djelatnika, a od toga sedmero njih srpske nacionalne manjine', kazao je Milaković i dodao da je u vrijeme odlaska bivšeg gradonačelnika Grad zaposlio 58 osoba, među kojima je bilo 19 Srba, što je bilo gotovo proporcionalno tadašnjem broju Srba u Vukovaru. Naveo je da u gradskoj upravi rade pretežno ekonomisti i pravnici te da se ne traže 'nikakvi molekularni biolozi ili astrofizičari kako bi se Grad mogao pozvati na činjenicu zašto se ne zapošljavaju vukovarski Srbi'. Gradonačelnik Penava optužbe je odbacio, rekavši da se 'svaki natječaj provodi transparentno i zakonito'.

'Ne provode se nikakve diskriminacije, pa ni one po nacionalnoj osnovi. Na neke natječaje javi se jedna osoba, na poneke dvije, tri ili četiri. Drago mi je da vodite brigu o pravima, ali mi nismo neprijatelj Ustava', odgovorio je Penava Milakoviću.

Interesantno je što o vladavini prava govori gradonačelnik koji se u protekloj deceniji više puta stavio iznad Ustava, Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, kao i iznad ustavne odluke iz 2019. o ćirilicom pismu. Dugogodišnje protjerivanje srpskog jezika i ćirilicnog pisma iz ravnopravne upotrebe okončano je 2022., kada se ispostavilo da Srbi u ovom gradu više ne čine trećinu stanovništva. Penava je tada svečano objavio da su se 'stekli uvjeti za normalan život u Vukovaru, nakon što je popis stanovništva iz 2011. godine unio kaos i nemir u tom gradu'.

■ Anja Kožul

Prisvajanje
rezultata

Medunarodna arbitraža u Washingtonu, kakva god inače bila, odbacila je i drugi odštetni zahtjev tvrtke Razvoj golf protiv Grada Dubrovnika i RH, na 500 i sada 225 milijuna eura, a dubrovački gradonačelnik Mato Franković opet je to proglasio porazom inicijative Srđ je naš! i svojom pobjedom, iako ste vi zaustavili tu golferško-apartmanizacijsku pošast, dok ju je on još prije deset godina javno podržavao. Mislim da i on zna koliko to zvuči glupo, ali nismo valjda očekivali da će priznati općepoznatu istinu?

U našem društvu česta je pojava da se rezultati ustrajne borbe pojedinaca i nevladinih organizacija pokušavaju od političara kapitalizirati i marginalizirati. U ovom slučaju FRANKOVIĆ pokušava izbjeći političku štetu uoči lokalnih izbora, jer je njegova stranka godinama podržavala projekt nezakonitim izmjenama prostornih planova, o čemu svjedoče čak tri pravomoćne sudske presude koje su izborile Inicijativa Srđ je naš, Zelena akcija i Udruženje hrvatskih arhitekata Dubrovnik. Na sličan način i premijer PLENKOVIĆ, kojemu padaju ministri u korupcijskim aferama, pokušava pokazati da se on i Vlada bore protiv korupcije i da su korupcijske afe-re dokaz da pravosuđe funkcionira.

A lako da su jedino Franković i HDZ gurali Razvoj golf, da nije to godinama činila praktično kompletna gradska i državna stranačka scena. Nije poznato da je netko samokritički revidirao stajalište o tome, nego ga samo u tišini prilagodio novoj situaciji? Presudan trenutak u idiličnim odnosima HDZ-a i tvrtke Razvoj golf je bio onda kad je 2017. godine pokrenut arbitražni spor protiv RH u Washingtonu. Tada i gradska vlast na čelu s Frankovićem počinje tražiti načine da se profilira kao netko tko štiti interese grada i države. Prethodnu podršku projektu golfa prikazuju kao rezultat SANADEROVIH vremena i mandata DUBRAVKE ŠUICE.

Ali ni problem s Matom Frankovićem na čelu Grada Dubrovnika nije vezan samo uz projekt golfa na Srđu. Kojih biste još nekolicu ilustracija njegova mandata izdvojili?

Franković se voli nacionalno prikazivati kao uspješan gradonačelnik i u tu svrhu troši preko milijun eura iz proračuna na plaćanje oglasa o uspješnosti svoga rada. Dubrovnik je po tome višestruki hrvatski rekorder. Pohvale njegovim projektima i radu nastaju u PR-službi, i njima su na dnevnoj bazi zasuti lokalni i nacionalni mediji. Paralelno Franković radi ekscese koje ni ovakav PR ne može pokriti, na skupovima više 'Za dom spremni', na gradskom vijeću dijeli ustaške grbove i na svojem Facebook-profilu pozira s HOS-ovim simbolima.

■ Igor Lasić

Betonizacija savskog nasipa

Razbarušeno šetalište na sjevernoj strani zagrebačkog savskog nasipa uskoro će izgledati kao scenografija za distopijski film estetske strave i užasa

PROŠLO je više od četiri mjeseca otkako sjeverna strana zagrebačkog savskog nasipa, duž šetališta Savke Dabčević-Kučar, izgleda opustošeno kao Mjesečev pejzaž, uz dodatak blata na prokopanom terenu, koji i slabija kiša pretvara u gusti, smeđi potok. Uobičajeni jutarnji mir i tišinu kilometarski duge rekreacijske zone, uz koju su poredane zgrade Cvjetnog naselja i njihovi mamurni spavači, u to vrijeme remete motori bagera, kamiona, viličara i razne opreme za nastanak onoga što slijedi, možda već u prvim danima proljeća. Taman za političko nadimanje pred lokalne izbore.

Umjesto trave koja je radovima uklonjena s više od dvije trećine prirodne šetnice, tamo će niknuti redom, eko-beton, tehnoko-eko-klupe, tehnoko-eko-elektro-punionice i, kao vrhunac, tehnoko-eko-sjenice, koje će popravljati efekt zagrijavanja betona na brisanom osunčanom prostoru. Uočljivosti agresivne i besmislene intervencije u prirodu doprinijet će i to što će komponente biti jarko plave, jarko zelene i bijele, pa će dosad razbarušeno šetalište i okupljalište izgledati kao scenografija za distopijski film estetske strave i užasa.

Radi se o debelo zakašnjelim radovima na dovršavanju projekta Greenway, zajedničke inicijative Grada Zagreba i Zagrebačke županije u eri MILANA BANDIĆA, financirane iz Kohezijskog fonda Europske unije. Studija izvedivosti izrađena je još 2014. go-

dine, kada je zamišljeno da će postavljanje biciklističke betonske staze dugačke 132 kilometra, postavljene od Bregane do Ljevog Dubrovčaka (kod Ivanić Grada), imati efekt čarobnog štapića na cijeli grad, što je tada, tipično bandićevski, bilo detaljno i transparentno elaborirano. U prezentaciji staroj deset godina npr. stoji da je projekt namijenjen poboljšanju biciklističke infrastrukture i 'kontinuiranom rastu cikloturizma', a u konačnici će donijeti sve navedeno: unapređenje biciklističke mreže Grada Zagreba i Zagrebačke županije, povećanje broja korisnika bicikla kao sredstva prijevoza u dnevnim putovanjima / migracijama, povećanje sigurnosti prometa, smanjenje prometnih gužvi, porast kvalitete života stanovnika, smanjenje zagađenja zraka ispušnim plinovima, povećanje atraktivnosti vizualnog identiteta Grada Zagreba i Zagrebačke županije, unapređenje turističke ponude, povećanje broja posjetitelja i turista.

Kako će to čudo biti postignuti, jednostavno je objašnjeno: 'Urbana područja danas se susreću sa izazovom razvoja prijevoznog sustava koji je održiv za okoliš (CO₂, zagađenje zraka, buka) i konkurentan (prometna zagušenja) te u isto vrijeme zadovoljava i društvene potrebe. Raspon potreba se kreće od potrebe da se odgovori na zdravstvene probleme i demografske trendove te potiče gospodarska i socijalna kohezija do zadovoljenja potreba osoba smanjene pokretljivosti, obitelji i djece. Devet od deset građana Europske unije vjeruje da je stanje u prometu potrebno unaprijediti. Odabir načina putovanja koji ljudi vrše će utjecati ne samo na budući urbani razvoj, već i na ekonomsku dobrobit kako samih građani tako i tvrtki.

Također će predstavljati značajnu ulogu u borbi protiv klimatskih promjena, što je jedan od glavnih ciljeva strategije EU za pametan, održiv i uključiv rast', stoji u jednoj od prvih prezentacija.

Čas posla, no kako su fontane, stupići i spomenici bili Bandićev prioritet, od projekta vrijednog tadašnjih 123 milijuna kuna sve do 2022. godine nije postavljen ni metar. Bivša gradska vlast, naime, sve do 2017. nije osigurala glavni ni izvedbeni projekt, pa čak ni novac za projekt. Tek u jesen 2019. stigla su sredstva za prvu fazu, no tada je došlo do zastoja u javnoj nabavi, beskrajnog niza žalbi, poništavanja natječaja itd. Tek nakon što je zelena politička platforma Možemo! preuzela grad Greenway je konačno aktiviran, a po tajmingu radova ispada da će Bandićevo betonsko-ekološko čudo biti jedan od važnijih infrastrukturnih projekata zelenih.

Bageri trenutno kopaju dio nekadašnje savske rivijere s kupalištima, koja je početkom 20. stoljeća imala i prvu nudističku plažu u Hrvatskoj, a u gradsku je šetnicu kakvu danas imamo pretvorena nakon velike poplave koja je 1964. godine pogodila Zagreb. Tada je na potezu na sjevernoj obali rijeke, od starog Savskog mosta do Mosta slobode, nasip učvršćen i proširen, a kasnije obogaćen drvoredom poljskog jasena, rasvjetom i klupama. Tek 2008. rasvijetljena je i južna strana obale rijeke, dok je između Željeznikog mosta i Mosta slobode od 1990. do 2011. godine postavljan projekt Aleja skulptura autora RATKA PETRIĆA.

Cijeli lokalitet pretvoren je u kilometrima dugu rekreacijsku zonu i stazu na kojoj u mirnom suživotu uživaju šetači, obitelji s djecom, umirovljenici, biciklisti i rekreativci svih vrsta, godinama uspješno odolijevajući inicijativama o dovođenju gradskog života uz rijeku uz pomoć bagera, građevinskih i komercijalnih zahvata, kao da život na nasipu ne teče savršeno upravo zato što svega toga nema. U posve neočekivanom i apsurdnom scenariju, kilometri netaknute prirode uz rijeku Savu na koncu su napadnuti projektom koji je reklamiran kao očuvanje prirode, a kojim bi – vratimo se na početak – trebalo postići porast kvalitete života stanovnika Zagreba, smanjenje zagađenja zraka ispušnim plinovima, povećanje atraktivnosti vizualnog identiteta grada itd. Sve to zamjenom trave za beton. Što se upotrebnosti vrijednosti za bicikliste tiče, ideja da će potpuno neuređenoj gradskoj biciklističkoj infrastrukturi pomoći cesta u prirodi koja nije spojena s gradom toliko je bizarna i toliko bandićevska u smislu respekta prema prioritetima u potrošnji proračuna da ju je i sam Sindikat biciklista javno kritizirao. No, svakako bi bila podnošljivija da je biciklistima na istom mjestu samo napravljena bolja staza, bez dodatne cijene uništavanja prirodnog okoliša u kojemu se nalazi.

U predizbornom se loženju može čuti da je bizarno to što se TOMAŠEVIĆ hvali dovršetkom Bandićevog projekta, no stvar je mnogo gora. Problem je u tome što plavo-zeleni eko-beton na nasipu ima čudno svojstvo stvaranja slike hrvatskih zelenih, koji se u njemu zrcale kao arogantni nasljednici prethodnikovog bezumlja.

■ Nataša Škaričić

I nakon Bandića, Bandić – savski nasip pod napadom bagera

FRAGMENTI GRADA

Kafana

MENI je u tom gradu bilo lijepo, nemam se šta žaliti. Ok, nije bilo puno para, studentska oskudica, ali sam shvatio nakon nekog vremena da je ono što mi najviše nedostaje kafana. Nisam mogao naći tamo svoju kafanu – riječi dobrog poznanika iz Sarajeva navodim po sjećanju, prošlo je puno godina od tog razgovora, pa iskaz nije doslovan citat, ali je poruka sadržaja autentična.

Razgovor se odnosio na razmjenu naših iskustava života u Ljubljani, njegovog nešto kraćeg, oko dvije godine, a mog ipak nešto dužeg, nepunu deceniju. Jasno, riječ kafana u ovom se kontekstu ne odnosi na doslovnu kafanu, kao niti na kavanu, kakvih je na prostoru Juge ostalo još ponešto. Naletiti se na njih sporadično tu i tamo, ali slike, pa onda i asocijacije na takva mjesta, najčešće su posredovane filmskim reprezentacijama iz vremena jugoslavenske kinematografije. Prijatelj je naravno pod riječju kafana mislio na nešto drugo. Zapravo se požalio kako u Ljubljani nije mogao pronaći svoj kafić, mjesto u obilju naizgled sličnih javno-privatnih prostora koje bi imalo 'ono nešto' što bi ga u njegovom doživljaju učinilo distinktivno različitim od ostalih takvih srodnih lokacija, kafanu u kojoj bi se osjećao 'kao kod kuće'. Bila bi to ukratko, ali opet nedovoljno precizno, kafana/kafić što 'ima dušu', prostor u kojem smo se pronašli među drugima s kojima nas povezuju vrijednosti, afiniteti, doživljaji, životno-stilski maniri.

Uz stotine, možda i hiljade filmova, kao i muzičkih oda koji su ovjekovječili takve motive, napisane su jednako tako brojne književne posvete kafanama, birtijama, krčmama i kafićima, a neke su od njih tako postale kulturna mjesta uz koja se često vežu i anegdotalne povijesne memorabilije. Tako će se recimo do danas, uz spominjanje MIROSLAVA KRLEŽE – da ostanemo primjerom na domaćem terenu – nerijetko navoditi dobro poznata referenca, ona o posjetama književnika kavani hotela Esplanada pored zagrebačkog Glavnog kolodvora. Wikipedia na engleskom nastanak mjesta zvanog kafana/kavana povijesno smješta u jugoistočnu Evropu, odnosno Balkan, i vezuje uz razdoblje Otomanskog Imperija na tom prostoru. Koliko spomenute reprezentacije takvih mjesta mogu biti autentične i vjerne svojim ishodišnim motivima, uvidio sam sasvim slučajno, prilikom kratkotrajne posjete Helsinkiju prije više od deset godina. Dolazak u glavni grad Finske, pa makar samo na vikend, nije mogao proći bez odlaska u kafić Corona koji je 1992. otvorio čuveni režiser AKI KAURISMÄKI, zajedno s bratom MIKOM, također redateljem. Nekoliko sati provedenih u tom kafiću približilo mi je doživljaj i shvaćanje estetike u filmovima Akija Kaurismäkija. Atmosfera tog mjesta i plejada ljudi što sam ih tamo vidio iskustvo je koje mi je pomoglo u razumijevanju vlastite fascinacije profilom njegovih filmova i likovima koji u njima defiliraju.

■ Hajrudin Hromadžić

Жена под хладним
лименим кровом –
Мира Шушњар

Уболи темеље па нестали

Мира Шушњар (76) из Грмушана већ пету зиму проводи у донираном контејнеру. Уљни радијатор за гријање више не ради, па са зебњом ишчекује прољеће. Изграђени су само темељи њене нове куће

ВЕЋИНА становника Хрватске до сада је већ заборавила катастрофалан потрес на Банији; ту и тамо чују или прочитају да обнова кућа иде по плану, а заправо појма немају да још има несретника који, сада већ пету зиму, преживљавају у неадекватним контејнерима. Изгубивши у пар секунди све што су имали и кроз дуго раздобље стјецали, такви људи и сада углавном живе онако како су живјели у тренутку кад се земља затресла – у неизвјесности и немоћи, несигурности и страху. Контејнери који су им достављени за прву руку, као помоћ док се последице разарања не почну суставно рјешавати, и данас стоје по њиховим двориштима и окућницама урушених објеката. Они су у њима присиљени боравити за највећих студени и најжешћих врућина.

Недавно смо у Мајским Пољанама посјетили Милу Јарића који је након бројних узалудних упита и замолби надлежним службама изгубио сваку наду да ће жив дочекати обнову своје куће,

а сада смо се у Грмушанима сусрели са 76-годишњом Миром Шушњар, која такођер већ пету зиму проводи у скупљеној лименој кутији. То што је презимењакиња актуалног министра, не иде јој баш у прилог: наиме, недавно је престао радити уљни радијатор који јој је дониран отприлике кад и контејнер, па се сада хладноћи мора опирати слабашним калорифером, који више диже праšину него што служи својој сврси. Али, за разлику од нашег претходног суговорника, код Мира се прије који мјесец поновно разбуктала већ угасла нада да ће доскора опет живјети животом достојним човјека.

До ње су ненадано стигли радници, засукали рукаве и за пар дана поставили темеље новој кући. Наравно, са сваким кубним центиметром темеља и сваким замахом радничких руку расла су и њезина очекивања. Међутим, онда су задари изнебуха отишли, слично како су и дошли, без икакве обавијести о томе кад би се радови могли наставити. Ипак, Мира не посустаје.

— Ма важно је да се нешто покренуло, макар након више од четири године. Ваљда ће једном и цијелу кућу довршити, не би ваљда темеље зидали да то не намјеравају – говори наглас, бодрећи себе и сваког тко је чује док свакодневно обилази и мјерка новосазидану подлогу, планирајући у мислима гдје ће јој бити соба а гдје кућиња. Замишљајући какав ће намјештај за нови дом набавити.

Док се та обновељска прича не разријеши на неки начин, Мира ће и даље живјети сама: њезин син ДРАЖЕН је у Ваљевоу, са својом супругом Анкицом и њиховом дјецом, кћерима БАРБАРОМ и ЛАУРОМ те сином АЛЕКСАНДРОМ. Мајку, свекрву и баку посјећују пар пута током године.

— Развела сам се давно, још прије 1990-их, па сам свог Дражена сама подизала и одгајала. Чим је завршио за машинобравара, желио је наставити образовање на студију у Загребу, али онда је тај проклети рат све пореметио и он, по питању струке, остаде што је и био кад је средњу завршио – каже нам Мира.

Кад је на самом крају 2020. Банију затресло, била је у кући са својом сусједом, пиле су каву и необавезно ћаскале, као и толико пута до тада.

— Излетјеле смо к'о метак у двориште, док је све око нас пуцало и стрпоштавало се са зидова и стропова. Густа се прашина дуго није слијегала, а статичари су стигли за десетак дана. Налијепили су на ту моју рушевину црвену наљепницу и још ме усмено упозорили да ни за живу главу не улазим у њу! Три сам мјесеца тако провела код комшинице, све док ми из Митрополије загребачко-љубљанске нису послали овај контејнер. Иза њега су брзо дошли дворски мајстори да га споје на воду и струју и, ето, од тада је то мој тијесни лимени дом, топао тек љети, зими баш и не. Стао је у њега најнужнији намјештај, кревет, стол, некакав ормарић и тај несретни радијатор који је отказао послушност, па сад не знам како ће ми кости преживјети до прољећа – са забригитошћу у гласу говори Мира.

ЗАХТЈЕВ за обнову поднијела је недуго иза потреса, а брзо је добила и рјешење по којем ће јој нова кућа бити саграђена о трошку државе. Уз пуно неизвјесности, гомилу брига и хрпу озбиљних свакодневних потешкоћа, стрпљиво је чекала свих ових година своје зидаре који су, рекосмо већ, стигли прије пар мјесеци да јој сазидају темељ нове куће, тик до контејнера. Колико им се обрадовала, тешко ће замислити било тко без сличног искуства, баш као што ће и сватко тко је преживио неочекивану и изненадну катастрофу моћи разумјети да осјећај среће сада, кад је напрасно започета обнова напрасно заустављена, у све већој мјери препушта мјесто сумњи и стрепњи. Хоће ли се радови ускоро наставити или ће опет бити присиљена чекати, какви ће мајстори доћи и колико ће им требати да зготове започето?

— Дванаест година прије рата радила сам у Творници керамике у Рујевицу, а онда је све отишло к врагу, измијенивши животе и судбине свих нас на Банији. Никаква примања на основи минулог рада нисам остварила, рекли су ми да имам премало стажа и да могу само на социјалу. А ја сам сигурна да су ме преварили. Какогод, са својим сам Драженом за Олује напустила Грмушане, остављајући иза нас двије крмаче те пун кокошињац. У дугој колони комшија докопали смо се Приједора и спортске дворане у којој смо ноћили док нас нису отпустили према Србији. Завршисмо у Ваљевоу, гдје смо се заједно сналазили четири године, односно све док ја више нисам могла издржати носталгију за Банијом. Повратак нам је омогућио УНХЦР, аутобус нас је довезао равно пред кућу. Дражен и ја смо се одмах примили посла и за пар мјесеци све уредили и ставили у функцију. Пуно су нам притом помагали Хрвати досељени из Босне, које је рат као и нас отјерао са старог огњишта – објашњава жена која сада живи од свега 179 еура социјалне помоћи мјесечно.

— Молим вас да у тим нашим Новостима споменете двије ствари које су ми стварно важне: прво, да се тим путем захвалим дворском Црвеном крижу што о мени води бригу, а поготову његовој хуманитарки Гоги Меничанин која ми даје наду те пружа конкретну помоћ и потпору. Друго, напишите свакако да ми је покварен радијатор, па ако се нађе какав исправни за мене, пуно би ми то значило, зима све озбиљније стеже – замолила нас је Мира Шушњар. ■

Kako je uništavana Una

‘Zahvat je opterećen brojnim nepravilnostima i propustima, počinjenim kako od strane voditelja postupka, tako i od strane investitora’, navedeno je iz Državnog inspektorata u obrazloženju zabrane gradnje hidroelektrane na Uni

UNIŠTEN stari mlin; uklonjena riparijska vegetacija (drvenasta, grmolika i zeljasta) uz dovodni i odvodni kanal mlinice; u potpunosti izmijenjen ranije postojeći dovodni kanal uzvodno i odvodni kanal nizvodno od postojeće starije mlinice, na način da je koridor kanala na mjestima proširen do pet metara; izravnato dno, nasuto cijelom površinom kamenim materijalom; u cijelosti uklonjene kaskadne pregrade između glavnog toka i dovodnog kanala, čime je došlo do ozbiljne promjene i uništavanja staništa u kanalu uz glavni tok koji čine zona riparijske vegetacije, kameni supstrat, mahovina i vodeno bilje; nedvojbeno stradavanje jedinki potočnog raka i gubitka njegovog staništa...

Navedeni primjeri opisuju enormnu degradaciju ekološke mreže i razmjere uništenja koje je tvrtka Pipra d.o.o. nanijela rijeci Uni u ljeto 2024. pri pokušaju izgradnje male hidroelektrane nedaleko od vrela u Donjoj Suvaji. Dio pobrojane štete naveden je u stručnom mišljenju Zavoda za zaštitu okoliša i prirode pri Ministarstvu zaštite okoliša i zelene tranzicije iz 14. augusta 2024., pet dana prije nego što će Državni inspektorat donijeti rješenje o zabrani radova. U oktobru je potom Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine provelo upravni postupak te proglasilo nevažećim građevinsku dozvolu iz 2016., zatim rješenje o promjeni imena in-

vestitora iz 2018. kao i rješenje o produženju važenja građevinske dozvole iz 2019. koje je izdala Zadarska županija.

Glavni razlog za ovakvu odluku je činjenica poznata mnogo prije nego što je počelo bagerisanje – investitor je u julu prošle godine zaorao tok rijeke bez zakonski obavezne procjene utjecaja zahvata na okoliš i ekološku mrežu. Državni inspektorat i Ministarstvo BRANKA BAČIĆA o donesenim odlukama oglašili su se prije nekoliko mjeseci kroz kratka priopćenja. Udruga Una iz Srba, najposvećenija borbi za zaštitu Une, drugi aktivisti i pravni stručnjaci, nisu uspjeli dobiti potpuna rješenja s detaljnim obrazloženjima i analizom zahvata. Iz Državnog inspektorata su na upit Forbesa Hrvatska odgovorili da procjenjuju treba li rješenje biti tajno i hoće li im ga dostaviti. Institucije su očito mislile da se mještani Like, mediji i organizacije mogu zadovoljiti samo s priopćenjima. Međutim, Novosti su došle u posjed ovih dokumenata od javnog interesa zaslugom dubrovačkog aktivista i profesora IGORA LEGAZA.

Rješenja Državnog inspektorata i resornog Ministarstva ne samo da potvrđuju da se investitor upustio u radove bez krucijalnog dokumenta, već opisuju dugu povijest pripreme nelegalnih radnji te detaljno iznose jednu po jednu strašnu posljednicu devastacije o kojima se dosad moglo samo nagađati. Nedvojbeno je utvrđeno da je čitav proces ‘opterećen broj-

nim nepravilnostima i propustima, počinjenim kako od strane voditelja postupka, tako i od strane investitora temeljem čijih zahtjeva su isti postupci i vođeni.’

U rješenju DIRH-a, Sektora za nadzor zaštite okoliša, zaštite prirode i vodopravni nadzor, navodi se da je da napravljen inspekcijski nadzor nad provođenjem zahvata unutar područja obuhvaćenom ekološkom mrežom Natura 2000 – Kanjon Une – HR2001069 12. jula te 7., 13. i 19. avgusta 2024.

Nekoliko dana poslije početka radova i pobune u Donjoj Suvaji, 12. jula je obavljena inspekcija u prostorima Zadarske županije, Upravnog odjela za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje, Ispostave Gračac. Tamo je utvrđeno da je u martu 2015. izdana lokacijska dozvola za zahvat u prostoru. U spisu nije bilo Rješenja o prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu, odnosno dokaza da je prethodno, prije izdavanja lokacijske dozvole, bio proveden postupak prethodne ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu, sukladno odredbama Zakona o zaštiti prirode.

Izmjena i dopuna lokacijske dozvole uslijedila je u julu 2015. Bitno je naglasiti činjenicu koje je u svom rješenju iznijelo Ministarstvo. Naime, prva lokacijska dozvola izdana je za građevnu česticu od 15 četvornih metara, građevinske bruto površine zahvata od 22,50 četvornih metara. U izmjeni lokacijske dozvole čestica je proširena na površinu od čak 616

četvornih metara, građevinske bruto površine zahvata 562,91 četvorna metra. Investitor se, tako, unatoč povećanju čestica, opet provukao bez ocjene o potrebi procjene zahvata na okoliš, u sklopu kojeg je, navode iz DIRH-a, trebalo provesti i postupak prethodne ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu.

Građevinska dozvola je postala pravomoćna u oktobru 2016., a dvije godine poslije donijeto je rješenje o promjeni imena investitora – umjesto CROATAN d.o.o. iz Zagreba, imenovan je investitor PIPRA d.o.o. iz Gračaca. Rješenje o produženju građevinske dozvole dobio je u oktobru 2019., čime je produženo važenje izdane građevinske dozvole za još tri godine. Investitor je početak radova prijavio 25. oktobra 2022., a Zadarska županija je dva dana kasnije izdala obavijest o prijavi početka gradnje. Radovi su počeli u julu 2024 s uvelike nevažećom građevinskom dozvolom.

Uvidom u glavni projekt, koji je izradila tvrtka Arhitekti Salopek d.o.o. iz Petrinje od oktobra 2015., vidljivo je da novonastala parcela obuhvaća i dio korita rijeke Une, no, piše DIRH, ne može se isključiti mogućnost da će se strojni radovi nastaviti u koritu glavnog toka rijeke Une, niti se može sa sigurnošću utvrditi obuhvat radova. Objašnjavaju i da se planiranim zahvatom može narušiti stanje vodnog tijela, osobito njegovih ekoloških elemenata. Ne može se isključiti ni znatno pogoršanje staništa ribe peš i stanišnog tipa 32AO sedrene barijere krških rijeka Dinarida.

‘Uzimajući u obzir nedostatak detalja oko provedbe samog zahvata (točan obuhvat i način provođenja radova, režim rada male hidroelektrane i kapacitet već postojećih vodozahvata), ne može se isključiti daljnji značajni negativan utjecaj provedbe ovog zahvata, kako na ciljeve očuvanja i cjelovitost područja ekološke mreže, tako i na bioraznolikost u cijelosti’, navodi se u rješenju DIRH-a.

Ministarstvo graditeljstva u svom rješenju donosi nove uvide koji dodatno rasvjetljuju cijeli slučaj. Navedeno je da je za potrebe postupka izdavanja lokacijske dozvole, i njene izmjene i dopune, Natura Jadera izdala suglasnost za zahvat u prostoru 13. januara 2015. i 17. septembra 2015. Međutim, pojašnjeno je, ne radi se o tijelu nadležnom za provedbu postupka ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu sukladno Zakonu o zaštiti prirode. Osim toga, i nekadašnje Ministarstvo zaštite okoliša i prirode izdalo je mišljenje od 26. aprila 2013. u kojem je stajalo da nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš, niti ocjene o potrebi procjene, jer se predmetni zahvat ne nalazi na popisu zahvata za koje je ta obveza propisana Zakonom o zaštiti okoliša, odnosno Uredbom o procjeni utjecaja zahvata na okoliš.

No, s obzirom na propise iz područja zaštite okoliša koji su bili mjerodavni u postupku izmjene i dopune lokacijske dozvole, za izmijenjeni zahvat ipak je trebalo provesti ocjenu o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš, stoji u rješenju Ministarstva.

‘Ovo Ministarstvo je shvaćanja da zahvate u prostoru, za koje postoji obveza procjene utjecaja zahvata na okoliš i/ili ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu, nije moguće provoditi ako prethodno nisu bili provedeni i ti postupci. Ovdje se s provedbom zahvata krenulo bez ikakvih odobrenja tijela koja su nadležna za provođenje navedenih postupka, što je izričito protivno citiranim propisima iz područja zaštite okoliša i prirode. Stoga slijedi da se zahvat provodi na području ekološke mreže, uz to i na javnom vodnom dobru, a da pritom investitor, tijela nadležna za zaštitu okoliša i prirode, ali i javnost (čije sudjelovanje u postupku je određeno tim posebnim propisima) uopće ne znaju kakav utjecaj i štetu zahvat može prouzročiti za okoliš i ekološku mrežu’, poručili su iz Ministarstva. ■

Detaljno objašnjenje devastacije vrela Une stiže iz Državnog inspektorata (Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

Nepopularni populizam

Je li populizam ideološki pojam koji više govori o onome tko ga koristi nego o svom 'predmetu'? Koja je funkcija lažne ekvivalence između desnog i lijevog populizma? I je li potonji i sam simptom krize ljevice, a ne odgovor na nju? O tim i drugim aspektima lijevog populizma za Novosti govore Boris Buden, Stipe Ćurković i Marko Kržan

LIJEVI populizam ili socijalni populizam je politička ideologija koja kombinira ljevičarsku politiku s populističkom retorikom i temama. Retorika lijevog populizma često uključuje elemente antielitizma, opozicije spram establišmenta, govora u ime 'običnih ljudi'. Teme kojima se bavi lijevi populizam uključuju ekonomsku demokraciju, društvenu pravdu i skepticizam spram globalizacije. Socijalistička teorija ima manju ulogu nego u tradicionalnim ljevičarskim ideologijama.

Kritika kapitalizma i globalizacije povezana je s nepopularnim vojnim operacijama SAD-a, osobito onim na Bliskom istoku. Populistička ljevica ne isključuje druge aktere, želi biti što više horizontalna i počiva na egalitarnim idealima. Neki proučavatelji govore i o nacionalističkim lijevim populistima, kao što su bile Sandinistička revolucija u Nikaragvi ili Bolivarska revolucija u Venezueli. Za razliku od desnog populizma, lijevo-populističke stranke podupiru manjinska prava, kao i ideju nacije koja nije određena kulturnim i etničkim partikularnostima. BERNIE SANDERS i ALEXANDRIA OCASIO-CORTEZ sami su se opisivali kao demokratski socijalisti i primjer su lijevo-populističkih političara u SAD-u. Svojedobnim rastom Sirize u Grčkoj i Podemosu u Španjolskoj, za vrijeme evropske dužničke krize, vodila se rasprava o novim oblicima lijevog populizma u Evropi. Tradicionalno, lijevi populizam povezuje se sa socijalističkim pokretima. Od 2010. postojao je i pokret blizak lijevom populizmu, od strane lijevo-liberalnog tabora, od kojih su se neki smatrali socijaldemokratima. U 2020. lijevo-liberalni ekonomski populizam koji se poziva na radničku klasu bio je značajan u nekim zemljama. Neki tu ubrajaju i politiku JOE BIDENA ili LEE JAE-MYUNGA u Južnoj Koreji.

Za temu lijevog populizma obratili smo se za mišljenje trojici teoretičara, BORISU BUDENU, STIPI ĆURKOVIĆU i MARKU KRŽANU. Potonji kaže kako je populizam ideološki pojam, a ideološki pojmovi više zbunjuju nego što objašnjavaju. Historijski, populizam je politika koja zastupa interes sitnog seljaštva i zalaže se za društveno uređenje utemeljeno na sitnoj seoskoj privredi (prim. rusko *narodnjaštvo*). U svojim konzistentnim verzijama, to je protukapitalistički pokret. Današnji populizam se ne oslanja na sitno seljaštvo, koje je u zapadnoj Evropi odavno nestalo, a u SAD-u ga nije ni bilo, i svakako ne radi protiv kapitalizma. Dapače, tzv. desni populizam u suštini je pokret za otklanjanje socijalnih, pravnih i moralnih prepreka koje stoje na putu maksimalnom ostvarenju interesa vlasnika kapitala i menadžmenta. A tzv. lijevi populizam je iz socijalističkog pokreta izostavio upravo ozbiljno nastojanje za rušenje kapitalizma.

— Ponavljam, populizam je ideološki pojam, pa kao takav više govori o onome tko ga koristi nego o svom 'predmetu'. Koristeći ga, svjesno ili nesvjesno prihvaćamo stajalište stranaka centra koje izraz koriste pejorativno, za diskreditaciju oponenta. Definicija populista su ljudi koji u želji da budu dopadljivi širim slojevima nude jednostavna, a neostvarljiva rješenja i koji se koriste retoričkim trikovima, čak i manipulacijama. Na taj se način stranke centra predstavljaju kao realističke i poštene, protusistemske težnje ljevice se prikazuju kao nerealističke, a desnom se 'populizmu' uzroci ne traže u društvenom uređenju, nego u psihološkoj neadekvatnosti njegovih lidera, simpatizera i birača. Budući da sam i sam nekadašnji aktivist jedne tobože lijevo-populističke stranke u Sloveniji, koja se sada naziva Ljevica, mogu reći da smo nastupili s protukapitalističkom platformom, koja je vjerojatno dopadljiva najmanjem dijelu stanovništva, i da su po tom kriteriju najveći populist liberalne stranke, koje pecaju

Poznato je da neki ozbiljni analitičari i sami aktivisti pokušavaju koristiti pojam 'lijevog populizma' na drugačiji način, opisujući i tražeći da se stare lijeve stranke okrenu od doktrinarnosti i prilagode novim okolnostima – ističe Marko Kržan

'prosječnog', umjerenog, znači najmasovnijeg birača. Također, nismo nudili nikakva jednostavna objašnjenja i rješenja, kao liberali, koji ustvari imaju samo jednu točku programa – mi smo PROTIV JANEZA JANŠE – govori Kržan.

I Buden smatra da ako izbacimo pojam populizma iz svog promišljanja suvremene političke stvarnosti, ništa nećemo izgubiti. Njegova spoznajna vrijednost je nikakva. Bio je i ostao čisti ideologem, u kojem se s jedne strane ogleda strah centrističkog establišmenta od gubitka moći, a s druge je očajnički pokušaj tog istog centra da ideološkom manipulacijom tu moć zadrži. Najbolji dokaz je lažna ekvidistanca između desnog i lijevog populizma. Danas kada se stranke bivšeg centra natječu koja će prije i koja će više preuzeti teme i retoriku ekstremne desnice, možemo se zapitati: a zašto se one nikada nisu poistovjetile s temama i retorikom tzv. lijevih populista? Zašto se, s istom strašću i uvjerljivošću s kojom danas npr. u Njemačkoj FRIEDRICH MERZ, CDU-ov kandidat za kancelara, preuzima od AfD-a rasističku antimigrantsku propagandu, on i njegova stranka nikada nisu okrenuli tzv. lijevo-populističkim vrijednostima, solidarnosti, jednakosti, socijalnoj državi, sindikalnim zahtjevima itd.? Naravno da to ne možemo ni zamisliti. Kao što nam je potpuno normalno da će centristička socijaldemokracija stati uz interese kapitala, dakle ostati na svom 'trećem putu' bez ikakva lijevog skretanja u populizam. Ova tako očigledna asimetrija neodvojiva je od samog pojma populizma. Centar je do te mjere normalizirao tzv. desni populizam da su taj pojam, kao i njegov lijevi pandan ostali bez ikakvog smisla.

Za Stipu Ćurkovića problematika lijevog populizma može se razlomiti na nekoliko relativno zasebnih aspekta. Prvo, upotreba oznake populizma kao diskvalifikacije. Tako se optužuje zagovor svake vrste politike koja se ne pokorava 'objektivnim nužnostima' – ekonomskim, fiskalnim, socijalnim. Svaki otklon postaje simptom iracionalnosti ili ciničnog dodvoravanja iracionalnim impulsima masa. Unutar takvog političkog imaginarija suprotni pol je shvaćanje politike kao tehnokratskog upravljanja unutar već propisanih okvira. U domeni ekonomske politike to primjerice može značiti da politika 'osluškuje' kretanja tržišta i po potrebi poduzima mjere koje će pogodovati rastu ekonomije, o čemu u konačnici ovise i radna mjesta, ali i sama primanja države putem poreza, pa time i veličina fonda za eventualna socijalna davanja. U dominantno kapitalistički organiziranoj

ekonomiji, 'kretanja tržišta' ne znače drugo nego razine investicija kapitala, odnosno 'povjerenje' kapitala u povoljnosti 'poslovne klime'. Dakle, tehnokratska koncepcija politike se *de facto* svodi na priznanje o sužavanju raspona politički racionalnog i poželjnog na primat interesa kapitala nad svim drugim društvenim interesima. Jezgro istine u svemu tome je da se država u kapitalizmu, zbog već navedenih razloga – ovisnost o poreznim davanjima itd. – nalazi u poziciji strukturne zavisnosti o interesima kapitala. Implikacije za koncept demokracije su dalekosežne: demokracija prestaje označavati proces kolektivnog odlučivanja o uređenju temeljnih društvenih odnosa i njihovoj poželjnosti. Uobičajena retorička formula o politici kao 'umijeću mogućeg' to istovremeno signalizira i mistificira. Da sužavanje demokratskih procesa na parametre izbora koji to zapravo nisu podriva povjerenje u nominalno demokratske institucije i procese, ne bi trebalo pretjerano čuditi. Paradoks je dakle da redukcija politike na tehnokratsko upravljanje – najeksplicitnije i najagresivnije u neoliberalnom periodu – u konačnici doprinosi podrivanju povjerenja u vlastite protokole i generira upravo onu vrstu političke reakcije koju onda opisuje kao populističku. Iz te perspektive, govor o populizmu nije puno više od reskandalizacije same ideje demokracije pod novim, difamacijskim imenom. Dodatni ideološki efekt je da se pritom ne mora razlikovati desne od lijevih političkih agendi. Iz perspektive normalizacije identifikacije politike s tehnokratskim upravljanjem, svako pozivanje na interese većine koje se mobilizira protiv perpetuacije politike strukturnog pogodovanja kapitalu može se svesti na zajednički nazivnik. To širom otvara vrata staroj formuli izjednačavanja ljevice s radikalnom desnicom kao ideološkim sijamskim blizancima. Nekoć totalitarnim, danas populističkim.

Kržan kaže kako je poznato da i neki ozbiljni analitičari i čak sami aktivisti pokušavaju koristiti pojam 'lijevog populizma' na drugačiji način, opisujući ili tražeći da se stare lijeve stranke okrenu od doktrinarnosti i prilagode novim okolnostima i spontanim ideologijama masa. To je opravdano, jer su stare partije sa svojom politikom uglavnom došle u čorsokak, međutim to ni analitički ni aktivistički nije pravi put. Za razumijevanje 'suvremenog populizma' može se koristiti MARXOV koncept bonapartizma, jer to 'populisti' ustvari samo koriste buržoasko kvazidemokratske političke i ideološke institucije – većinski izborni sistem, predsjednički sustav, referendum, 'socijalne medije', 'javno mnijenje' – za ukidanje prepreka kapitalističkom razvoju, kao što su to znali raditi NAPOLEON I. i NAPOLEON III. Koliko god to zvuči istrošeno, desni populizam je simptom krize političkog centra, zbog toga centizam ne može biti rješenje.

— Pod pojmom populizma današnja politička stvarnost nam se predstavlja s jedne strane kao neka vrsta psihodrame u kojoj patološki demagozi kao primjerice TRUMP raspiruju

Boris Buden (Foto: Jovica Drobniak)

Stipe Ćurković
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

resantimane nižih klasa kako bi srušili inače savršeni, liberalni *status quo*, odnosno, s druge strane, kao *cultural wars*, kao sukob suparničkih životnih stilova, recimo konzervativnih obiteljskih vrijednosti i liberalnih LGBTQ opcija. U oba slučaja klasni karakter sukoba, i to na globalnoj razini, isključen je iz percepcije političke stvarnosti – ističe Buden. — Na historijskoj razini se kao dokaz fundamentalne istovjetnosti ljevice i desnice voli isticati navodno antikapitalistički i revolucionarni karakter fašizma i nacionalsocijalizma. Poznato je da je HAYEK fašizam opisao kao varijantu socijalizma. Pritom se, dakako, zanemaruje da je historijski fašizam i u Italiji i u Njemačkoj na vlast došao uz podršku etabliranih političkih, ekonomskih i vojnih elita – i to upravo zato što je percipiran kao brana i političko oružje protiv ljevice. Antikapitalistička i revolucionarna retorika historijskog fašizma bila je posljedica strategije mimikrije: fašizam je kooptirao momente revolucionarne retorike ljevice kako bi ih mobilizirao protiv nje. To je bio bitan aspekt njegovog taktičkog lukavstva. U kritičkoj literaturi to je lijepo sažeto formulom da je fašizam oblik masovne politike koristio kako bi anulirao historijski skandal prodora masa na historijsku scenu kao političkog subjekta. GOEBBELS je to eksplicirao kada je cilj nacionalsocijalističke 'revolucije' opisao kao brisanje 1789. iz povijesti. Revolucionarna i antikapitalistička retorika fašizma je uvijek bila cinična, i u očitoj kontradikciji s elitističkim i socijaldarvinističkim elementima, s kultom rata i 'nadčovjeka'. Između ostalih, detaljno je to pokazao ISHAY LANDA. To se potvrdilo i u praksi: NSDAP na vlasti nije proveo nijednu proradničku točku od 25 točaka svog programa iz 1920., ali je proveo sve koje su pogodovale kapitalu. Kada je historijska ljevica govorila o 'populizmu', mislila je na taj moment: cinično, manipulativno zazivanje interesa masa u službi politike koja im izravno ide na štetu. To je drugi bitan aspekt svake rasprave o populizmu. Iz te perspektive kategorija lijevog populizma nužno bi predstavljala oksimoron – govori Ćurković.

Teći je distinktivan aspekt, po Ćurkoviću, recentnija tendencija afirmacije populizma kao lijeve strategije. Teorijsko ishodište je u radu ERNESTA LACLAUA i CHANTAL MOUFFE. Još dok se smatrao marksistom, Laclau je u tekstu 'Fašizam i ideologija' kao faktor koji je pogodovao usponu talijanskog fašizma identificirao usko klasnu politiku ljevice. Podrškom dugom generalnom štrajku kojim se htjelo postići povećanje plaća, ljevica je, tvrdi, pogurala dio nižih srednjih klasa u zagrljaj MUSSOLINIJU i njegovom obećanju da će ponovno uvesti red, da će vlakovi opet voziti itd. Rani Laclau taj taktički promašaj vidi kao indikator konstitutivne greške u samom konceptu klasne politike. Talijanski primjer za Laclaua dokazuje da politika temeljena na neposrednim interesima radničke klase nije istovjetna s politikom univerzalne emancipacije, kakvom ju je marksistička ortodoksija smatrala. Kasniji, postmarksistički Laclau, u koautorstvu s Mouffe, radikalizira

kritiku klasne politike i osporava teorijsku opravdanost njenog privilegiranog statusa u marksističkoj teoriji. Klasični marksizam je polazio od pretpostavke da će materijalni interesi radničku klasu neminovno radikalizirati u subjekt revolucije. Iz činjenice da se to historijski nije dogodilo Laclau i Mouffe izvlače zaključak da su materijalni i klasni interesi za političku subjektivaciju irelevantni. U konačnici, njihova kritika marksizma se može svesti na poziciju: ako strukturna klasna pozicija ne determinira sve, dokazali smo da ne određuje ništa. Pitanje političke subjektivacije za njih postaje pitanje diskursa i artikulacije najrazličitijih subjekata ili subjektivnih pozicija u diskurzivni konstrukt 'naroda' i hegemonijsku borbu oko njegova određenja. Politika tako u potpunosti napušta polje analize materijalnih interesa i dopijeva na teren diskursa. Njihov projekt afirmacije lijevog populizma počiva na tim teorijskim temeljima. On dakle i sam već predstavlja pokušaj odgovora na percipiranu krizu klasne politike i njene smislenosti, odnosno i sam je simptom te krize. S marksističke pozicije tome se može prigovoriti da se erozija revolucionarne politike u radničkom pokretu i sama mora analizirati u odnosu na razvoj materijalnih uvjeta njene reprodukcije, prije nego što je se proglasi politički irelevantnom. Već i stoga što se imperativ materijalne reprodukcije ne može diskurzivno opozvati. Kao primjer takve analize možemo uzeti radove RALFA HOFFROGGEA, povjesničara radničkog pokreta u Njemačkoj. Njegova analiza okolnosti glasanja SPD-a za ratne kredite 1914. dolazi do paradoksalnog zaključka: upravo relativni uspjeh borbe radničke klase za bolje uvjete reprodukcije na koncu je doveo do erozije njenog kapaciteta da djeluje kao autonomni klasni subjekt. BISMARCKOV pokušaj suzbijanja i zabrane socijaldemokracije uključivao je taktički ustupak. Njegova je oklada bila: ako država preuzme dio tereta reprodukcije radničke klase stvaranjem socijalne države, socijaldemokracija će izgubiti svoju glasačku bazu jer će dio njenih zahtjeva biti ispunjen. Kratkoročno gledano, plan nije uspio: zabrana socijaldemokracije je morala biti opozvana.

Marko Kržan (Foto: Privatna arhiva)

štenje ustanovila je velika oštećenja, što ju je navelo da se potpuno posveti istraživanju utjecaja zagađenosti zraka na mozak. Rezultate je objavljivala u stručnim časopisima i na konferencijama, ali bez ikakvog odjeka. Glavnina neuroznanstvenika se tada bavila svime osim utjecajem zagađenog zraka na mozak. No, i to se promijenilo posljednjih godina.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) procjenjuje da 99 posto svjetske populacije živi u više ili manje zagađenom zraku. Naravno, najpogođeniji su megalopolisi i zemlje najnižeg životnog standarda. WHO je 2021. donio smjernice za kvalitetu zraka i naglasio važnost istraživanja utjecaja zagađenosti zraka na neurološki sustav ljudi, posebno onih vrlo mladih i starih.

Brojne suvremene studije pokazuju da postoji veza između jake zagađenosti zraka i povećanog rizika za demenciju, porast stope depresije, anksioznosti i psihoze. Postoje i studije u kojima je nađena veza između zagađenja atmosfere i autizma i drugih kognitivnih teškoća kod djece. Prije petnaestak godina, nakon što su u nekoliko istraživanja mozgova djece i pasa u Mexico Cityju nađena oštećenja, lezije, u bijeloj materiji koja povezuje pojedine dijelove mozga, neurolozi su s velikom dozom sigurnosti mogli povezati te pojave sa zagađenim zrakom. Naime, svi ti uzorci dobiveni su od djece i pasa iz jako zagađenih dijelova megalopolisa. U uzorcima izvan tih regija broj oštećenja bio je značajno manji. Djeca iz jako zagađenih dijelova grada pokazala su i slabije kognitivne sposobnosti. To je rezultat toga što su se lezije uglavnom pojavljivale u prefrontalnom moždanom korteksu. Kvalitativna analiza lezija mozgova djece iz jako zagađenih dijelova grada pokazala je da se tu nalaze proteini karakteristični za mozgove oboljelih od demencije.

Lanci bijele materije u mozgu se sastoje od milijuna aksona koji su okruženi mijelinom i zdravlje mijelinskog omotača je ključno za brzu provodljivost električnih impulsa. Kod demencije taj omotač propada.

Neuroznanstvenici danas smatraju da i kod zagađenosti zraka niskog intenziteta, kakvu se do sada smatralo neopasnom za zdravlje, dolazi do neželjenih efekata na mozgu. To se potvrdilo u mnogim studijama u područjima gdje se zakonskim propisima na duži rok značajno smanjilo zagađenje zraka. Ipak treba istaknuti da je tih neželjenih efekata bilo daleko manje nego u regijama gdje nije došlo do poboljšanja kvalitete zraka. Istraživanja u Kini, SAD-u i Francuskoj su pokazala

Prije petnaestak godina, pošto su u nekoliko istraživanja mozgova djece i pasa u Mexico Cityju nađena oštećenja u bijeloj tvari koja povezuje pojedine dijelove mozga, neurolozi su s velikom dozom sigurnosti mogli povezati te pojave sa zagađenim zrakom

da je značajnim poboljšanjem kvalitete zraka došlo do vidljivog smanjenja pojave demencije, kognitivnog slabljenja i depresije u starijoj populaciji.

Nasuprot tome, studija provedena kroz 16 godina u Škotskoj na grupi od 200 tisuća stanovnika pokazala je da se kumulativnim izlaganjem povećanim dozama dušikovog dioksida došlo po povećanom broju hospitaliziranih pacijenata zbog mentalnih oboljenja i poremećaja u ponašanju. Nedavna analiza u Ujedinjenom Kraljevstvu na više od 389 tisuća sudionika pokazala je da se dugotrajno izlaganje zraku s krutim česticama, dušikovim oksidom i dioksidom može povezati s povećanjem anksioznosti i depresije. U SAD-u je provedena studija na više tisuća adolescenata korištenjem neuroimaginga, neinvazivne metode kojom se može dobiti detaljna slika mozga, i pokazalo se da zagađenje zraka dovodi do oštećenja bijele materije i time slabljenja komunikacije između pojedinih dijelova mozga.

Problem u analizama svih ovih nalaza je u tome da je u igri ogroman broj faktora: osim zagađenog zraka sa stotinama tisuća kemikalija i čestica, imamo i druge faktore kao što su socijalno i materijalno stanje ispitanika, geografski položaj i stotine drugih utjecaja. Da bi se došlo do jasnijih pokazatelja o tome što i kako dovodi do oštećenja mozga u uvjetima zagađene atmosfere potrebno je isključiti sve te druge faktore i raditi u strogo kontroliranim uvjetima i s kontrolnim grupama. To se, naravno, radi u laboratorijima.

Laboratorijskih istraživanja sada ima mnogo i ma koliko se međusobno razlikovala u nekim detaljima, zajednički im je zaključak da se radi o induciranim upalnim procesima u mozgu. Kako kažu neki od vodećih istraživača, hipoteza o upalnom procesu može

Panoramski pogled na zagađen zrak Mexico Cityja (Foto: Luis Cortes/Reuters/PIXSELL)

objasniti zašto zagađeni zrak može izazvati višestruki broj različitih bolesti. Post mortem studije ljudskih mozgova su pokazale da se u njima nalaze mnogi zagađivači. Tu je bilo toksičnih metala, nanočestica i mikročestica koje su došle u mozak iz pluća krvlju kroz moždanu barijeru ili direktno kroz nosnu šupljinu. U stvari, patolozi su već desetljećima nalazili povećane količine raznih metala u mozgu ljudi s neurodegenerativnim bolestima.

Prema nekim studijama, izgleda da uopće nije potrebno da zagađivači prodru u mozak kako bi mu naštetili. Tako na primjer upalni procesi na plućima mogu aktivirati molekule koje dovode do upale barijere krv-mozak. Trenutno se provode i eksperimenti s dobrovoljcima iz populacije s obiteljskom poviješću vezanom za demenciju. Ispitanici udišu pojedine komponente zagađenog zraka i potom se kognitivnim i krvnim testovima utvrđuje učinak svake od njih. Cilj je da se ustanovi, kroz mnoge sljedeće studije, koje osobe su prijemčivije za pojedina oboljenja na mozgu kao i to koje kemikalije dovode do tih promjena. Koliko je to kompleksan zadatak ilustrira podatak da genska varijanta APOE4 sama po sebi povećava rizik od pojave demencije. Ukoliko se uspije izolirati zagađivače zraka koji aktiviraju taj gen, moglo bi se pomoći u smanjenju pojava demencije u populaciji.

I tako, dok se znanost bori da nam olakša život, neki moćni političari najavljuju još više naftnih bušotina, još više izgaranja fosilnih goriva, još više zagađenja zraka, voda i okoliša. Sreća da znanost traje, a politike se mijenjaju svakih par godina. ■

ИНФОРМАТОР

‘И друг је лега’

Порука је једноставна – наставите бранити своје ставове, будите храбри и устрајни!, кажу организатори осјечког скупа подршке студентима у Србији

КАДА је у суботу 1. фебруара река студената и грађана који су дошли да им дају подршку окупирала новосадске улице и мирним путем блокирала сва три моста у Новом Саду, стотињак километара даље, подршку су послали и осјечки студенти који су на пешачком мосту, симболички, тачно у 11:52 одржали 15 минута ћутања за исто толико изгубљених живота у паду надстрешнице на новосадској Железничкој станици три месеца раније. Скупови подршке одржани су такође у Сплиту, Загребу и још неким градовима.

Осјечку подршку српским студентима организовала је иницијатива ‘Студент за студента’ чији су чланови желели да остану анонимни. Ова студентска група покренула је у децембру прошле године поруку подршке које су путем Гугл обрасца ‘Осјечани и пријатељи’ остављали Новосађанима и студентима из Србије. Скупили су више од 200 порука, а неке од њих су објавили на свом Инстаграм налогу.

Иницијатива је настала из искрене жеље да искажемо солидарност и подршку колегиницама и колегама у Србији, који су својим деловањем показали моћ заједништва и грађанске храбрости. Њихова устрајност нас је инспирисала, али је истовремено постало јасно да и ми сами имамо одговорност деловати за боље и одговорније друштво. Почели смо као мала група студената, а с временом смо прерасли у организовани колектив који активно учествује у ширењу поруке солидарности и подршке – причају о настанку идеје чланови иницијативе. Акције попут скупа подршке студентима у Србији свакако доприносе још већем порасту чланова.

— Ово нам показује да је свест о важности солидарности међу младима све јача. На скупу солидарности окупиле се велики број људи, али оно што је још значајније јест

континуирана подршка која долази кроз различите облике, од порука и дељења садржаја на друштвеним мрежама, до иницијатива за даље акције. Тренутно наш колектив чини око 40 студената с различитих осјечких факултета, а сви доприносимо према властитим способностима и знањима: студенти Академије ликовних уметности израђивали су транспаренте, студенти ферит-а били су задужени за снимање дроном и монтажу, студенти Правног факултета за пријаву скупа и исхођење дозвола, а студенти Филозофског факултета за осмишљавање, писање и дизајн објаве. Све ово показује да међу младима постоји воља, организованост и жеља за стварањем промена – говоре о акцији.

Студенте је у њиховим активностима подржала јавност, као и многи грађани Осјека и околних места који су се одазвали скупу подршке на осјечком пешачком мосту.

— Морамо признати да нас је подршка грађана угодно изненадила. Осим студената, на окупљању су били и људи различитих старосних група, јер оно што се догађа у Србији није само студентска борба, већ шири борба за права, слободу изражавања и боље друштво. Осјејек је показао да је град солидарности, али и град који разуме колико је важно гледати напред и учити из прошлости. Грађани који су прошли кроз властите тешке тренутке у историји можда најбоље разумеју колико је битно стати уз оне који се боре за правду и промене. Зато подршка долази не само из емпатије, већ и из свести да ниједна генерација не сме остати нема пред неправдом – кажу наши саговорници. Немају израван контакт с колегиницама и колегама у Србији, али су свесни да је њихова подршка примећена и тамо.

— Путем друштвених мрежа стижу поруке захвалности и охрабрења, што нам даје додатну мотивацију да наставимо. Њихова борба је храбра и важна, а ми смо ту да им покажемо да нису сами. Имали су Осјечани за крај нашег разговора поруку подршке за колегинице и колеге у Србији. — Порука је једноставна – наставите бранити своје ставове, будите храбри и устрајни! Не постоји важнији глас од онога који долази из истине. Ми се не мешамо у политику и не улазимо у односе власти, већ стојимо уз оне који се боре за праведније и

И Осјејек има мостове – студенти

сигурније друштво. Солидарни смо с вама, с вашом борбом и са жртвама свих неправди. Знајте да у овим тренуцима нисте сами – ваш глас одјекује даље него што мислите!

■ Душан Велимировић

Семинар на блокираном факултету

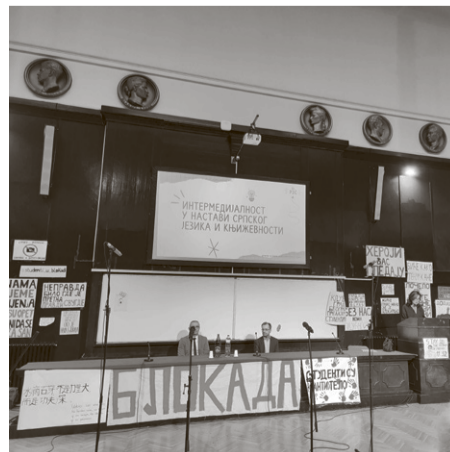
Тридесетак учитеља и професора из Хрватске судјеловало је на стручном скупу наставника српског језика на београдском Филолошком факултету у организацији Друштва за српски језик и књижевност РС

НА 66. Републичком зимском семинару за наставнике и професоре српског језика и књижевности, одржаном крајем јануара на београдском Филолошком факултету у организацији Друштва за српски језик и књижевност РС-а, били су и наставници и професори из Хрватске.

— Унаточ отежаној организацији семинара због просвјета у Србији, кренули смо у Београд и све је било у најбољем реду. Једина измјена десила се због најављеног штрајка у петак 24. јануара, па се семинар на тему ‘Интермедјалност у настави српског језика и књижевности’ одржавао два дана умјесто три. Из Хрватске је судјеловало тридесетак учитеља и професора. Ишли смо једним аутобусом из Загреба уз финансијску подршку Српског народног вијећа те једним из Вуковара уз подршку зиво-а – подијелили је с нама своје утиске са семинара Наталија Копреница, виша савјетница за српску националну мањину у Агенцији за одгој и образовање (азоо), нагласивши да су у овогодишњем издању семинара, студенти у протесту играли важну улогу.

— У име организатора, предсједница Друштва за српски језик и књижевност Србије Весна Ломпар послала је писмо в.д. равнатељу азоо-а Томиславу Паљку у којем је нагласила да ће сви судионици бити сигурни те имати сву помоћ и

Судионице семинара из Хрватске

подршку у случају било каквих тешкоћа везаних за дешавања у Србији. На факултету, гдје је семинар одржан, студенти су све надзирали и водили бригу о томе да не улазе непозвани. Одржали су и дивно предавање ‘Како певају српски дијалекти’ уз пјесму, плес и глуму, получивши велики аплауз. У кратком обраћању упознали су нас с циљевима и разлозима просвјета. Сви смо добили нарукнице које смо показивали приликом уласка на факултет како би студенти на улазу знали да смо судионици семинара, те су на тај начин осигурали увјете за његово одржавање – прича нам Копреница.

На семинару су се бавили темама од умјетне интелигенције и језичних модела до врањске градске пјесме у дјелима Боре Станковића, завичаја Светог Саве и разговора с писцима.

■ Ненад Јовановић

Кад књиге оживе

Приручник посвећен организовању тзв. Живе књиге, ријечка удруга Паритер представила је у вуковарској Градској библиотеци

ПРЕДСТАВНИЦЕ ријечке удруге Паритер, ЛАРИСА ШИМИЧИЋ и ТАМАРА БАРАБА 27. јануара су у Градској библиотеци у Вуковару промовисале приручник и најавиле почетак дводневне радионице о тзв. Живој књизи, а у склопу Живе књижнице, као јединственог концепта, који кроз личне приче и дијалог, руши предрасуде и стереотипе. — Приручник је посвећен упутствима на који начин је могуће организирати тзв. Живу књижницу, који су методе рада, односно начини путем којих мијењамо начин на који разумијемо једни друге и градиво заједницу – рекла је Лариса Шимичић, пројектна асистенткиња у Паритеру. Уместо класичних књига, посетиоци Живе библиотеке ‘посуђују људе’ односно особе које отворено деле своја искуства као живе књиге. Кроз њихове приче, ствара се простор за разумевање и здрав дијалог. — Овај концепт могу да проводе све организације и појединци, којима је важна идеја промоције људских права и антидискриминација, а могу да учествују удружења, одгојно-образовне установе те појединци, који се у свом раду сусрећу или су заинтересовани за рад с маргинализованим групама у друштву – објаснила је Шимичић. Удружење за људска права и грађанску партиципацију Паритер из Ријеке овакву методу у раду користи од 2015. године. Осим јавног приступа, сарађују и са средњим школама, на подручју с којег долазе.

— У школама се иде циљано да младима приближимо особе са специфичним причама. Показало се као добро, јер су те приче дојмиле средњошколце – рекла је Тамара Бараба, која је активно укључена у овом сегменту реализације овог једин-

Мјера очајника

Дугорочно, не постоји начин да се избјегну посљедице лоших политика. Колико год те посљедице долазиле споро и с одгођеним учинком, оне ће на крају увијек бити испоручене. И то је добро, предвидивост посљедица је кључни елемент људског опстанка. Закони физике вриједи без обзира на то колико људи затварали очи и правили се да ће све бити у реду само од себе. Ти закони вриједи не само у материјалном свијету него у свакој сфери друштва. Посљедице ужасних економских политика управо узимају маха у читавом свијету, на европском континенту, а поготово у малим економијама гдје је Хрватска достојан представник.

Друштво које се десетљећима спрдало с југославенском инфлацијом и енормним скоковима цијена данас се бави мољакањем владе да ограничи цијену круха, млијека, паштета, салама и сличних прехранбених производа не би ли могло спојити крај с крајем. Друштво које никада није поштено просвједовало против владе и парламента, који кроје законе и доносе одлуке, сада је храбро устало против трговаца као извора похлепе и бесрамне жеље за екстрапрофитом. Да се ради о шизофреној ситуацији најбоље показује чињеница да бојкот трговаца подржава и влада, министар gospodarства особно, као и све владајуће и готово све опорбене странке и сви медији. Трговци, као задња карика у поприлично дугом производном ланцу, одабрани су да плате промашаје свих оних који су данас устали против њих. Енорман раст цијена нису започели никакви трговци, већ управо они који данас њих бојкотирају. Исти ти потрошачи, само у улози бирача, у протеклих пет година бирали су диљем свијета управо оне политике и програме који су били еквивалент бацању бензина на ватру.

У еу бирани су огромни социјални програми бацања новца у вјетар, спаљиване су милијарде на имагинарне зелене планове, субвенције на електричне аутомобиле мјериле су се у стотинама милијарди еура, зелена енергија, зелена радна мјеста, чему год је придодан придјев 'зелени' давана су огромна финансијска средства. Док је Кина вриједно развијала производњу и технологију, Еуропљани су се играли прогресивне политике, гасили нуклеарке и сањарили о окидању цо2. Док су Кинези развијали властиту аутомобилску индустрију без пуно обзира на емисије цо2, Еуропа је субвенционирала купњу ултра скупих луксузних електричних аутомобила свакоме тко је поднио захтјев за субвенцијом.

Пандемија је била још један окидач ненормалне потрошње на европској разини. Стотине и стотине милијарди еура потрошене су заустављањем производње, закључавањем људи у куће, а најбољи опис сулудог европског траћења новца је чињеница да је еу купила по 11 доза скупог цјепива за сваког становника еу. Наравно, готово ништа од тога није искориштено, а онда је еу плаћала произвођачима не само пуну цијену свих цјепива већ и нешто још луђе: када су се складишта бескорисних цјепива напунила, почели смо плаћати произвођачима да не производе више ништа јер је уништавање тих цјепива постало ужасно скупо.

Хрватска, као мала, небитна и примитивна економија која у потпуности овиси о лијепом и сунчаном времену у стопу је пратила европске нерадничке, прогресивне трендове. Милијарде еура које смо добили кроз програме конвергенције једнако квалитетно смо утукли у вјетар као и водство еу. Израдили смо кружне токове у сваком селу, платили милијарде небитних конференција, подијелили стотине милијуна еура тисућама удруга, а потицаје у пољопривреди користили као социјалну помоћ. Занимљив је примјер једног опћинског начелника сиромашне опћинице која 2/3 прорачуна добива у виду помоћи из државног прорачуна који је прошлога

Божића половицу годишњег прорачуна опћине подијелио умировљеницима у виду божићница. Пола јавног прорачуна којег уопће није ни зарадио уложио је у властиту предизборну кампању за надлазеће локалне изборе, а сутра ће заједно са својим бирачима бојкотирати трговине.

Све што данас гледамо у европској и хрватској економији изабрали су и потврдили на изборима бирачи. Сваки цент раста цијена има своје узроке у политичким одлукама Еуропске комисије и хрватске владе. Што су мислили да ће се догодити када је Еуропска централна банка емитирала милијарде еура или кад смо се колективно као еу задужили 1.800 милијарди еура? Све што се данас финансира у Хрватској кроз тзв. Национални план опоравка и отпорности је дуг који ћемо кроз повећане чланарине еу враћати до 2058. године. И што то ми финансирамо? Поправљамо рупе по локалним цестама, купујемо трамваје и електричне аутобусе? Како нас то точно чини отпорнима на било што?

Бојкот трговина је мјера очајника, који не само да је очајник него и даље не разумије зашто је дошло до раста цијена. И унаточ томе што не разумије, исти тај очајник нити не жели сазнати праве узроке кризе, већ се слијепо фокусира на прву видљиву манифестацију проблема. Лов на трговце је модерна верзија лова на вјештице. Модерни људски ум очигледно не може боље од тога.

■ Душан Цветановић

Студентољубље на све стране

Масовна еуфорија и бескритична занесеност студентским блокадама и протестима у Србији истрајава и расте упоредо са самим протестима. Уз студенте стоје бројни грађани, професори универзитета, просветни радници, адвокати, пољопривредници... Колоне подржавалаца се множе, осокољене сопственом масовношћу и ушукани у илузији самобитности. Емоције превладавају разум и аргументе, па се подељеност усијала до крајњих граница, а фамозни 'дијалог' криминализован са највећих инстанци оних који тренутно регулишу и усмеравају друштвену кризу. Психолози објашњавају феномене масовне 'солидарности', 'заједништва', одушевљено поједностављујући сложеност ових реакција и занемарујући суштину солидарности и бриге за другога... Блокирати путеве, шетати са шареним и духовитим транспарентом или лупати у шерпу с прозора солитера јесте израз грађанског незадовољства и бунта. Али у том гласном зазивању промена кренути од себе, па платити порез, не красти заједничку струју или пријавити подстанара – е то је већ далеко од видика самопроглашених моралних арбитра.

Како то увек бива, драматична друштвена клима неминовно се одразила и на – језик. На страну то што је у трци с памећу добио још већу брзину и што је поганији него раније, појавиле су се неке нове речи, нови означитељи који непогрешиво осликавају читав социолошки и идеолошки склоп означених. Добили смо 'сендвичаре', неизоставни епитет који је проширио дијапазон значења и сада се користи за скоро све неистомишљенике протеста кад их треба брзопотезно дискредитовати. Добили смо и 'прасићаре', који још нису у толикој мери заживели јер се тај термин односи на предмет хистеричног обожавања – на студенте у протестима и оне који обрћу прасиће на протестном ражњу. Појавиле су се и неки други термини и изрази које поједини медији форсирају, али нису још увек заживели у језику. Тако су тек на основу неких илустрација које су кружиле друштвеним мрежама неки медији известили како је 'вољом народа' најбољом новом српском речју у 2025. години изабран 'генерални штрајк'. Сада се и једно од неколико маргинал-

них удружења која организују неформалне изборе за 'нај' реч године јавило са саопштењем да су и пре самог такмичења добили неке предлоге за које су сматрали да су вредни да се јавно обзнају. Иако ће такмичење 'Најбоља нова српска реч' званично отпочети у мају, друштвене околности надахњују грађане, те је на нашу адресу већ стигао предлог суграђанке која пријављује кованицу 'студентољубље', кажу. И додају образложење узорне суграђанке: 'због поноса и љубави које због њих и према њима осећамо, због тога што враћају наду да ће доћи боља времена, због њихове неустрашиве борбе за здравије, поштеније и лепше сутра'. По угледу на творбу сложеница 'човекољубље', 'родољубље', али с друге стране и 'среброљубље', 'користољубље', и студенти као неоспорни објект опсесије оставили су трага и у језику, и то на разним нивоима, како видимо.

Али не само у лексци. Њихова инстант слава одразила се и на нивоу писма. Захваљујући студентским блокадама и протестима, првог фебруарског дана, тачно три месеца од трагичне погибије 15 људи у Новом Саду, на улицама Загреба и Сплита могли су се видети крупним ћириличним словима исписани транспаренти. Таман кад се учинило да ћирилица 'живи' још једино на надгробним плочама и у малобројним мањинским организацијама, прошетала се ћирилица поносно на скуповима подршке студентима у Србији. Додуше, у Сплиту два дана након што се неколико стотина навијача прошетало узвикујући 'За дом спремни' и 'ајмо, ајмо, ајмо усташе, усташе...' А у Загребу два дана пре него што ће марко перковић томпсон, симпатизер усташког покрета, на Тргу бана Јелачића дочека-ти рукометну репрезентацију окићену сребрном

Окупљање студената у Загребу у знак подршке колегама из Србије (фото: Патриција Фликац/pixsell)

медаљом са светског првенства. Претпоставимо да скупови који су се за длаку мимоишли нису имали заједничких учесника. Тако су се међу бројним транспарентима, од 'Браво, децо', преко 'Хрватска уз блокаде', 'Руке су вам кржаве', 'Срби руше владу, у нама буде наду'... нашли и они исписани ћирилицом. Што је опет покренуло ланчане реакције у српској јавности, махом одушевљења.

Али, као што су студенти, иако перфектно организована, ипак хетерогена маса, тако и њихови обожаваоци. Унифицирани у обожавању и некритичком величању сваког студентског потеза, али ипак разнолики у својим тумачењима и очекивањима. Једно је сигурно, на нивоу језика (и његовог 'графичког представљања') промене су већ евидентне. Оне друге, ка бољем и праведнијем друштву, којима свако разуман и добронамеран тежи, ако се ка њима буде ишло 'стазама студената', још увек су неизвесне.

■ Оливера Радовић

#239
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

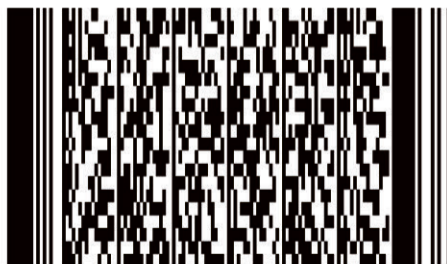
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Дјеца у колони

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Дјевојка коју су неки дан четворица батинаша пребили бејзбол палицама у Новом Саду има двадесет и двије године. Како год се окретало и вртјело, што год измишљали и вадили се, једно је извјесно. Она заслужује боље

Људи из наше заједнице (барем они који се још осјећају тако), с посебном пажњом и емотивним удјелом, што се једноставније може назвати и стрепњом и узбуђењем, прате догађаје око студентских протеста у Србији. Осуђени на медије од којих ниједан не ради свој посао сасвим поштено (а већина нимало), и сваки заступа интересе од којих ниједан није народни и опћи, осјећају како лако могу бити поново манипулирани у потпуној какофонији и парцијалном извјештавању. Овдашњи медији, макар у томе имамо искуства, знамо колико добра желе кад се нешто догађа 'преко', 'у сусједству' како се све чешће чује у тим медијима (уз иритацију и самоћу какве овдашња 'подршка' изазива у нама). Онда, такозвани 'независни' медији истих имена и овдје и тамо, редом власништво странаца, западних идеолошко-новчаних концерна и опскурних домаћих профитера играјући фалш-опозицију, такођер изокрећу и *синују* догађаје онако како им одговара тренутно, односно какво им је, увезеним рјечником, 'стратешко планирање', интересно, коњуктурно или доктринарно. Државна телевизија у Србији пак окретала се најприје како је морала, под сталним притиском и надзором, гурала под тепих и прескакала (мада не све), а кад је почела извјештавати мање-више коректно, у дотада већ потпуном заглашењу више је нитко није хтио чути код класе побуњених грађана средње и више доби (и класе), а поготово

не млади који, цинизмом новог технолошког универзума, не познају навику гледања телевизије, поготово не праћење информативних емисија. Таблоидни и обавјештајни отпад намножен на неколико контролираних канала одавно је испод сваке замисливе црте достојанства, чак и у нашим овдашњим параметрима формираним деведесетих, и као такав рује по блату и клоаки једнаким, али ипак запањујућим изокретањима необоривих чињеница, стратегијама манипулације које су најприје увреда за интелигенцију, а онда тек уходан систем дезинформација. Уза све то, није се лако снаћи. Без обзира на наш први рефлекс који је већини, или бар онима с мрвом преостале части и памети, исти или сличан. Тако, на овдашње узнемирено питање – јер Пречани су у својој дубини нарочито осјетљиви на кретања у Матици, макар то никад јавно не признали – да изведе неки закључак, један београдски уредник, човјек частан и непоткупљив, одговара тако што цитира другог колегу, иначе консензусом вољеног музичког писца и дугогодишњег психолога, биографијом и шездесетосмаша, који својом типичном, но овај пут забрињавајућом, а не лаконском гномом сажима: 'никад се није видело овако нешто.'

И тако заиста и дјелује и одавде.

Али постоје и други начини читања ситуације која се као у највећем клишеју у овом тренутку дословно мијења 'из сата у сат', па до излажења овога текста, који ће дотада застарјети, ни најупућенији зналац не може претпоставити са сигурношћу у што се све може изродити – у пакао, или у почетак једног новог доба. Као покушај разумијевања ове драматске ситуације, ти другачији модели читања слојева мање су поуздани, будући да су интуитивни, везани с емоцијама, с дојмовима, и с духом. И долазе из нечега тако тананог и материјално тешко провјерљивог као што је култура. Висока, елитна култура, и она у најширем смислу, што чини читаво наслеђе једне заједнице, било политички устројене, која се зове нација, или као групе која дијели оно што се, вјеројатно потрошеном ријечју, зове идентитет. Мање поуздани у смислу закључка и исхода, они ипак откривају нешто друго и важно, несумњиво и све видљивије.

Контекстуално: у овдашњим медијима – наравно, једнако као и у прозападним експозитурама у Србији, али, што је тек за иронију, и на слуганским режимским парамедијима – студентски се покрет покушава угурати и у неку врсту 'обојене револуције', а против 'непрекинутог' националистичког режима (јер само је у Србији такав режим увијек, другдје је све бијело и чедно као снијег). У нашим људима који поред на почетку споменуте осјетљивости ка догађајима у Матици, имају и дубок, и сасвим разумљив 'обранашки' став ка критици власти у Србији (јер је доживљавају и као кињење себе), оваква интерпретација има спектакуларан контрафект. Уплашени од немира и унезвјерени да би се опет могла догодити трагедија поред толиких и неиздржљивих рецентних, у страху од братоубилачког сукоба, а духовно и идејно храњени садржајем који овдје не могу добити ни од кога, није им лако подржати оно што је очито и праведно, уза све претјераности, понекад и неправичност и брзоплетост које младост доноси.

Онда су, у акцелерацији која се једва слиједи, кренуле слике и снимке с београдских мостова, с (нашим ушима увијек помало и драго смијешног топоса) Аутокоманде, испред институција, факултета и других пунктова окупљања протеста. Испред свега море оних младих људи, она дјеца – 'деца, која су умрла, прелепа, паметна, родољубива као ниједна генерација скоро', пише ми пријатељица, изузетна повјесничарка, про-

Студенти на блокади Аутокоманде (фото: М.П./АТАИМАГЕС/PIXSSELL)

свјетарка, чија су дјеца сваки дан у колони. И заиста: на Савиндан чула се 'Ускликнимо с љубављу', химна Светитељу и заштитнику школа, пјесма пречанска, сремачка, која се овдје западно пјевала још 'за Аустрије' у нашим школама, а и баш сад уз збуњујући и нелагодан осјећај спрам држања наше Цркве. Па зато онда и она најљепша пјесма, најљепша јер свјетовна колико и духовна, национална колико и свјетска, доситијева *Песма на инсурекцију Србијанов*, на дивну музику коју је написао часни београдски *Јерменин*, 'Востани Србије', једина химна на свијету тако отворених руку – 'покажи свету твоје красно лице, светло и весело, како вид данице'. А уз њу и 'Ово је земља за нас'. И 'Погледај дом свој анђеле'. И ѓолетове пјесме, свјеже као јучер написане. И стихови милене марковић ('Ту сам ја и има нас пуно...'). И, невјеројатно, 'Океан' тишмине *Луне* над чијом сам зборском верзијом помислио да је уобразиља и да ми се причинило.

А кад су студенти кренули на свој *Дуји марш* из Београда према Новом Саду, ту се оваплотила култура и у оном другом споменутом смислу, најширем, као наслијеђе и скуп вриједности, као цивилизација. То се у пунини показало тек кроз оно лице земље и народа према којем гледамо ми одавде и након свега, и то нам нитко неће моћи избити из нас, кад видимо то лице сачувано, староставно, просто и домаћинско, што не питајући за разлоге, дуж пута по равници износи од чиста срца храну за ту дјецу која имају храбрости и младости да 90 километара иду пјешке да би указала на недопустиво и небрањиво. За дјецу одрјешиту, али и крхку. Па кад су се као 'пратња' указали и бајкери (!) у стотинама, то није била само потрепеност због контраста двије потпуно различите социјалне групе, него и потреба за *недајбоже*.

То је било јучер. Данас, у суботу, првога фебруара, након спајања двију колони, београдске и новосадске наред Варадинског моста и размјене студентских застава, могло је све заличити на младалачки патос. Нека. Младост има право на то.

Па кад се не може ни опсег, огромност теме и догађаја, ни непредвидљивост ствари ухватити једним текстом, нека се још једном патетично, а из опћег, колективног погледа, нашег, наше заједнице с ове стране, и маса у покрету у земљи Србији, каже сасвим лично онда.

Кад сам отишао одавде, имао сам скоро двадесет и двије године. Дјевојка коју су неки дан четворица батинаша пребили бејзбол палицама у Новом Саду има двадесет и двије године.

Како год се окретало и вртјело, што год измишљали и вадили се, једно је извјесно. Она заслужује боље.

То је оно што се види са свих страна, и одавде гдје се не види добро' и у њеној земљи. Она, та дјевојка, макар има своју земљу. И то будуће боље има гдје почети.

Тко зна, до изласка броја можда и започне. ■

ЉИЉАНА СМАЈЛОВИЋ

Срби су најскупље платили распад Југославије

Зато сада многи у Србији не подносе ни да им се спомене Југославија, јер је сматрају страшном српском заблудом. Срби себе виде као историјску нацију. То им је важан део идентитета

Љиљану Смајловић, колумнисткињу београдског тједника Недељник и бившу главну и одговорну уредницу листа Политика, могло би се чинити да се читав живот, од раног дјетињства, бави новинарством. Родила се у Сарајеву (дјевојачког презимена Угрица) и као мала дјевојчица живјела је са својим родитељима у Алжиру. Како је једном рекла, у том добу јој је било занимљивије праћење Кубанске ракетне кризе и односа великих сила од играња с луткама. Школовала се у Југославији, Француској и Америци, радила је у сарајевском Ослобођењу, а по доласку у Београд 1993. године била је новинарка тједника Време, а касније вањскополитичка уредница магазина Европљанин. Радила је и у тједнику нин и била је консултант Њујорк тајмса и Вашингтон поста. Од 2009. године до 2017. године била је у два мандата председница Удружења новинара Србије. С овом врсном новинарком великог професионалног искуства разговарамо о Србији и о свијету, чији путеви су се некад чудно и понекад драматично укрштали, и у блиској прошлости као и данас.

Ако се читају ваши скорашњи текстови или колумне, чини се да имате тај невесео задатак да се бавите конкретним друштвеним проблемима, у Србији и изван ње, у тренутку 'када је све у питању'. Како се носите с том готово цивилизацијском конфузијом?

У Србији је увек 'све у питању', барем откад ја овде живим. Али примећујем да је десет година изолације Србије, праћено непрекинутом демонизацијом Срба, код мене произвело неочекиван ефекат. У почетку ми се чинило да само треба некако прегурати грађански рат, а да останеш човек и не урадиш ништа у професији и личном животу чега ћеш се после стидети. Али онда сам, на жалост, а можда и на срећу, јер је тако лакше живети, почела да уживам у том новостеченом идентитету припадања 'парија' нацији. То је као дрога.

Америчко лето, српско пролеће

што значи припадати нацији одбачених, 'паријама', како кажете?

Сећам се једног касног разговора са алексом Ђиласом, сином милована Ђиласа, с почетка бомбардовања 1999. године. Шетамо замраченим Београдом, јер је још на снази директива да се ноћу не пале градска светла и у становима држе спуштене ролетне. Ја му у једном моменту кажем: 'Нас цео свет у овом часу мрзи', а он се само допола шали: 'Зар то није дивно?' А мени је био

потребан остатак живота да у себи одговорим да заправо то и јесте дивно.

Како се у вама догодила таква трансформација? Томе се код себе не бих надала. Одрасла сам у различитим културама, на три континента, мислећи да постоје универзалне вредности којих се сви морамо држати, и да их моја земља оличава боље него многе друге, веће и богатије. А онда су се десили живот и политика.

Како је вас сустигла мржња 'цијелог свијета' и што сте ви с њом учинили?

Нема ничег универзалног у томе да те мрзе, а још мање у томе да у томе уживаш. Ником то не препоручујем, али је код мене тако. А бојим се да је тако и у већем делу наше нације, и бојим се да тако гледамо и на свет око нас. Али ево шта би морало бити универзално: не нападај туђе земље, не бомбардуј их и не руши им режиме. Поштуј Повељу ун.

Дуго сте извјештавали са суђења оптуженима за ратне злочине у Хагу.

Најмање сам очекивала да ми најбољи део каријере буде праћење суђења за ратне злочине

Ми, српски новинари, које су Американци плаћали да извештавају са Милошевићевог суђења у нади да ћемо поплочати пут 'денацификацији' Србије, били смо сведоци да се у Хагу правда дели слично начину на који нато штити Повељу ун и суверенитет држава чланица

у Хагу. Ми, српски новинари, које су Американци плаћали да извештавају са милошевићевог суђења у нади да ћемо поплочати пут 'денацификацији' Србије, постали смо очевици, сведоци из прве руке да се у Хагу правда дели слично начину на који нато штити Повељу ун и суверенитет држава чланица.

Што вам је пружало професионалну сатисфакцију радећи посао извјештача са суда у Хагу?

Није нама новинарима из Србије пружало професионалну сатисфакцију чињеница да се на том суду правда не одмерава ваљано, већ то што смо се носили са колегама из највећих редакција света и поредили себе са њима. То нам је поређење отварало очи и враћало самопоуздање. Добро, на нашој страни је била та жалосна предност домаћих проблема: то што смо боље знали протагонисте, политички и историјски контекст, догађаје са терена, али оно што је било битно, да парафразирам ону ужасну мадлен олбрајт: стајали смо више и видели смо даље.

Како оцењујете садашњи тренутак свијета и Србије у њему?

Знате ону асанжову досетку како се будућност прво деси у Србији. Мислим да је на неки начин вучић био претеча трампа. Лако је сада бити паметан, лако је летос било предвидети победу Трампа. Али пре неколико дана сам проверавала, и много се обрадовала што сам у лето 2016. године у београдском Недељнику ово тачно предвидела: 'Бо Бајден (најстарији је син Џоа Бајдена) је управо добио да се део магистралног пута на Косову зове његовим именом. Жарко се надам да ће власт у Београду одолети искушењу да се са Приштином такмичи у додворавању америчком потпредседнику који (и у Београд) долази на вечеру. Кажем то зато што је време да Београд спреми план Б за новембар. Србима може бити свеједно хоће ли сад добити председницу или председника – демократе су нас бомбардовале, а републиканци су признали Косово – али тако се размишља у кафани, а не у држави. Иако анкете, конвенционална мудрост и демографија дају предност Хилари Клинтон, садашња власт у Београду морала би бити у стању да наљуши промену у ваздуху.'

Зашто све ово спомињете?

Јер ме америчко лето 2016. страшно подсећа на српско пролеће 2012. године. томислав николић и Александар Вучић, који су тада победили на парламентарним и председничким избо-

рима дотадашњег председника Демократске странке и председника државе Бориса Тадића, окористили су се тада оним што цео свет сада препознаје као глобални, радикални гнев бирача против поретка, естаблишмента и елита. Да ли би неко данас уопште причао о Вучићу, да Николић није успео тада да победи Бориса Тадића?

Што се суштински те 2012. године на изборима у Србији догодило?

Цео систем је те 2012. прегорео радећи за Тадића: медији, естрада, црква, универзитет, државна администрација, аналитичари који су унапред проглашавали његову победу, са домаћим панданима холивудских звезда које су ономад продефиловале изборном конвенцијом Демократске странке у Филадельфији. Ни овде, ни у Филадельфији, поредак није хтео да се мења.

Ни данас Србија није мимо света. И ко то каже, лаже.

Млеко и кафа

Србија је у посљедње четири деценије прошла изнимно трауматичан пут: Југославија се насилно распала и Србија је за то платила вишеструко скупу цијену. Прошла је и кроз тешку политичку, економску и друштвену транзицију. Гдје се она сада отприлике налази?

У праву сте, Срби су најскупље платили распад Југославије, иако су избегли судбину Срба из Другог светског рата. Зато сада многи у Србији не подносе ни да им се спомене Југославија, јер је сматрају страшном српском заблудом. Ја то већинско уверење не делим, напротив. Свеједно, док путујем по свету чини ми се да је Србија нормална и пристојна држава, и ни са ким се не бих мењала.

На унутрашњем плану чини се већ деценијама тиња тихи, понекад отворени грађански рат међу различитим групацијама, који у овим данима пријети да постане масовна улична битка за власт. Како ви оцјењујете те непрестане тензије у српском друштву?

Опседнуто пратим америчку политику, и све то, у Америци и у Србији, страшно ми личи једно на друго. Непрестане тензије су природна ствар у преломним временима. И у Америци и код нас траје хладни грађански рат. Ми немамо медије, ми имамо непријатељске таборе који годинама култивишу неку само своју публику. Тај је процес сада завршен. Више нема друштва, нема заједничког јавног простора, све је ужи простор на ком се људи различитих мишљења отворено срећу. То је неко скоро примитивно стање духа. У ствари нама је само уметност остала да у њој заједно уживамо, неке књиге и неке слике...

Оно што већ дуго времена те турбулентне друштвене трзавице чини ужареним јесте увјерење сваке од 'зарађених' страна да је ситуација 'неиздржљива'. Одакле толико зле крви?

Код нас је то разумљивије него у Америци, јер једна странка већ деценију и по држи власт, а социјалним слојевима, елити коју је Запад подржао против Милошевића, стварно је прекипело.

Иронично, ако је за какву утјеху, и у свијету се као што сами кажете тренутно води рат свих против свију...

Српски студенти и кажу да је Београд свет.

Данас, ти студенти на улицама Београда и других градова, доживљавају се у читавој тој трауматичној ситуацији као племенити бунт младости против неправди које је изазвао актуални режим на власти. Какав је заправо однос у троуглу власт-студенти-опозиција?

Љиљана Смајловић
(фото: А.К./
ATAIMAGES)

Мислим да се премало говори о класној структури српског друштва, о томе из којих се друштвених staleжа регрутују студенти. Академска елита је против Вучића. А лако је разумљиво да се целој једној генерацији чини да је херојски устати против човека коме наизглед нико не може ништа, ни са Истока, ни са Запада.

Када се гледају ти студенти с транспарентима, који пуни оптимизма и с осмијехом на лицу марширају улицама, читава атмосфера помало подсјећа на побуну младих 1968. године.

Ја сам 1968. била клинка у француском лицеју. Када смо чули да се Сорбона дигла, ми смо одбили да ручамо, бојкотовали смо тај један оброк у женском интернату, што је неколицини нас, као тобожњем штабу те мале револуције одмах прибавило пријем код директорке лицеја. Нисмо тачно знали за шта се боримо, али смо инстинктивно увидели да је пред нама шанса каква се пружа једном у генерацији. Па смо, између осталог, смислили да тражимо да нам се за доручак више не служи кафе о ле, већ одвојено црна кафа и млеко. И стварно, већ су нам наредног јутра одвојили бокале за млеко и кафу у 'рефлектоар' или у студентској кантини! Тај победнички занос запамтила сам за цео живот. Нема везе што сам тада имала 13 година и што сам и после 'победе' наставила да пијем белу кафу, јер црну нисам могла да смислим.

Нешто изгледа као парадокс: странка на власти и председник Вучић на неколико посљедњих избора, које су и европски проматрачи оцијенили мање-више коректним, добивају увјерљиву већину, а парламентарна опозиција жели његов

пад спомињући Чаушеску, Асада и слично. Зашто је то тако?

Српска опозиција не уме да објасни ни себи ни својим гласачима зашто Вучић стално побеђује на изборима, па се одлучила за верзију по којој је реч о чудовишном председнику, диктатору и хитлеру, који утерује страх и краде на изборима. А кад противника једном прогласиш за библијско зло, једино што има смисла је да уништиш зло. Није логично да седнеш са злом у Скупштини и покушаш да га натераш на уступке. Мислим да има неке поетске правде у томе што баш у Америци управо гледамо пораз исте такве политике хитлеризације противника. Што рече илон маск, кад су га због покрета руке какав понекад начине многи политичари и државници, прогласили за поборника Хитлера: 'Много вам је то глупа и отрцана фора.'

Једном сте написали: 'Готово сви људи које знам деле се у две групе. У првој су они којим је досадило да слушају о суочавању са прошлошћу, а у другој они којим је досадило да слушају о лицемерју и двоструким стандардима Запада.' Колико су светоназорска питања битна за Србију? Срби себе виде као историјску нацију. То им је важан део идентитета. Овде ће ово што ви зовете светоназорским питањима бити важно док је света и века.

Многи данас у Србији кажу 'само нека он оде', а други мисле моткама и у капуљачама да бране да 'жути' не дођу на власт. Имали ли добрих вијести за Србију и што ће бити даље?

У праву сте што то питате. Људи се питају, где ово води. Тиха већина се не би претерано радовала убедљивој победи ни једне од завађених страна, јер обе се тренутно чине као екстреми. ■

Богојављање у Бјеловару

Цркву Свете Тројице осликали су сликари хрватске модерне Целестин Медовић, Бела Чикош Сесија и Иван Тишов. Унаточ томе у Бјеловару је током рата деведесетих ми-нирано више од 600 објеката у власништву Срба, а црква је опљачкана и девастирана

Сјећања
на болне
деведесете у
бјеловарском
крају још су
жива

пише
Саша
Косановић

Црква Свете
Тројице у Бјеловару
(фото: Саша
Косановић)

Јако је хладно богојављанско јутро у Бјеловару. У извана обновљеном храму Свете Тројице, једном од највећих православних храмова у Хрватској, као да је још хладније. Црква је празна. Литургија још није почела. На високим сводовима прекрасне цркве фреске се само назиру. Хрватско министарство културе обнавља десетљећима запуштени храм, који је деведесетих девестиран и опљачкан и који је зјапио празан до 1999. Код олтару затичем жељка кљајига који пали свијеће. Припрема се литургија. Жељко је члан црквеног одбора и благајник. Прича нам своју причу: 'Био сам ватрогасац 41 годину, шест мјесеци и 22 дана док се нисам разболио и оперирао. Имао сам тумор желуца, али сам то прездравио уз помоћ драгог Бога и отишао у пензију.' Памти Жељко и деведесете: 'Јако је битно какве имате комшије. Ја сам имао добре комшије. Мене је мој дјед Јанко научио – кроз живот ходај отворених руку, да можеш дати и примити, а онда ће се показати тко је човјек, тко је животиња, а тко је трава...'

Бивши ватрогасац, који данас пали свијеће и тако одржава лагани пламен православља у некада моћној и богатој српској заједници у Бјеловару, у тишини наставља свој посао. Црква се полако пуни вјерницима. Скупило их се 50-ак. Више но иначе. Свештеник Стефан Максимовић служи литургију. Није му лако. Има само 30 година и долази из Бања Луке. С њим је и супруга невенна, бивша уредница културе у Независним новинама. Имају и кћерку калину. Дошао је на службу прије три године. Сретан је што се храм обнавља. За сада је од интеријера обновљен само олтарски дио.

Министарство културе осигурало је 40.000 еура, три је додао донатор који жели остати анониман. Фреску на своду изнад олтару радио је један од највећих хрватских сликара целестин медовић. Реставратори су открили и сликарев потпис на своду цркве, а Стефан нам прича зашто је та икона посебна: 'Икона Свете Тројице није рађена по канонским правилима. То није у потпуности православна иконографија. Света Тројица се слика најисправније као три анђела, а овдје је насликан Бог Отац као сиједи старац, а Бога Оца, као што каже христос у Јеванђељу, никада нико није видио. Христа можемо насликати и Духа Светога у виду голуба, јер се тако слика, али Очев лик нитко није видио.'

Медовић је у младости био франјевац, који је напустио ред посветивши се сликарству. У Бјеловару је радио под паском архитекте Хермана Болеа, који је направио пројект обнове бјеловарског храма. По Болеовим нацртима крајем 19. стољећа обнављан је и владински двор у Пакрацу и саборна црква Преображења Господњег у Загребу. Бит ће потребно још готово милијун еура да се обнова бјеловарске цркве заврши, али је лијепо да је Министарство културе схватило да се ради о прворазредном културном добру и да се наставља обнова објекта чију су унутрашњост осим Медовића осликавали и бела чикош сесија и иван тишов.

Проблем је што је цркве лако обновити, али ране из деведесетих много теже зацјељују. Њихово наслеђе дочекало је и свештеника Стефана. Наиме, екстеријер цркве који је готово у потпуности обновљен, прије око годину дана ишаран је усташким графитима: 'Ја као свештеник и моја породица заиста имамо добре односе са свима у граду. Ни са ким се нисам замјерио, ни ја, ни моја жена. Увијек кажем да то није урадио Бјеловар, то је урадио један човјек, појединац. У сваком граду има таквих.'

Међутим, Стефан је доживио још једну траума, јер је опљачкан парохијски дом у којем живи са супругом и кћеркицом. Било је то у вријеме благослова кућа. У једну је био позван с породицом на дружење. Док су били у гостима, лопови су им провалили у стан: 'Ушли су, испревртали ствари. Узели су мој лични новац, накит које је дијете добило након рођења. Њену косу с крштења. Накит и коса били су у кутији заједно, па су све однијели. Ту су биле и честитке које смо добили када се Калина родила...'

Бјеловарска полиција и даље трага за девастатором црквене фасаде и онима који су опљачкали малу Калину, њену маму и тату. Као што се то у оваквим случајевима каже 'истрага је у тијеку'. Било би лијепо када би била дјелотворнија од оних у којима се бјеловарска полиција није исказала. Наиме, у Бјеловару је током рата минирано више од 600 објеката у власништву Срба. У зрак су ратних година летјеле обитељске куће, викендице и господарски објекти и у већини случајева починитељ је остао непознат.

У цркви затичемо Ђорђа Јокића, чији је отац био свештеник. Ђорђе асистира свештенику током литургије. Дивљање непознатих и познатих починитеља 90-их добро памти, али о томе не радо говори: 'И мени су телефоном пријетили. Да ми комшије нису били католици, сигурно би и мени нешто долетјело у двориште. Овако су се бојали да нетко од њих не настрада. Угаси се свјетло навечер и само чујеш доље у насељу бум, бум, оде кућа.'

Разгледавам цркву у друштву Ђорђа и његовог пријатеља из дјетињства, одвјетника радована дожудића. Радован је потпредседник жупаниског Вијећа српске националне мањине. Знају се од рођења. Ђорђе памти одлазак свештеника на почетку рата: 'Ратне 92. није било Божића. Свештеник душко Стефановић морао је побјећи. Недавно се упокојио. Њему су нашли нож забоден у кревет. Било је јако гадно, па је морао отићи. У цркви су направили јако велики неред. Ту је било свакаког измета. Било је свега, провалили су у цркву, имали оргије по ноћи...'

Епидемију бјеловарских минирања кућа памти и Радован. Присјећа се једног случаја: 'Кад је у сред бијела дана одлетјела кућа у Коренову, селу који је практички дио Бјеловара, враћао сам се с расправе. Тај дио је био затворен и онда бум! У ствари све је било организирано. Неформалне структуре су имале, у најмању руку, потпору формалних структура. На то се жмирило.'

Ипак, ствари су се почеле мијењати пар година након рата. Девестирана црква љепотица била је празна све до 1999., без прозора, оскрнављена и без покрадених икона с иконостаса на којем је радио врх хрватског сликарства с почетка 20. стољећа. Радован памти долазак свештеника Боре Гојића 1999. и друштвену саблазан коју је у солидно етнички очишћеном граду изазвало јавно окупљање рађене православне заједнице: 'Људи су се спонтано почели окупљати, прва Света Тројица је била или 1999. или 2000. године. Служба је тада била у цркви, а послјије се ишло у литије. И сада, хоћемо ли, нећемо... и одлучимо да идемо. У исто вријеме се одржавала Терезијана. Људи су остали без текста, нису могли вјеровати. Што је сад то!? Наједном идемо око цркве, звоне звона. Већа је то сензација била него да се спејс шатл спустио. Али, вријеме своје ради. Мало по мало се напредовало и сада су међунационални односи збиља добри.'

Ђорђе и Радован показују тајни пролаз у једном дијелу цркве који нам открива скривену просторију у којој су се у нека давана зла времена скривале драгоцјености. Гадне године 1991. закаснило се у њу сакрити иконе. Дио икона пронађен је у Низоземској. Интерпол их је вратио у Хрватску.

У Бјеловару данас живи 1.500 Срба, односно, толико се декларира као Срби. Број људи српског поријекла је сигурно већи. Хиљаде Срба напустило је свој родни град

Свештеник Стефан Максимовић (фото: Саша Косановић)

Радован Дожудић и Ђорђе Јокић (фото: Саша Косановић)

Тренутно су на реставрацији која траје годинама. Док бјеловарски православци чекају да им се врате, обрадовало их је чудесно откриће двију Медовићевих слика које су биле скривене између црквених клупа и зида и замало су завршиле на сметлишту.

'На једној је свети кнез лазар, а на другој свети сава. То нису иконе с иконостаса. Насликао их је Целестин Медовић, тко зна када. Људи нису знали њихове вриједности. Када се кречио дио цркве, пронађене су дословце иза клупа на којима сједе вјерници, на земљи. Када смо клупе мицали, онда смо их открили. Ја сам рекао, за Бога милога, па то је Медовић. И онда смо их преко снв-а урамили и ставили умјесто оних које су украдене с иконостаса 1991. Сачувана је Медовићева Богородица на иконостасу, али је арханђел Гаврило украден. Украдене су четири иконе', прича Радован.

Богојављање је православцима дошао честитати и генерални викар Бјеловарско-крижевачке бискупије владо Богдан, који је након литургије дуго сједио с вјерницима и свештеником Стефаном. Православци су лијепо примили свог католичког брата и осјетило се колико им је драго и важно што им је указао част. Радован каже да данас на манифестације у организацији Просвјете и других српских организација долазе и Хрвати и да у свом раду имају потпору и градских и жупанијских власти и да су Бјеловарчани били згрожени усташким графитима и пљачком парохијског дома. 'Ми смо овдје успјели створити добар простор. Имамо подршку и града и жупаније. Црква се обнавља, међунационални односи су добри. Треба гледати у будућност и не враћати се стално 30 година уназад', додаје Радован.

У Бјеловару данас живи 1.500 Срба, односно, толико се декларира као Срби. Број људи српског поријекла је сигурно већи. Хиљаде Срба напустило је свој родни град. Они који су остали памте болну прошлост, али првенствено, загледали у будућност, брину о садашњости. Радује чињеница да сви с којима сам разговарао истичу да се данас живи боље и да се лакше дише. Ваљда је дошло вријеме и за то. Можда за пар година дочекамо и крај обнове храма Свете Тројице, храма које су осликале руке цвијета хрватске модерне. ■

Заједничко у БиХ не пролази

Бојкоти и остали видови грађанског активизма у постратној БиХ углавном су завршавали безуспјешно. Према подацима Пореске управе Републике Српске на дан бојкота потрошено је 17 милиона марака више него дан раније када га није било

Покушај да и у БиХ буде проширен тренд бојкота куповине у продавницама широм региона, прије свега у Хрватској и Србији, пропао је већ у старту. Позив који су, засад непознати активисти, упутили путем друштвених мрежа грађанима да у петак, 31. јануара, не купују ништа у тржним центрима, на бензинским пумпама и другим сличним локацијама није уродио плодом, напротив.

Када је конкретно Република Српска у питању, подаци Пореске управе дан касније открили су да су грађани у петак потрошили невјероватних 17 милиона марака више него дан раније када није било никаквог бојкота. Упућени су то оправдали чињеницом да је био у питању посљедњи дан у мјесецу, па су бројне фирме издавале рачуне за послове који су обављени током мјесеца, али чак ни најупућенији не тврде да је то покрило цијелу разлику. Биће да је посредни ипак нешто друго.

Организовани протести, бојкоти и остали видови грађанског активизма у постратној БиХ, током протекле три деценије, углавном су завршавали безуспјешно. Када се то сведе на ентитетске ми-

кронивое, статистика успјешности је још поразнија. Отприлике, успио је један протест у Федерацији и један у Републици Српској. Условно речено успио јер ниједан од та два догађаја није добио озбиљније посљедице. О томе нешто више биће ријечи у другом дијелу овог текста.

Зашто није успио бојкот куповине у БиХ, за разлику од, рецимо Хрватске, гдје су само два петка била довољна да неки већи тржни центри одлуче да спусте цијене? Разлоге прије свега треба тражити у подијелености земље, јер у БиХ ништа заједничко не успијева, па ни бојкот, нити било какав други грађански бунт. Када се бојкот продавница подијели по ентитетским шавовима, у први план избија број становника. У Републици Српској, демографи тврде, не живи више од 800.000 људи што је, рецимо, половина Београда. Осим тога, грађански бунт који се повремено јави у Бањалуци не 'прелива' се у остале дијелове Републике Српске и веома је тешко извести координисану акцију у највећем граду и, на примјер, Власеници и Мркоњић Граду. Трећи битан разлог је традиционално одсуство високог степена

грађанске свијести код овдашњег становништва. Четврти лежи у слабој видљивости номиналних организатора бојкота који су се анонимно појавили на друштвеним мрежама и ништа више.

Пропаст бојкота, бар у старту, дакле, није у вези са тим да грађани БиХ живе боље од оних у Србији или Хрватској. За такав развој догађаја дијелом су заслужни и мејнстрим медији којима грађански бунт обично није вијест јер се увијек може довести у везу са нападом на власт. Тако је истог дана када су грађани бојкотовали продавнице, у бањалучком студентском кампусу одржано окупљање на којем су овдашњи академици подржали колеге у Србији. Информација о томе објављена је у дневнику Јавног сервиса Републике Српске у 30. минути.

Тек два догађаја у протекле три деценије закупили су већу пажњу мејнстрима. Први се збио у фебруару 2014. када су у главним регионалним центрима Федерације БиХ (Бихаћ, Мостар, Тузла, Сарајево, Зеница) избили велики протести који су трајали неколико дана, а за резултат су имали неколико разбијених глава, запаљене зграде институција, повремена хапшења, па чак и судске процесе. Протести су избили, наизглед спонтано, када су се у Тузли окупили радници неколико тамошњих државних фирми које су се налазиле пред пропашћу. Окупљање пред зградом кантоналне владе прерасло је у насиље које се наредног дана проширило и на остале градове, а медији су догађај сликовито назвали 'босанским прољећем'. Спаљена је чак и вриједна историјска грађа у згради Архива БиХ, четири кантонална премијера поднијели су оставке, власт на нивоу Федерације остала је сачувана, а протест није прешао ентитетску границу, па је Република Српска остала мирна.

Четири године касније на ногама је била Бањалука. Убиство младића давида Драгичевића изазвало је спонтано окупљање грађана крајем марта на Тргу Крајине што се у мјесецима који су уследили претворило у масовне свакодневне протесте чије је финале 'одиграно' два дана уочи избора одржаних у октобру. Почетна борба за истину и правду у случају убиства претворила се у протест против власти снсд-а и милорада додика у Бањалуци. Медијска пажња прелазила је границе не само Републике Српске, већ и цијеле земље, у Бањалуку су долазиле телевизијске екипе из региона, власт је све назвала покушајем обојене револуције углићући страни фактор и сарајевске политичаре, протест је отворено подржала опозиција у Бањалуци, али...

Избори нису донијели никакву промјену. Дотадашња власт поново је убједљиво побједила, бунт је спласнуо, а једини резултат био је промјена полтичке слике саме Бањалуке. Ти догађаји ударили су темељ за долазак на власт опозиционог драшка станивуковића двије године касније. снсд ни до данас није вратио рејтинг какав је раније имао у највећем граду, али бањалучки бунт није се 'прелио' даље од административних граница града.

Када се ова два догађаја уобзире у актуелни тренутак у БиХ, сасвим је јасно зашто бојкот продавница није успио, колико год данас скупа била обична кифла, како у Републици Српској, тако и у Федерацији. ■

Грађански бунт, реалност и заблуде

пише
Жарко Марковић

Протестна шетња 2023. у Бањалуци (фото: Дејан Ракица/PIXSELL)

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | петак, 07/02/2025

ПРИВРЕДНИК #239

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићаева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Посетиоци 'посуђују људе'
који деле своја искуства

ственог пројекта. Директорка Градске библиотеке Анита Баиер Јаковац изразила је задовољство сарадњом с ријечким удружењем, нагласивши могуће повезнице за реализацију будућих пројеката.

— Наши корисници воле нове, непознате ствари. Драго нам је што смо почетна станица у представљању Живе књижнице. Ово је једна метода коју смо сви некада користили, али је нисмо тако звали. Приче живих људи су свуда око нас, а ово је добар примјер како се исте могу преносити даље – рекла је Баиер Јаковац. Паритер је феминистичка удруга која се кроз истраживања, заговарање друштвених промене те неформалну едукацију бори против структуралног родно-условљеног насиља са циљем заговарања људских права на локалном, националном и интернационалном нивоу.

■ Сенка Недељковић

Библиотеке на зраку

Отворене су мале библиотеке на отвореном у Бановцима и Винковачким Бановцима

Удружење Зелено маче је кроз пројекат финансиран позивом за културу Вуковарско-сремске жупаније, у селима Бановци и Винковачки Бановци у Општини Нијемци, 30. јануара свечано отворило нове кућице за књиге, чиме су ова два села добила мале библиотеке на отвореном. Кућице су опремљене књигама које су доирале организације и појединци који су препознали значај овога пројекта. Међу донаторима књига су Зграда Слагалица, Српско културно друштво Просвјета, Матица српска, Заједничко веће општина, породица Гостић из Бановаца, као и једна од учесница свечаног отварања која је на само отворање донела своју књигу. Општина Нијемци са своје је стране помогла у одабиру локације и постављању кућице на јавну површину.

Председница удружења Зелено маче Славица Гостић истакла је овом приликом како је веома срећна што су овим пројектом створили ново место сусрета за књиге и људе у њиховој заједници.

— Ове кућице за књиге не само да омогућавају мештанима да позајме и поделе књиге, већ ће служити нашим пријатељима и партнерима који желе да оставе своје часописе и публикације. До сада није постојало адекватно место за то, а сада ће сви заинтересовани моћи лако да пронађу материјале који их занимају – истакла је госпођа Гостић.

Сами мештани са великим су интересовањем поpratили постављање и отварање кућица истичући како се ради о веома корисној иницијативи. У неформалном су разговору истicali како им је драго што је овим омогућено да на леп и једноставан

Прочитај па врати – књиге на отвореном

начин размењују књиге и разне часописе и публикације што у малој средини без пуно догађаја много значи. Удружење Зелено маче позвало је овом приликом и друге да подрже овај пројекат донацијом књига и на друге начине и истакло своју спремност да пројекат настави у другим селима.

■ Новости

О улози тамјана

Вуковарски вероучитељ Љубомир Абацић говорио је о улози тамјана током богослужења

Да се уздигне молитва моја, као кађење пред лице Твоје, назив је књиге, аутора Љубомира Абацића, дипломираног теолога и вероучитеља, која је промовисана 30. јануара у Српском културном центру у Вуковару. Идеја да дугогодишње искуство у прављењу тамјана преточи у писану форму, према речима аутора, настала је на препоруку Епархије осечкопољске и барањске, за чије потребе Абацић уназад неколико година производи тамјан.

— Имам малу радионицу коју је финансирала Епархија, како бих за њихове потребе правио тамјан. Реч је о тешком послу, поступак се изводи ручно, према старим рецептима а захтева ручно мешање, сечење,

Предавање у вуковарском скц-у

осушење и паковање у одговарајућу амбалажу – рекао је Абацић, осврнувши се на сам поступак настанка тамјана. Говорећи о његовом значају, истакао је да је специфичност тамјана да се користи у свим културама, као вид молитве и богослужења.

— У овој књизи конкретно је реч у богослужењу Православне цркве. Почео је с мојим личним искуством с тамјаном, како се појављује и манифестује у Светом писму и наставља се у правцу која је његова конкретна улога у цркви, а потом и како га православни човек може да користи у својој кући, приликом личне молитве – испричао нам је о специфичностима употребе тамјана вуковарски вероучитељ. Књига је финансирана средствима Канцеларије за људска права и права националних мањина те Заједничког већа општина из Вуковара.

■ С. Н.

Дечји радови у Чешкој

Деца из Бановаца и Илаче и ове године учествују на међународном конкурс дечје уметности у Лидицама у Чешкој

Удружење 'Зелено маче' и ове је године позвало децу у срединама у којима делује да се укључе у међународни позив за дечје уметничке радове у Лидицама у Чешкој. Позив за учешће на 53. изложби у Лидицама стигао је у Бановце путем Амбасаде Чешке Републике у За-

Ђаци из два места

гребу која је и прошле године подржала активност у Бановцима, што је још једна потврда значаја ове иницијативе која повезује две средине са бременитом заједничком прошлешћу коју превазилази моћ дечје уметности.

Насупрот прошлогодишњој издвојеној ликовној радионици у просторима удружења, активност је ове године проведена у сарадњи са Основном школом Илача-Бановци чиме је укључен још већи број деце. То је омогућило да уз ученике у Бановцима који школу похађају на српском језику по моделу А, ове године у активности учествује и већи број ученика из оближње Илаче који школу похађају на хрватском језику.

Председница удружења Славица Гостић је истакла како јој је 'увек посебно драго када кроз активности повезујемо децу из Бановаца и Илаче, јачајући везе између наших села и заједница. Наша веза са Чешком нам је важна – имали смо прилику да је посетимо неколико пута, а неки од нас су тамо стекли образовање. Посебно ценимо начин на који се у Лидицама гради сећање на прошлост, не само кроз бол, већ кроз поруку наде и трајног живота – баш као што поручује славни мото 'Лидице будуоу жит'. У Лидицама су 1942. нацисти убили око 340 становника, у знак одмазде због атентата на генерала СС-а Рајнхарда Хајдриха.

Радови деце из ова два мала села у Општини Нијемци и Општини Товарник послани су у Чешку.

■ Новости

Свечано у Поганцу

Светосавској слави присуствовали су бројни родитељи са дјецом и школарцима с подручја Копривничко-крижевачке жупаније

Вијење српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније у Друштвеном дому Велики Поганец, приредило је свечаност даривања дјеце поводом прославе празника Светога Саве.

Овој школској слави присуствовали су бројни родитељи са дјецом и школарцима с подручја Копривничко-крижевачке жупаније, представници Општине Расиња, ош Андрије Палмовића из Расиње, великопоганачке парохије, српских локалних вијећа и други грађани. На почетку скупа свој пригодни говор имао је председник жупанијског ВСНМ-а Јово Манојловић.

— Поводом овога дана са великопоганачким подбором скд Просвјета приредили смо рецитације, плесни наступ и оно, што најмлађе највише весели, дарове – међу осталим – рекао је Манојловић.

Након Манојловића ријеч су узели замјеник копривничко-крижевачког жупана РАТИМИР Љубић (хдз), и његов страначки колега, начелник Соколовца

ИНФОРМАТОР

Срећа због поклона

ВЛАДО БАКШАЈ. Обојица су се захвалили на позиву и поздравили све окупљене, истакнувши како су задовољни радом вснм-а Копривничко-крижевачке жупаније и његовом сарадњом с локалном и регионалном самоуправом.

Начелник Расиње ДАНИМИР КОЛМАН је указао на добар међусобни однос његове самоуправе, жупанијског и других српских вијећа на свом подручју. Сложио се са претходним говорницима о потреби даљњег улагања напора у сврху очувања српског идентитета и културе. Као значајни приоритет Општине, навео је и избор будућег представника из редова српског народа. У другом дијелу прославе великопоганачки парох БРАНИСЛАВ ТОДОРОВИЋ одржао је традиционални славски обред док су чланови великопоганачког пододбора скд Просвјете и дјеца одрецитирали стихове пјесама посвећених Светом Сави.

На крају, оне најмлађе највише је обрадовала подјела поклона те сокови и колачи. Осим у поткалничком крају, прослава славе Светог Саве одржана је и на бјеловарском подручју па је тако светосавског вјерског обред и даривање дјецe одржано у Православној цркви Свете Тројице у Бјеловару.

■ З. Витановић

Слава у Соколовцу

Много тога смо постигли упорношћу и радом самих вијећника, рекао је председник вснм-а Никола Црљеница

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Вијећа српске националне мањине Општине Соколовац, прошлог понедјељка, 27. јануара, прослављена је крсна слава Светог Саве у Прњавору Соколовачком код Копривнице. Присутствовали су представници свих српских мањинских вијећа из Копривничко-крижевачке и Вараждинске жупаније, Загреб и Велике Горице. И ове године славу су увеличали православни свештеници РАДОВАН ДИМИТРИЋ из Копривнице и великопоганачки парох БРАНИСЛАВ ТОДОРОВИЋ.

НИКОЛА ЦРЉЕНИЦА, председник вснм-а Соколовца, указао је на значај крс-

не славе и досадашње успјешне активности соколовачког вснм-а.

— Наше Вијеће колико му прилике допуштају, прошле године имало је велики број активности. Било смо организатор и суорганизатор више догађања, од меморација до путовања ради обилазака историјско-културних знаменитости. Јако добру сарадњу имамо са нашом соколовачком општином, а посебице са Великопоганачком парохијом и свештеником Браниславом Тодоровићем. Много тога смо постигли упорношћу и радом самих вијећника као и координацијом са жупанијским вснм-ом. Надам се да ћемо

Окупљени у Соколовцу

у будућности наставити са планираним активностима на добробит српске заједнице – истакнуо је Црљеница.

■ З. В.

Академија за најмлађе

У Загребу је организирана светосавска академија за ученике у моделу Ц

С РПСКИ демократски форум, у договору с професорицом ВАЛЕНТИНОМ ПИПИНИЋ, задње јануарске вечери у Српском културном центру у Загребу, организирао је светосавску академију за ученике који у двије загребачке школе похађају наставу српског језика и културе по моделу Ц.

— У Загребу наставу српског језика и културе похађа 17-оро дјецe, од чега их је у прва четири разреда шесторо, а у вишим разре-

Окупљени ђаци

дима основне школе једанаесторо. Како би смо их наградили за труд, у договору с професорицом која им предаје, организирали смо малу светосавску академију на којој су дјеца подијељени пригодни пакетичи – рекла нам је Емина Ђурашевић из сдф-а. — Академију смо намјеравали одржати у понедјељак, кад пада тај црквени празник, али нисмо успели сви да се скупимо јер смо из више школа. Наше окупљање је својеврсни подвиг, па чак нам и сада четворо другара фали. Изведба је спонтана и немамо најаве. Сва су ученичка казивања о Светом Сави. Нека су деца сама бирала по свом осећају, а нешто сам им изабрала ја – објаснила је професорица Пипинић.

Док су се својим рецитацијама измјењивали Настја, Петар и други ученици, праћени аплаузима публике, једна од њих, ЛЕНА ВИШЊИЋ, показала је и своје музичко умијеће, одсвиривши на клавиру одломак из дјела 'Вилењак' Едварда Григеа. Да би било све у духу светосавља, дјеца су пред иконом ломила славски колач. Академији су, као што је ред, уз активисте сдф-а присуствовали и поносни родитељи.

■ Н. Ј.

Трагом јеврејске баштине

Градска библиотека Вуковар поставила изложбу посвећену доприносу јеврејске заједнице историји Вуковара

П ОВОДОМ осамдесете годишњице од ослобођења логора Аушвиц у Пољској, у простору Градске библиотеке у Вуковару другу годину заредом постављена је изложба посвећена Холокаусту. Постав представља подсетник на живот и деловање јеврејске заједнице у Вуковару, у периоду пре Другог светског рата и знатно раније. Изложба садржи фотографије и писане документе који илустрирају постојање заједнице у Вуковару и њен допринос друштву, а након Градске библиотеке, биће постављена и у другим срединама. Реализована је у оквиру циклуса Завичајна баштина, а носи назив 'Сјај и траг јеврејске баштине у Вуковару'. Према речима директорке Библиотеке

Изложба у Вуковару

Аните Баиер Јаковац циљ је био, у сарадњу са Музејом града Вуковара и ово године једнаким поводом приказати, посебно млађим генерацијама, шта су нам представници јеврејске заједнице оставили у наслеђе, те указати да их данас, нажалост, готово нема на подручју града Вуковара.

— Библиотека је у неколико наврата имала програме посвећене теми Холокауста, попут изложбе о Ани Франк, која је тренутно постављена у ош у Ловасу с циљем да споменути тематику приближимо деци. С обзиром на циклус Завичајна хроника, који се бави историјом Вуковара, па тако и јеврејском заједницом, овим путем желе смо да тај део историје вратимо и прикажемо, посебно млађим генерацијама, да спознају шта смо добили у наслеђе. То је богат део историје у којем су нам Јевреји доста тога оставили у наслеђе, а доста тога је, нажалост, трајно изгубљено – истакла је Баиер Јаковац. То је друга изложба настала у сарадњи Музеја града Вуковара и Градске библиотеке.

— Музеј, као и Библиотека, имају богат део писаних материјала. Спојили смо љубав према историју и истраживању. Библиотекарке и кустосице Музеја заједничким снагама створиле су изложбу из масе доступног материјала. Изложба прати људе, грађевине и догађања кроз историјске чињенице у којима су Јевреји били главни актери – закључила је Баиер Јаковац. Ауторка изложбе је Влатка Сурма Сабо из Градске библиотеке Вуковара.

■ Сенка Недељковић

Сјећање у Крижевцима

Жидовско гробље и спомен плоча тужан су подсетник на суграђане и њихову присутност у Крижевцима

М ЕЂУНАРОДНИ дан сјећања на жртве Холокауста, 27. јануара, и ове године званично је обиљежен од Града Крижеваца на градском гробљу. Паљењем лампиона и полагањем вијенаца код спомен обиљежја посвећеног страдалим Јеврејима, своје поштовање изразили су градоначелник МАРИО РАЈН (независни) и прочелник Управног одјела за образовање културу,

националне мањине и туризам САНДРО НОВОСЕЛ.

— Потребно је евоцирати сјећање на милијуне убијених Жидова у безумљу Другог свјетског рата како се такви злочини више никад не би поновили. Наша мала крижевачка жидовска заједница готово је у цијелости страдала за вријеме ндх. Жидовско гробље и спомен плоча тужан су подсјетник на наше суграђане и њихову присутност у Крижевцима. Наша генерација с пијететом и љубављу сјећа их се и не заборавља – рекао је градоначелник Рајн.

Иако је у граду Крижевцима и околним мјестима, до Другог свјетског рата би-

Плоча на Градском гробљу

ло мало јеврејског становништва, њихов друштвени, културни и привредни утицај био је велики. О томе данас увјерљиво свједоче међу осталим њихова негдашња имовина, архитектура као и огроман допринос на многим подручјима, а посебице у развоју обрта и индустрије. Доласком усташа на власт у првим данима априла у Крижевцима, као и другим хрватским градовима, почело је њихово масовно истребљење након депортација у нацистичке логоре смрти. Све то довело је до неминовног нестанка јеврејске заједнице у Крижевцима.

■ З. В.

Како до средстава?

Заједница удружења антифашистичких бораца и антифашиста Карловачке жупаније неколико година не добива финансијска средства, а нема ни своје просторије

ПРИЈЕ два тједна одржана је сједница Председништва Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Карловачке жупаније. Говорило се о раду у прошлој години, о наредним задацима, потреби ажурирања рада и чланова у градским и општинским организацијама антифашиста. Истакнуто је да је организација радила у изузетно тешким условима понајприје зато што већ неколико година не добива финансијска средства за рад, а нема ни своје просторије па састанке одржава у просторијама карловачке и жупанијске српске заједнице.

Но, успркос свим тим проблемима планирани задаци су одрађени, судјеловало се на бројним комеморацијама и обиљежени су значајни датуми из НОВ-а, почевши од комеморације на почетку године у Горњој Требињи за 225 убијених Срба и Рома па до 21. децембра у Пркосу и страдања 1500 становника тога дијела Кордуна. То су и главни задаци у овој години. Младима ће се покушати приближити НОВ и АНОВ, објаснити њихов значај и појаснити како су 1945. године ослобођени градови и општине на ширем карловачком подручју. Градске и општинске скупштине треба одржати до 15. марта те ажурирати број чланова појединих удружења. Покушат ће се спојити двије антифашистичке организације у Војнићу и пописати споменике који још нису пописани. Закључено је да се никоме неће дати сагласност за измјештање антифашистичких споменика, како је то својевремено било урађено у Јосипдолу и Босиљеву, што је постала својеврсна тенденција. Председник Заједнице РАДЕ КОСАНОВИЋ каже да ће се Заједница јављати и на конкурсе не би ли ипак дошла до неких финансијских средстава за рад.

На Мославачкој гори, у селу Брињани, у недјељу 26. јануара обиљежена је 83. годишњица прве оружане акције тамошњих партизана против окупатора. Обиљежа-

Споменик на Мославачкој гори

вању су присуствовали представници удружења антифашиста из Бјеловара, Градишке, Сиска и Петриње те карловачки потпредседник САБА РХ МИРОСЛАВ ДЕЛИЋ. У име САБА РХ говорио је Делић, а у име Сисачко-мославачке жупаније говорила је дожупаница МИРГАНА ОЛУЈИЋ. Организатори овог скупа су били Вијеће српске националне мањине у граду Кутини и Мјесни одбор села Брињани пошто у Кутини нема удружења антифашиста. Како нам је рекао потпредседник Мирослав Делић, на скупу се разговарало и о потреби оснивања удружења антифашиста у Кутини.

■ М. Ц.

Барањска 'Ноћ музеја'

У 'Ноћи музеја' у Шокачкој кући било је врло живо. било је посјетилаца и из удаљенијих мјеста

ПРОШЛОГ петка, 31. јануара, Хрватско музејско друштво организирано је двадесети пут манифестацију названу 'Ноћ музеја' с темом 'Музеји – видљиви и невидљиви', у сарадњи с бројним хрватским музејима и другим баштинским, знанственим и образовним институцијама. Програми су оквирно трајали од 18 сати до поноћи, а посјете су у свим установама биле – бесплатне.

Кад је покренута, у тој манифестацији судјеловало је свега неколико загребачких музеја, да би прошлих година било укључено око 250 установа. Године 2024. 'Ноћ музеја' организирана је у 115 градова и насеља, у 265 установа, које је посјетило 170.128 посјетилаца, а од 2005. до прошле године број посјетилаца био је – 4.197.212 или ријечима: четири милиона и 197 хиљада.

У Барањи, као изразито руралном подручју између Дунава, Драве и мађарске границе, у 'Ноћи музеја' и ове су године учествовале три установе: 'Шокачка кућа' из Топоља, Презентацијско-едукацијски центар (ПЕЦ) Тиквеш из Парка природе Копачки рит те заједничким снагама Центар за културу и Етнолошки центар барањске баштине из Белог Манастира. У Етнолошком центру, уз изложбу фотографија и музички диск, посјетиоци су могли разгледати стални заштићени постав, урарску радионицу, барањске шокачке везове те изложбу Археолошка баштина Барање.

Комплекс двораца у ком се налази ПЕЦ у Тиквешу смјештен је у сјеверном дијелу Парка природе Копачки рит. Потјече из 19. стољећа, а изградили су га чланови Тешенске лозе династије Хабсбург. У ранијим временима био је намијењен владарима и угледним гостима, а до распада Југославије неслужбено се звао – Титов дворца. Данашњи ПЕЦ јединствени је мултимедијални и интерактивни постав који посјетиоцима, уз помоћ најмодерније технологије, приближава све најважније особине и природне феномене Копачког рита.

Шокачку кућу у барањском селу Топољу, некада званом Ижип, чине традицијска кућа и окућница, у склопу којих су стамбена кућа, штала с колницом, 'гарава кућа' (љетна кухиња!), два чардака, хамбар, кокошињац ('кочак'), традицијски врт, цвјетњак и воћњак. Зграда за становање је из 1923. године и приказује традиционални распоред просторија барањских кућа – низ просторија извана повезани тријемом. У њима су изложени одјевни предмети у ормарима и шкрињама, кревети с постељином, кућни инвентар, ткачалчки станови, породичне фотографије и др.

У 'Ноћи музеја' у Шокачкој кући било је врло живо. Уз житеље Топоља и околних села, било је посјетилаца и из удаљенијих мјеста те из сусједне мађарске Барање и Бачке. А домаћини су заиста домаћински дочекали госте: чај, кувано вино, слани и слатки колачи, кувани кукуруз, печене 'туркије' (бундеве)..., а тко је имао воље и жеље, могао је на припремљене штапове лагостри кобасицу и – и спећи је на правој логорској ватри.

■ Јован Недић

Stogodnjak (776)

7. 2. – 14. 2. 1925: kakav je pravni položaj vanbračne djece i njihovih majki kod nas? Ukratko, nesnosljiv. To potvrđuje i analitički članak, objavljen u jednim dnevnim novinama. U njemu, uz ostalo, stoji: 'Zar se kod nas može dogoditi da dade život vanbračnom djetetu neki muškarac ako zna da vanbračna mati, osim sramote, nosi i sve druge terete, kao što su troškovi poroda, uzdržavanja djeteta, sudski troškovi oko dokazivanja očinstva... Ako zna da sudске парнице katkada traju godinama, a dijete raste i možda gladuje, pa i umre od gladi i bijede, kad zna da – ako i bude osuđen – da će svota koju će morati platiti biti tako mala da je neće ni osjetiti, kad zna da mizernu alimentaciju nikad neće utjerivati sud, već to mora činiti majka, kad zna da njegovo dijete neće nositi i njegovo prezime, kad zna da ga neće ni baštiniti...'

* 'Pravo je imao Petar Preradović, kad je rekao da ljudskom srcu uvijek nešto treba i da zadovoljno nikad nije...' Piše to jedan novinar, povlačeći usporedbu, a u povodu jednog čudnog zakona u – Americi, i poskupljenja vode u – Sarajevu! 'U Americi su sami građani odglasali da neće više piti ni kapi vina. Čovjek bi pomislio da će poslije ovog zakona Amerikanci biti zadovoljni i – trijezni. Ali, nije tako: nisu ni trijezni ni zadovoljni, jer i dalje piju, a oni koji ne piju, vino prolijevaju u vodu, tako trujući jedino zdravo piće... A u Sarajevu? Ni tamo nisu zadovoljni. Nezadovoljni su i žedni, pa neprestano zapomažu – vode, vode! Ali ne ovako skupe, jer uprava grada sada traži za jedan hektolitar vode strašnu sumu od – 30 para...!' U odnosu na ranije to je poskupljenje od – 12 para. Općinska uprava je, naime, ugradila svim potrošačima nova brojila po kojima će se sada točno znati koliko je koje domaćinstvo utrošilo vode. Sarajlije kažu da im je voda preskupa, ali novine podsjećaju 'da u Beogradu plaćaju pet dinara za jedan hektolitar vode i to neusporedivo lošije od one sarajevske...'

* beogradska policija našla se pred naokolerješivim problemom: u njezine prostoriје s ulice je doveden neki gluhoonijemi dječak koji je samo pismeno odgovarao na pismena pitanja detektiva Kecića. Ali dječakovo ponašanje bilo je toliko proračunato i tako namješteno da to detektivu nije promaklo, pa je počeo smišljati način kako da nadmudri 'gluhoonijemog'. I konačno se dosjetio: napisao je pismo tobože od dječakova oca u kojem je, uz ostalo, stajalo: 'Bio sam ti našao odlično mjesto za posao u jednoj banci, ali kad su čuli da si gluhoonijem, direktor je odustao da te zaposli...' Na to je dječak uskliknuo: 'Nisam ja gluhoonijem!' Tada je nastao pravi preokret: ispostavilo se da se dječak zove Laslo Kovač, da je pobjegao iz škole u Mađarskoј i, da se preko Jugoslavije i Carigrada, želio dokopati Alžira i francuske Legije stranaca. Kad ga je detektiv upitao zašto je cijelo vrijeme glumio da je gluhoonijem, dječak mu je odgovorio: 'Ja znam jugoslavenski jezik, ali u Jugoslaviji malo tko zna mađarski, pa mi je bilo teško objasniti što sam naumio i kuda sam krenuo...'

■ Đorđe Ličina

Ljudi oslobodeni straha

‘Studenti će osloboditi svet’ transparent je na novosadskom Mostu slobode. Dok se to ne dogodi, izgradili su svoj privremeni svijet solidarnosti i zajedništva. ‘Prije smo svi imali grč na licima, gledali smo se preko nišana, a sada odjednom u svom okruženju vidimo lica koja su se promijenila. Zato je zahtjev za pravdom toliko važan’, kaže Dinko Gruhonjić

UNEDJELJNO jutro 2. veljače novosadski Sunčani kej na Dunašu, kako i priliči, obasjan je suncem. Šetnica i restorani puni su ljudi, a po njihovim izrazima lica i mirnoći kojom odišu moglo bi se zaključiti da je stanje regularno, da se ne događa ništa izvanredno, iako tisuće studenata i drugih građana i dalje blokiraju obližnji Most slobode nakon masovnog protesta prethodne večeri. Blokada i protest organizirani su na datum kada je sredinom 18. stoljeća Novi Sad dobio status slobodnog kraljevskog grada, pa se od 1. februara 1998. tog dana slave ‘slobodarske vrednosti koje su prepoznate kao najznačajnije obeležje grada i njegovih stanovnika i stanovnica’, piše na službenoj web-stranici Grada. Osim rođendana, 1. veljače je i tri mjeseca od pada betonske nadstrešnice na novosadskom željezničkom kolodvoru, koja je ubila 15 ljudi, događaja koji je u zemlji protesta pokrenuo pokret koji nadilazi sve dosad viđeno.

Jedan stanovnik Novog Sada, profesor novinarstva na Filozofskom fakultetu i urednik portala Autonomija DINKO GRUHONJIĆ, zbog svog opozicijskog djelovanja spada među državne neprijatelje režima ALEKSANDRA VUČIĆA, pa se rijetko događa da neka predsjednikova konferencija za novinare prođe bez spominjanja njegovog imena. Jutro nakon protesta naš domaćin u svom gradu dobiva samo osmijeha i pružene ruke dok se krećemo među ljudima od kojih je većina provela noć na okolnim livadama iako se temperatura spustila ispod nule.

— Prije smo svi imali grč na licima, gledali smo se preko nišana, a sada odjednom u svom okruženju vidimo lica koja su se promijenila. Zato je taj zahtjev za pravdom toliko važan. Ovdje je moral bio toliko urušen da je izbrisana razlika između esencijalnog dobra i zla, a ljudi koji ne razlikuju dobro i zlo nisu ljudi – govori on.

— Zbog toga smo svi toliko ushićeni, zato što je iz ljudi provalilo dobro i svi su odjednom postali ljubazni jedni prema drugima. Zato mislim da je taj zahtjev za uspostavljanjem elementarne pravde u društvu, ma koliko on zvučao kao floskula, zapravo suštinski zahtjev, da se konačno povuče ta linija nakon koje možemo početi pričati o svemu ostalom – objašnjava Gruhonjić silu koja je omadrijala stanovnike Srbije.

— Prvo moramo da obezbijedimo uslove da se možemo k'o ljudi posvadati, jer je Srbija opterećena gomilom nerazjašnjenih pitanja i nikada nije uspostavila ustavni diskontinuitet s devedesetima i MILOŠEVIĆEM – dodaje.

O samom protestu i 24-satnoj blokadi teško je reći nešto što ljudi u regiji nisu imali priliku pratiti u realnom vremenu. Događaj su cijeli dan prenosili neki komercijalni mediji, a još bolje, sami novosadski studenti odnosno snimatelji i novinari amateri koji su također izvještavali s lica mjesta, što je na svojoj web-stranici prenosilo Udruženje novinara Srbije.

Osim što su organizirali vlastitu televiziju, studenti iz više gradova, uključujući i njih petstotinjak koji su iz Beograda došli peške, besprijekorno su koordinirali kretanje mase ljudi i motornih vozila raznih vrsta, spavanje, hranu i druge potrepštine koje u golemim količinama i dalje pristižu u formi donacija. ‘Studenti će osloboditi svet’, poručuje transparent na Mostu slobode, a dok se to ne dogodi, izgradili su svoj privremeni svijet solidarnosti i zajedništva gdje svatko gladan ili žedan može jesti i piti i ako nema novca i baš zato nitko ne uzima više nego što mu je potrebno.

U tom svijetu ne vide se ni režimski mediji, koji uoči blokade danonoćno rigaju vatru. Novosadska TV, koja prenosi i televiziju notornog Informera, večer prije ugošćuje ministra bez portfelja ĐORĐA MILIĆEVIĆA, koji zajedno s voditeljem nemilice štekće, srećom sve više u prazno. Za organiziranje protesta optužuje se fantomska stranačka opozicija iako ona samo stidljivo daje podršku, protest Srbija protiv nasilja, koji je izbio nakon masovnog ubojstva djece u beogradskoj školi, zapravo je ‘nasilje protiv Srbije’, studenti su ‘antisrpski ekstremisti’, Gruhonjić i kolegića mu ANA LALIĆ dio su ‘zajedničkog zločinačkog poduhvata’, NATAŠA KANDIĆ je ‘veća Šiptarka od Šiptara i veći ustaša od ustaša’, Al Jazeera ‘džihadistička i islamistička’, a ‘u usporedbi s Novostima’, listom srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj koji upravo čitate, ‘čak i Danas izgleda patriotski’.

Osim što proizvode enormne količine otrova, režimski novinari uoči blokade također danonoćno hopsaju za Vučićem koji frenetično obilazi provinciju, u misiji koja se doima kao nova inačica taktike ‘podijeli pa vladaj’. Ovog puta nakanio je posvadati selo i grad, pa u gradiću Brusu u južnoj Srbiji govori kako velikim urbanim središtima ide previše novca i da će on ta sredstva preusmjeriti u manja mjesta. Ljudi se jadaju, očajni su, vape za dva kilometra asfalta, vodom koja nije zagađena i dostojnom invalidskom penzijom, a predsjednik verbalno podmićuje, patronizira, ruga se. Sve to zvuči strašno, ali dojam je da čak i u ovakvim uporištima gubi kontrolu.

Tri mjeseca od pada nadstrešnice na novosadskom kolodvoru

Režimski mediji uoči blokade danonoćno rigaju vatru. Za organiziranje protesta optužuje se fantomska stranačka opozicija, studenti su proglašeni 'antisrpskim ekstremistima', a 'u usporedbi s Novostima čak i Danas izgleda patriotski'

Ljudi ga kritiziraju, a on se s njima svađa. Na dan novosadskog protesta Srpska napredna stranka čak piše priopćenje u kojem Radio-televiziju Srbije (RTS) optužuje za rušenje ustavnog poretka, iako je javni servis, kako kaže Gruhonjić, 'samo konačno imao normalan dnevnik'. Pitamo ga je li u pitanju urednički incident ili pokazatelj da studentska strategija kapilarnog djelovanja odozdo daje rezultate, pa odgovara da takav incident 'do prije neki dan nije bio zamisliv'.

— U RTS-u je velik pritisak iznutra, ohrabрила se masa čutologa, jednako kao i u drugim institucijama i sindikatima. Kao i svaki autoritarni režim, i ovaj vlada strahom, ali sada radi grešku jer koristi staro oružje za novu situaciju. A to je situacija u kojoj su dvije važne pojave, jedna je da se ljudi oslobađaju straha, a druga, po meni još važnija, da ljudi prepoznaju strah u njegovim očima i pritom se zajebljavaju. To je politička abeceda pada – kaže Gruhonjić, prisjećajući se kako je ranijih godina jedva pronalazio sugovornike iz akademske zajednice za neku kritičnu izjavu, a sada je to što profesori rade na univerzitetima 'čista partizanija'.

Slično je i sa studentima, koji su, kaže naš sugovornik, impresivnom brzinom prevalili put od toga da su se deklarirali kao apolitični do toga da sami formuliraju svoje zahtjeve kao političke, unatoč tome što među njima ponekad ima golemih ideoloških razlika. Na primjedbu da zahtjevi formulirani rečenicama kakve su 'želimo da institucije rade svoj posao' i 'samo želimo iskorijeniti korupciju' impliciraju da studenti smatraju da je sam sistem dobro posložen, Gruhonjić odgovara da su funkcionalne institucije 'preduvjet da bi se uopće moglo raspravljati o drugim stvarima i na mjestima koja nisu ulica'.

NA blokiranom Filozofskom fakultetu studentica psihologije MILICA pokazuje mi goleme zalihe hrane i svega što je potrebno za spavanje, a uto kombijem pristiže i nova donacija. Nedugo prije toga pored Mosta slobode održan je 'prvi građanski plenum' na ovim protestima, vjerojatno najkraći u povijesti plenuma. Pitanje je bilo samo jedno: Tko je za da se blokada produži za još tri sata, tokom kojih će se očistiti prostor? Svi su bili za.

U zgradi Filozofskog na vratima se bilježi ime svakoga tko ulazi, studenti su organizirani u grupe za kuhanje, za higijenu, redarsku službu, spava se u smjenama. Milica kaže da većina odsjeka u stopostotnom obujmu podržava studente, dok na nekima ima profesora koji su članovi SNS-a pa s njima 'nema prostora da se nešto radi', ali takvi se drže po strani. Zadovoljna je kako se protesti razvijaju nakon ostavki premijera MILOŠA VUČEVIĆA i gradonačelnika Novog Sada MILANA ĐURIĆA i blokade mostova, to ih motivira da nastave s blokadom fakulteta. Na pitanje kako zamišlja krajnji ishod ovog pokreta, iskreno odgovara kako smatra da je tražiti od studenata da to formuliraju prevelik teret.

— Kada se desi neka velika tragedija, u normalnim demokratskim društvima netko za to snosi odgovornost. Kod nas se to ne dešava zato što naše društvo sve više postaje autokratsko. Ovi naši zahtjevi su mali korak ka obratnom, ali većina ljudi uviđa i da ti zahtjevi idu ka dosta višim ciljevima, a to je smena režima, a zatim i promena sistema. Režim ćemo lakše, ali sistemu je potrebno jedno stvarno dubinsko čišćenje – kaže Milica i dodaje kako smatra da je tražiti od studenata da osmisle kako to napraviti 'veoma nezahvalna pozicija'.

— Nitko od nas još nije ni završio fakultet i mi naprosto nemamo dovoljno informacija, dovoljan upliv. Zato mislim da bi trebalo da se uključi što više različitih struka i dobro je

Ovi naši zahtjevi su mali korak ka obratnom, ali većina ljudi uviđa i da ti zahtjevi idu ka dosta višim ciljevima, a to je smena režima, a zatim i promena sistema. Režim ćemo lakše, ali sistemu je potrebno jedno stvarno dubinsko čišćenje – govori studentica Milica

što je to sad učinila advokatska komora, koja obustavlja rad na mesec dana. Dobro je da se sve više ljudi uključuje jer će tako pritisak na vlast postati prevelik – zaključuje Milica.

U danima novosadske blokade sve se više govori o tome kako bi sljedeći korak trebalo biti formiranje prijelazne ekspertne vlade, koju bi imenovali univerziteti i koja ne bi imala veze s opozicijskim strankama. Ne bi, naravno, podrazumijevala ni bilo kakve pregovore s režimom, da se ne bi ponovila strateška greška napravljena nakon 5. oktobra, kada je tripartitna prijelazna vlada uključivala i predstavnika vlasti, što je režim VOJISLAVA KOŠTUNICE iskoristio da pacificira protestni pokret. Tada je uz građanski pokret Otpor i neovisne medije postojala i jaka opozicijska koalicija, element koji sada nedostaje jer je

Milica, studentica psihologije

Dinko Gruhonjić (Foto: Media centar Beograd)

Spiderman u akciji – samo stisak studenta spasava (gore).
Blokirani Filozofski fakultet u Novom Sadu (dolje)

tijekom Vučićeve vladavine opozicija što otkroirana što sustavno devastirana. U njenom odsustvu alternativa bi bila nova politička organizacija sastavljena od lokalnih pokreta i grupa građana kao autentični glas odozdo koji bi se kandidirao na izborima.

Osim opozicije, ovog puta studentski protesti nemaju podršku nijednog od čuvena četiri stupa srpske vanjske politike – Washingtona, Bruxellesa, Moskve i Pekinga – unatoč tome što Vučić uporno tvrdi suprotno. Dinko Gruhonjić kaže kako je jedna od krilatica protesta 'Mi možemo sami' i da on, koliko god zvučalo kao da to izgovara u revolucionarnom zanosu, duboko vjeruje u to.

— Ne bi nam bilo prvi put u povijesti da možemo sami. Na kraju krajeva, mi smo kao jugoslavenski narodi i narodnosti jedini izrodili autentičan antifasistički pokret otpora u kontinentalnoj Evropi, nismo čekali ni STALJINA i CHURCHILLA. Mislim da je jako važno za naš ljudski integritet, za naše dostojanstvo da izađemo iz priče o inferiornosti i odvratnih evropskih vizura Balkana. Srbija je devedesetih bila avangarda zla, dok je u ovom momentu ona najsvjetlija tačka na evropskom kontinentu, a ovo je možda i neki odgovor na šire globalne procese koji će se, kao tada ono zlo, proširiti dalje – zaključuje naš sugovornik. ■

Ekvadorski vjetrovi

Predsjednik Ekvadora Daniel Noboa objavio je uoči izbora da će nametnuti carinu od 27 posto na uvoz meksičkih proizvoda. Odlučio je i zatvoriti granicu od subote do ponedjeljka. Zašto? Zato što se u nedjelju održavaju predsjednički i izbori za Nacionalnu skupštinu

PREDSJEDNIK Ekvadora, DANIEL NOBOA, u ponedjeljak je objavio da će nametnuti carinu od 27 posto na uvoz meksičkih proizvoda, radi zaštite domaće industrije. On tvrdi da je zemlja uvijek bila otvorena za trgovanje s Meksikom, međutim to mora biti prekinuto 'ako dolazi do zloupotrebe'. Izjavu je na društvenoj mreži X popratio dijagramom trgovačke bilance (bez naftnih poslova), gdje je Ekvador u minusu od 218 milijuna dolara. Istovremeno je najavio nastavak rada na zaključivanju sporazuma o slobodnoj trgovini s Meksikom. Zvuči poznato?

Istoga je dana Meksiku predsjednik SAD-a DONALD TRUMP privremeno odložio sličan carinski namet od 25 posto, a dan poslije i Kanadi. Noboina odluka dolazi i u kontekstu loših diplomatskih ekvadorsko-meksičkih

odnosa, snažno zategnutih od travnja 2024. godine. Tada je naime u meksičku ambasadu u Quitu pobjegao JORGE GLAS, bivši potpredsjednik Ekvadora za vrijeme dok je predsjednik bio RAFAEL CORREA, i zatražio politički azil koji mu je i odobrio tadašnji meksički predsjednik ANDRÉS MANUEL LÓPEZ OBRADOR. Politički se azil danas u ostatku svijeta rijetko odobrava, ali na području Latinske Amerike traženje i davanje azila tradicija je koja se uglavnom poštuje. Prije nekoliko tjedana tako je postupio i venezuelanski protukandidat na predsjedničkim izborima, EDMUNDO GONZÁLEZ. On se u Caracasu sklonio u španjolsku ambasadu i zatražio azil, a NICOLÁS MADURO mu je potom dopustio odlazak u Španjolsku.

Pošto je Glas dobio azil, Noboa je povukao potez koji je zaprepastio promatrače diljem svijeta. Naredio je policiji da upadne u mek-

sičko veleposlanstvo i, usprkos žestokim prosvjedima meksičkoga ambasadora, tamo pronađe Glasa te ga uhapsi i odvede u zatvor na temelju dvije presude zbog korupcije. Televizijske slike policije koja preskače ogradu ambasade u času su obišle svijet.

U medijima se često može pročitati pogrešna tvrdnja da su prostori veleposlanstava ili konzulata 'eksteritorijalni', tj. da to zemljište ne pripada zemlji primateljici diplomatsko-konzularnog predstavništva, u ovom primjeru Ekvadoru, nego zemlji šiljateljici, dakle Meksiku. A riječ je samo o izuzeću od sudbenosti, odnosno izuzeću od jurisdikcije domaćih tijela. Odnosi među državama od 1961. godine regulirani su Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima. Njezin članak 22. više je nego jasan i posvećen je nepovredivosti prostora misije. Predstavnici države primateljice ne smiju

ući u te prostore, osim uz izričit pristanak šefa misije. Država je primateljica također obavezna poduzeti sve potrebne mjere kako bi zaštitila prostorije misije od bilo kakvog nasilnog zaposjedanja ili oštećenja.

Meksiko je odmah povukao svoje diplomate, zatražio da se Ekvador ispriča, da bude izbačen iz Ujedinjenih nacija i tužio ga Međunarodnom sudu pravde u Hagu. Noboa je obrazlagao kako nije dopustivo da Bečka konvencija služi za zaštitu osuđenika koji na taj način izbjegavaju zatvor. Prema ispitivanju javnoga mnijenja, to mu je poboljšalo ugled u javnosti, jer je 60 posto ispitanika odobravalo upad u ambasadu.

Sada je Noboa objavio i kako je naredio represivnim tijelima da vojska odmah osigura luke i također da pošalje dodatne vojne snage na sjeveroistočnu, kolumbijsku granicu i jugoistočnu, peruansku, granicu s jedine dvije zemlje s kojima Ekvador graniči, da ne dođe do 'upada oružanih skupina'. Granica će biti zatvorena od iduće subote do ponedjeljka. Zašto? Zato što se u nedjelju, 9. veljače održavaju predsjednički izbori i izbori za Nacionalnu skupštinu.

Prema izbornim propisima, predizborna kampanja prestaje tri dana prije izbora i slijedi izborna šutnja. Na izbore može izaći 13.736.315 birača. Glasanje je obavezno za državljane između 18 i 65 godina života, a od početka mjeseca nije više dopušteno objavljivanje rezultata ispitivanja javnoga mnijenja. Do tada je vodio Noboa, a neodlučnih birača bilo je, ovisno o istraživanju, između 11,5 i 34,5 posto. Ekvadorski mediji procjenjuju da će jedan dio tih glasova otići Noboi, koga podupire neoliberalna Nacionalna demokratska akcija. Ostale će podijeliti drugi, manji izborni favorit LUISA GONZÁLEZ (Pokret građanske revolucije, lijeva) koja je na prošlim izborima pobijedila u prvom krugu, potom ANDREA GONZÁLEZ (Stranka patriotsko društvo, desnica) i LEONIDAS IZA (Pachakutik, lijeva stranka indijanskih zajednica). Smatra se da će u razdoblju šutnje znatnu ulogu u nagovaranju kako da se glasa odigrati i društvene mreže koje Nacionalno izborno vijeće teško može kontrolirati. Prema statističkom uredu, na biračkom popisu ima 3.661.367 glasača između 18 i 29 godina, a oni najviše upotrebljavaju društvene mreže.

Mladahan sadašnji i vjerojatno budući predsjednik Ekvadora, punim imenom Daniel Roy Gilchrist Noboa Azín, rođen je 1987. u Miamiu, na Floridi, pa ima i američko državljanstvo. U politiku se dao 2021. godine, kad je izabran u Skupštinu potporom stranke desne, neoliberalne orijentacije. Stjecajem okolnosti, dvije je godine kasnije tadašnji predsjednik GUILLERMO LASSO, osumnjičen za korupciju, raspustio Skupštinu, kako bi izbjegao već pokrenut postupak za svoje svrgavanje, i sazvaio izvanredne izbore, a Noboa osvojio ostatak mandata koji sada istječe.

Ubrzo nakon preuzimanja vlasti, susreo se s valom nasilja koji je zahvatio zemlju, nakon bijega iz zatvora jednoga od najopasnijih kriminalaca u zemlji, zbog čega je proglasio izvanredno stanje na 60 dana. Potom ga je više puta ponovio, a i sad je na snazi. Ono daje vojsci policijske ovlasti i mogućnost da intervenira protiv organiziranog kriminala u marginaliziranim četvrtima i prenapućenim zatvorima, gdje su pobune česte. Lijeva opozicija podupire njegovu borbu protiv trgovaca narkoticima, jer smatra da je organizirani kriminal objavio rat državi. Ekvador je, grubo rečeno, velik distribucijski centar za drogu. Susjedni Kolumbija i Peru dva su najveća proizvođača koke u Južnoj Americi. Jedan se dio droge dostavlja meksičkim narkokartelima pa dalje u SAD, a drugi Europi, izravno brodovima ili preko Brazila. ■

I kartonski Noboa ima funkciju u kampanji, snimljeno u Guayaquilu (Foto: Luisa Gonzalez/Reuters/PIXSELL)

Grad se rano budi, ljudi su na ulicama od sedam ujutro – Santiago de Cuba

Cvjetovi života u Crnom gradu

‘Crni grad’, kako ga znaju zvati u Havani, Santiago de Cuba dom je afro-kubanskog stanovništva i rodno mjesto revolucije. Ovdje je 1959. s balkona gradske vijećnice Fidel Castro objavio pobjedu revolucije. U njemu je pokopana većina kubanskih revolucionara i revolucionarki. I Compay Segundo

NEMOJTE razmišljati o tome kad ćemo stići. Uživajte u putovanju, u putovanju je smisao svega – govori vodič u autobusu koji nakon sat i pol kašnjenja kreće iz Havane prema jugoistoku zemlje. Krajnje mu je odredište Santiago de Cuba, drugi najveći kubanski grad, poznat i kao glavni

grad Kariba. Do njega se imamo drndati petnaest sati, pa je zen filozofija dobrodošla. Na mikrofona objašnjava i da je autobus u kojem se vozimo na Kubu dopremljen davno iz Kine, da wc ne radi jer više ne uspijevaju nabaviti dijelove za održavanje, ali da nas tome unatoč čeka ugodno putovanje, a svi putnici mogu doprinijeti tako što će autobus održati čistim.

Kuba je zemlja zelena, svjedočimo dok se polako udaljavamo od Havane. Pred očima se redaju palme i paprati, sjaje se debeli, masni listovi čudnovatih biljaka vlažnog podneblja, nekom jedre ptice koje nalikuju na kondore. Na prvom odmorištu muškarci u gumenim čizmama u prtljažnik autobusa utovaraju vreće zelenjave i kapulu koja se prodaje u

selima po putu. Skoro da i nema jela na otoku u koje ne ide kapula, od marinada i salata do teškaške spize. Glavni pekarski proizvod na otoku je pizza, koja se uz cestu prodaje na drvenim štandovima. Mali okrugli komad debelog tijesta iz kućne radinosti, dobro zaliven kečapom, posut sirom i zapečen na tavi. Miriše na dječje snove 1990-ih na Balkanu.

Na pola puta zastajemo u Camagüeyju, trećem najvećem kubanskom gradu, od kojeg prema Santiagu počinju sve kvrgavije ceste. Prolazimo kraj pumpe i dućana Sputnik, autobus se provlači nepravilnim ulicama i konfuznim raskršćima koja svoj dizajn duguju dugoj povijesti obrane grada od piratskih napada. Na povjetarcu se njišu grane stabala čija su debla pri sredini okićena ljubičastim cvijećem, prizor koji nas prati duž zemlje, dokle god vani ima sunčeve rasvjete.

Polako se približavajući destinaciji o kojoj nam je uputa bila da ne razmišljamo, na svega stotinjak kilometara od Santiaga, autobus u kasnu večer odjednom kobno hropće i – zastaje. Vozač i zen vodič odlaze pogledati stanje motora. Za njima u noć korača i nekolicina putnika, muškaraca koji se odlaze navirivati nad njih i udijeliti koji netraženi dijagnostički savjet. U autobusu ostajemo mi, jedine putnice iz Europe, i uz dvoje Kolumbijaca jedine koje nisu s Kube. Kolumbijci su uznemireni, boje se da bi autobus ovako razvaljen usred ničega u noći mogla napasti mafija, kriminalci, vandali. Njihovim se strahovima Kubanci maltene rugaju, odmahuju rukom u fazonu ‘nema vam toga na Kubi, braćo’.

Jedan od putnika-navirivača uskoro nam dolazi priopćiti da je neki problem s pumom za gorivo, i da vozač mora zvati mehaničara iz najbližeg grada, a mi da se nadamo da će čovjek u kasno doba noći htjeti odrediti intervenciju. Drugog autobusa koji bi se mogao upogoniti naprosto nema. Mobilitel otkucava ponoć, a žena koja s djecom sjedi par sjedala dalje od nas proslavlja rođendan konstatirajući ‘nemamo ni vode da nazdravimo’. U autobus potom ulazi nepoznata žena, starica. Pretpostavljamo da je lokalna koju je zaintrigirao prizor pokvarenog busa u noći. Obraća se putnicima i tješi nas da će sve biti u redu, prisjeća se sudbine kuje LAJKE i ‘velikog kozmonauta JURIIJA GAGARINA’. Govori nam da je ‘na direktnoj liniji s kozmosom’ i nakon te obznanе napušta autobus. Taman dolazi i mehaničar. Čekića se dugo u noć, ali ništa nije uzalud – koju uru kasnije autobus nastavlja dalje prema Santiagu, u koji stižemo u vlažnu i toplu zoru.

Brzo uviđamo da smo u gradu koji se rano budi, ljudi su na ulicama od sedam ujutro. Oko pola milijuna njih živi u Santiagu, a sa širim gradskim područjem broji oko milijun stanovnika. U 18. i 19. stoljeću u grad su masovno stizali ljudi s drugih karipskih otoka, od Malih i Velikih Antila, do susjednog Haitija i Jamajke. ‘Crni grad’, kako ga znaju zvati u Havani (u kojoj stanovnike s istoka zemlje zovu i Palestincima), Santiago je dom najvećeg afro-kubanskog stanovništva na otoku i rodno mjesto revolucije. FIDEL CASTRO ovdje je pobjedu revolucije objavio s balkona gradske vijećnice 1959. godine.

Kako se razvijao u podnožju zaljeva, zagrljen gorjem Sierra Maestra, ulice su u Santiagu strme, a na svakom čošku puca pogled na planine ili ocean u daljini. Kuće u našoj ulici su niska gradnja, maksimalno dvokatnice, a takve su dobrim dijelom i u drugim kvartovima. U centru grada se trguje na naćičkanim pijacama, na tirkizno ofarbanim kamenim stepenicama parkova igra se domi-

Danas na Kubi postoji preko 400 javnih knjižnica, a prije revolucije bilo ih je samo 39. Jedan od prioriteta revolucionarne politike bilo je opismenjavanje i obrazovanje naroda. Kad se gleda pismenost stanovništva, Kuba je kontinuirano u svjetskom vrhu

Kaktusi uz jedan od trgova

no, širom su otvorena vrata malih knjižara. Knjige su povoljne, skoro ništa u gradu nije toliko jeftino kao knjige, koštaju manje od kave ili pive. U Santiagu je sve jeftinije nego u Havani, ali su i plaće manje, pa se ni ovdje ne može izbjeći nužnost višestrukog fušarenja za preživljavanje. Fuševa u turizmu nema, turiste se može pobrojati na prste dviije ruke. Pritisak na gradsku infrastrukturu u tom je smislu manji, iako su i u Santiagu stalni rezovi struje i vode.

Cooco, cooco, čuje se na glavnoj aveniji. Ispred jedne od knjižara mladić u hodu prod-

je kekse od kokosa položene na veliku drvenu tacnu. Ljepljivi su, grumenasti, sočno slatki. Uzmete li koji, prsti će vam po njima mirisati satima. Na glavnom stalku u knjižari svakoga je tjedna izložena druga 'knjiga tjedna'. U prvoj sedmici januara čast je pripala 'Pobuni omladine u Čileu' autora ARIELA DORFMANA. Radi se o kolekciji osobnih sjećanja na državni udar protiv ALLENDEOVE vlade i na PINOCHETOVU diktaturu. Knjiga je pisana jednostavnim, britkim stilom i namijenjena primarno mladim čitateljima. Izdanje je objavila meksička izdavačka kuća Fondo de

Cultura Económica, koja distribuirala knjige diljem centralne i južne Amerike, od Argentine i Čilea, do Bolivije, Gvatemale i Kube.

U drugoj obližnjoj knjižari, naziva Vijetnam, nalazimo zanimljiva izdanja zbirke poezije iz Kolumbije i Venezuele. U knjižari se može upisati u knjigu dojmova, blijeđu crvenu tekicu. Primjeraka knjiga na policama nema mnogo, ali je ponuda tematski raznolika, i ne nedostaje recentnih književnih izdanja. Odlazimo i u (dobro posjećenu) gradsku knjižnicu, u kojoj nam radnice daju da gledamo i listamo knjige iako nemamo člansku iskaznicu. Danas na Kubi postoji preko 400 javnih knjižnica, a prije revolucije bilo ih je samo 39. Jedan od prioriteta revolucionarne politike bilo je opismenjavanje i obrazovanje naroda. Razvijene su knjižnice s dinamičnim obrazovnim programima, koje su se održale do dana današnjeg. Kad se gleda pismenost stanovništva, Kuba je kontinuirano u svjetskom vrhu, pismenost u zemlji gotovo je stopostotna. Krajem 1950-ih više od 700 tisuća ljudi na otoku nije znalo čitati ni pisati. U aprilu 1960. Castro je pokrenuo veliku kampanju opismenjavanja, u kojoj je volontiralo više od 260 tisuća ljudi i u samo godinu dana stopa nepismenosti smanjena je s 25 na četiri posto.

U Santiagu više od četiri desetljeća djeluje i važni istraživački i kulturni institut Casa del Caribe. U njemu nailazimo na radove povjesničara RAFAELA DUHARTEA, koji je istraživao povijest (odbjeglih) robova i ropkinja u Santiagu.

OVLAŠTEN od 1789. kao luka za transatlantsku trgovinu afričkim zarobljenicima, grad je opsluživao rastuće zaleđe plantaža za proizvodnju šećera i kave. Brodovi su redovito stizali sa zapadne obale Afrike. Kuba je postala jedan od najvećih svjetskih proizvođača šećerne trske nakon haičanske revolucije i nastavila je dugo uvoziti porobljene Afrikance putem atlantske trgovine robljem. Ropstvo na otoku kolonijalna španjolska vlast ukinula je tek 1886. godine.

Tijekom 19. stoljeća sustav plantaža šećera bio je uglavnom smješten u zapadnoj Kubi. Iako su robovi stizali kroz Santiago kao luku na jugoistoku zemlje, na istoku otoka bilo je više slobodnih crnaca. Duharte Tipičan prizor u Santiagu

bilježi kako su odbjegli robovi u Santiago bili pod manjim pritiscima – u kontekstu velike slobodne gradske crnačke populacije, oni koji su bili porobljeni nisu morali napustiti grad kako bi živjeli kao slobodni ljudi. S krivotvorenim dokumentima, a nekad i bez njih, mogli su u crnačkim četvrtima započeti nove živote. O tome svjedoče ulice Tivolija, stepeničastog kvarta visokih kuća koje gledaju na ocean. Kvart su tijekom 18. stoljeća nastanjivali haičanski migranti, i rodno je mjesto najpoznatijeg karnevala na Kubi. Karneval se održava 25. jula, a nastao je tako što su afrički robovi i njihovi karijski drugovi počeli slaviti svoja božanstva plesom i muzikom. Danas raskošni karneval u Santiagu traje sedmicu dana.

Da je u gradu tada potpuna ludnica, potvrđuje nam JOSÉ s kojim se nalazimo na kavi. Pošto je biolog i zaposlen na lokalnom sveučilištu, odmah ga pitamo za iznimno krilate crne ptice koje su nam zaokupile pažnju čitavim putem do Santiaga.

Ljudi ih zovu strvinarima Novog svijeta, iako to nije baš točno. Postoji još uvijek mnogo rasprava i nedoumica oko kategorizacije te vrste. To je američki lešinar, živi samo u Americama. Nisu blisko srodni s porodicom strvinara Starog svijeta, iako su izgledom slični – objašnjava José.

Za razliku od strvinara Starog svijeta koji hranu nalaze osjetilom vida, američki lešinari imaju dobro osjetilo njuha, pa se njime primarno koriste u traženju hrane. José dodaje da ih lokalci baš i ne vole, zovu ih i smečarima, reputacija im je slična onoj kojoj u dalmatinskim gradovima (ili na Jakuševcu) imaju galebovi. Naš sugovornik se u svom znanstvenom radu inače najradije bavi insektima. Kaže nam da na Kubi nema opasnih, ničega od čega bi se moglo umrijeti. Pitom otok, baš mu i priliči.

U kafiću u kojem sjedimo nestalo je struje, pa se razgovor neminovno rotira u smjeru svakodnevnog ekonomske kombinatorike. Kao i svi ljudi koje smo upoznale putem, José konstatira da na Kubi nikad nije bilo teže živjeti. Zbog onih drugih američkih lešinara, znate već.

Puno se ljudi iselilo, kubanska ekonomija nikad nije toliko ovisila o devizama, a to sigurno nije dobro. Postoje još znakovi političkog dostojanstva u našem obrazovanju i zdravlju, ali dugotrajne sankcije i pandemija su nas pokosile – kaže on.

Odlazimo skupa i do Muzeja 26. jula, posvećenog početku revolucije, napadima na kasarne Moncada u julu 1953. godine. Napade je predvodio Castro, a namjerno je izabran dan nakon početka karnevala u Santiagu, objašnjava nam radnica u muzeju. Iako su revolucionari bili prisiljeni na povlačenje, uhapšeni i izvedeni pred sud u Santiagu, napad na kasarne ostao je značajna početna točka njihovog djelovanja. Dio muzejske građe je digitaliziran, a prostor muzeja i suviše klimatiziran. Čitamo dokumente u kojima stoji da je Castro na sudu zastupao samog sebe i lagao kako bi spasio suborce. U zatvoru je napisao poznati govor 'La historia me absolverá' ('Povijest će me osloboditi'), koji je stranicu po stranicu iz zatvora krijumčarila revolucionarka HAYDÉE SANTAMARÍA. Nakon pobjede i proglašenja revolucije 1959. godine kompleks kasarni pretvoren je u školu za oko 1600 učenika, a kao takav funkcionira i danas.

U Santiagu je pokopana većina kubanskih revolucionara i revolucionarki, na groblju Santa Ifigenia. Oko osam tisuća grobova danas pažljivo čuvaju vojnici. Najveći je mauzolej JOSÉA MARTIJA, kubanskog pjesnika i novinara, borca za neovisnost Kube u 19. stoljeću. Castro je grob jednostavan, ali neobičnog oblika. Doznajemo da je to oblik zrna kukuruza, upravo kao referenca na Martija. Njegova misao 'sva slava svijeta stane u jedno zrno kukuruza' Castra je opčinila, kako i sam u jednom intervjuu kaže – činila mu se 'prekrasna pred tolikom taštinom i ambicijama koje su se posvuda uočavale, i zbog kojih revolucionari moraju uvijek biti na oprezu'. Rečeno stihovima kubanskog pjesnika SERGIJA CORRIERIJA, 'slava je postelja od leđa'.

U oči nam upada i grob u kojem počiva MÁXIMO FRANCISCO REPILADO MUÑOZ TELLES, poznatiji po imenu COMPAY SEGUNDO kao član Buena Vista Social Cluba i skladatelj pjesme 'Chan Chan' koju se čuje svugdje na Kubi. Na grobu je ispisan naziv posljednjeg albuma koji je snimio, 'Las flores de la vida' ('Cvjetovi života'). Nadgrobnu ploču krasi brojni mali kovani pupoljci, za svaku godinu života po jedan.

Blizu groblja je i željeznički kolodvor, a uz njega se redaju znamenite tvornice ruma. Prvu je destileriju u gradu 1862. godine osnovao španjolski biznismen FACUNDO BACARDÍ MASSÓ. Bacardí je pažnju posvetio i brendiranju, a njegova supruga AMALIA predložila je usvajanje šišmiša kao logotipa nakon što je uočila koloniju šišmiša kako

Puno se ljudi iselilo, kubanska ekonomija nikad nije toliko ovisila o devizama, a to sigurno nije dobro. Postoje još znakovi političkog dostojanstva u našem obrazovanju i zdravstvu, ali dugotrajne sankcije i pandemija su nas pokosile – kaže José

visi na gredama destilerije. Santiago je još uvijek kraljevstvo ruma, a dobar se rum (bolji od Bacardija) može popiti svugdje u gradu.

NAŠI su januarski dani u Santiagu topliji nego u Havani, pa odlučujemo sjesti u zelenu Ladu i odvesti se do plaže Siboney, koja se nalazi u istoimenom selu istočno od Santiaga. Za razliku od plaža na sjeverozapadu Kube, koje su uglavnom bijele i pješčane, a ocean uz njih nadrealno tirkizan, plaže na jugoistoku zemlje su šljunčane i stjenovite, pijesak je tamniji, a ocean duboke, zagasito plave boje. Na obali Siboneyja promatramo spužvasto kamenje, uzorak okamenjen na njima podsjeća na pletivo paške čipke. Iza leđa su nam planine, vjetar na mahove puše jako. Lokalci se ne kupaju jer im je prehladno, na plaži sjede i čakulaju. Za razliku od nekih plaža na

zapadu zemlje na koje mogu samo turisti iz resortova, oko Santiaga su plaže još uvijek javne, svima dostupne.

U kupanju nam se ipak pridružuju dvije hrabre mlade lokalne djevojke, jedna iz Siboneyja, druga iz obližnjeg Guantanama. Pričamo o tetovažama koje su veliki hit na Kubi, pokazuju nam kako je i crni tuš koji imaju na očnim kapcima – tetoviran. Djevojka iz Guantanama je inače učiteljica, a u Santiagu je došla na par dana odmora kod prijateljice. Govorimo joj da nam je njen grad poznat samo po notornoj kaznionici koju desetljećima vode američki lešinari, i u kojoj je još uvijek petnaest zatvorenika u vojnim samicama, usprkos brojnim fizičkim i psihičkim problemima uzrokovanim starošću, dugim zatočeništvom i traumama mučenja. U zoni nedaleko od kaznionice nalazi se i centar za pritvaranje migranata, a američki predsjednik DONALD TRUMP potpisao je nedavno memorandum kojim je naredio Pentagonu i

U putovanju je smisao svega – od Havane prema Santiagu

Ministarstvu domovinske sigurnosti da prošire te objekte. Slijedom te odluke, Centar za migrantske operacije u Guantanamu trebao bi se proširiti na kapacitet za 30 tisuća ljudi – pravi pravcati logor.

— Guantanamo je i grad, velik i običan grad u kojem se život mora odvijati svaki dan – komentira naša plivajuća drugarica.

Priča nam o planinama i rijekama Guantanama, a mozak u glavi neizbježno vrti 'Guantanameru', široko znanu pjesmu o djevojci iz Guantanama, i stihove: 'Sa siromašnim ljudima zemlje / Odredio sam svoju sudbinu / Planinski potoci raduju me više od mora.'

Predvečer se vraćamo u Santiagu, u kojem nas dočekuju poluprazne ulice. Prolazimo pokraj murala CHARLIEJA CHAPLINA oslikanog na zidu starog kina, pozdravlja nas prodavač pizze iz naše ulice, koji si je dao nadimak 'masterchef Kube'. Na maloj tavi umije skombinirati komad pizze od sira s umakom od dimljene svinje i limuna, pa ocjenjujemo da je nadimak opravdan. Kako ide noć, život u gradu se gasi, tek pokoje svjetlo ostaje kao rijetka krijesnica. Na mračnom gradskom trgu jedan par pleše salsu. Povremeno iskrače iz mraka na zraku svjetlosti koju baca kiosk koji radi dugo u noć. Tijela im izgledaju kao vrteće igračke.

Iz Santiaga su svijetom na put krenuli brojni muzički žanrovi, od trove i bolera do salse i timbe. Ovdje je živjela i MAFIJA, prva žena na Kubi koja je svirala udaraljke patrijarhalno namijenjene muškarcima, o veliko zvono nezaboravno je udarala u karnevalskim danima.

Skoro sedamdeset godina Kuba u svom otporu opstaje ovako, između svjetla i mraka, i ne čini se pošteno da ju cementiramo samo u jednoj, trenutačnoj slici. U putovanju je poanta, kazao je još naš vodič u autobusu, a i Compay Segundo opjevao: 'Cvjetovi života prije ili kasnije dođu na vašu stranu / Svojim sjajem i toplinom da ožive izvor.' ■

Lik Charlieja Chaplina na zidu starog kina

INTERNACIONALA

Samostalnost Europe je 'glupasta ideja' – Mark Rutte i Ursula von der Leyen (Foto: Johanna Geron/Reuters)

SAD zarađuje, EU čeka jetija

Trumpovi zahtjevi da članice NATO-a moraju izdvajati vrtoglavih pet posto BDP-a za obranu jasniji su u svjetlu činjenice da zemlje EU čak 63 posto svojih troškova za obranu izdvajaju na američko naoružanje. Samostalni obrambeni identitet EU jedan bivši poljski ministar svojevremeno je usporedio s mitskim himalajskim stvorenjem

EUROPI je, u osnovi, potrebno jačanje obrane. A za to naša obrambeno-industrijska baza mora biti osnažena, rekla je novinarka predsjednica Europske komisije **URSULA VON DER LEYEN** nakon neformalnog sastanka vođa država Europske unije održanog početkom tjedna u Bruxellesu. Njena izjava na tragu je opće klime zaokreta prema militarizaciji i naoružavanju EU. Od 27 članica, njih 23 ujedno su i članice NATO-a. Njih 16 je prošle godine konačno premašilo davno dogovoren cilj – da na obranu izdvajaju minimalno dva posto nacionalnog BDP-a. Uzete zajedno, 23 europske članice NATO-a izdvajaju 1,9 posto BDP-a, što će se 2025. i povećati. Samo u posljednje tri godine članice EU povećale su svoje vojne izdatke za vrtoglavih 30 posto – odnosno s 214 na 326 milijardi eura. No prema moćnicima to ni približno nije dovoljno. 'U opasnijem svijetu, dva posto neće biti dovoljno da osigura našu sigurnost. Moramo ulagati značajno više', rekao je glavni tajnik NATO-a **MARK RUTTE** koji je sudjelovao na spomenutom sastanku. Sredinom siječnja bio je i nešto slikovitiji: dva posto nije 'ni približno dovoljno', pa ako se taj udio ne poveća 'počnite učiti ruski ili odselite na Novi Zeland', zaprijetio je Rutte Europljanima. A

koliko je dovoljno? U stvarnosti, najutjecajniji šef NATO-a oduvijek je bio aktualni stanar Bijele kuće, a **DONALD TRUMP** je prije nekoliko mjeseci izjavio kako članica pakta trebaju na obranu trošiti pet posto BDP-a, odnosno dva i pol puta više od aktualnog iznosa. Litva i Estonija već su poručile da su s time suglasne, dok Poljska – koja na troši 4,1 posto BDP-a – zastupa kompromisnih tri posto.

Sve i ako izbjegnemo neka suštinska pitanja i prihvatimo aktualne interpretacije po kojima zajednička europska sigurnosna arhitektura – ona koji bi uključivala Rusiju – narednih desetljeća nije ostvariv, te kao nedvojbeno prihvatimo da će Moskva predstavljati trajnu prijetnju europskoj sigurnosti, pogled na matematiku, odnosno brojke, postavlja neka pitanja o pravim razlozima ovakvih zahtjeva. Napregnuta ruska ekonomija u 2025. namjerava u vojsku uložiti približno 140 milijardi eura, ili oko 6,2 posto vlastitog BDP-a. Drugim riječima, članice EU u vlastitu obranu već sada kolektivno ulažu više nego li dvostruki iznos. Ukoliko bi koordinirano surađivale, dojam je da bi i sadašnja razina ulaganja bila više nego dovoljna za odvratanje stvarne ili teoretske ruske prijetnje – a spomenuti iznos ne uključuje dodatne desetine milijardi eura koje na vojsku troši bliski saveznik Velika Britanija, niti znatni vojni proračun članice NATO-a Turske, a da o američkom budžetu od 850 milijardi dolara i ne govorimo.

Stvarni motivi Trumpovih zahtjeva možda postaju jasniji ukoliko se pogledaju podaci koje je nedavno iznio bivši šef Europske središnje banke **MARIO DRAGHI**: od 75 milijardi eura koje su zemlje EU od svibnja 2022. do svibnja 2023. potrošile na obranu, čak 63 posto potrošeno je na ame-

ričko oružje. Osim financijskog aspekta, u pitanju je i geopolitički. 'NATO je štetan za bilo koji projekt Europe kao sile', napisao je svojevremeno francuski filozof, novinar i vladin dužnosnik **RÉGIS DEBRAY**. 'Ako Europa želi (vlastitu) sudbinu, morat će krenuti drugačijim putem od onog NATO-a, koji je svodi na status dominija (podređenosti)'. Koliko sadašnje elite tu mogućnost uzimaju u obzir, pokazuju sljedeći fakti i izjave. Prema medijskim izvještajima, u ovom trenutku jedino Francuska zastupa da se novac europskih poreznih obveznika u većoj mjeri troši na naoružanje proizvedeno u Europi. Ne samo istočnoeuropske članice zastupaju bliske veze s Washingtonom, nego i Njemačka. Ministar obrane **BORIS PISTORIUS** jest, doduše, izjavio da bi pet posto BDP-a za obranu bilo apsurdno visok iznos – odnosno 230 milijardi eura koje bi iznosile čak 42 posto njemačkog državnog budžeta – ali nije osporio da je iznos namijenjen naoružavanju nužno povećati sa sadašnjih dva posto BDP-a. Mark Rutte ideju o europskoj obrani bez NATO-a upravo je opisao kao 'glupastu ideju' koja neće funkcionirati. Unatoč svim francuskim idejama o 'strateškoj autonomiji', unatoč svojevremenim najavama **ANGELE MERKEL** da će Europa morati sama brinuti o vlastitoj sigurnosti, šanse za emancipiranu sigurnosnu – a time i vanjsku – politiku EU izgleda da još uvijek prikladno opisuje metafora koju je 2021. u jednom intervjuu izrekao tadašnji poljski ministar vanjskih poslova **WITOLD WASZCZYKOWSKI**, inače iz tvrdio konzervativne stranke Pravo i pravda. 'Ideja 'obrambenog identiteta' Europske unije je poput jetija. Svi govore o njoj, ali nitko je nije vidio'.

■ Jerko Bakotin

Ropstvo u industriji pamuka

PRISILAN rad djece, rukovanje pesticidima, zdravstveni problemi – samo su neka od obilježja *businessa as usual* indijskih farmi pamuka, ako je suditi prema istraživanju koje je početkom ove godine objavila američka nevladina organizacija **Transparentem**. Između juna 2022. i marta 2023. nekoliko članova organizacije istraživalo je 90 farmi pamuka u saveznoj državi Madja Pradeš u Indiji, zemlji koja je drugi najveći proizvođač ove sirovine na svijetu. U tom su periodu obavili oko 200 intervjua s radnicima i vlasnicima farmi. Njihovi nalazi pokazuju da se gotovo polovica farmi koristi prisilnim radom (čitaj: robovima), a mnogi od prisilnih radnika i radnica su djeca. Istražitelji su dokumentirali slučajeve djece mlađe od 14 godina koja su radila na farmama pamuka unatoč tome što in-

dijski zakoni to zabranjuju. Neka su djeca radila zajedno s roditeljima kako bi otplatila obiteljske dugove, neka su izostajala iz škole kako bi radila, neka su bila izložena zdravstvenim rizicima zbog rukovanja pesticidima ili rada na farmama nakon prskanja pesticidima. Neka su zbog izloženosti pesticidima imala respiratorne probleme, mučnine i iritacije kože. Iz organizacije naglašavaju kako ekonomske teškoće tjeraju mnogu djecu da napuste školu kako bi uzdržavali svoje obitelji, čime se ciklus izrabljivanja i siromaštva nastavlja. Cjelokupna infrastruktura radne snage na farmama pamuka postavljena je krajnje izrabljivački – radnici tj. robovi plaćeni su 200 rupija dnevno (oko 2,30 američkih dolara), pa se mnogi zadužuju kod svog šefa, koji im nudi zajam da pokriju osnovne ekonomske potrebe. S vremenom gazde zapošljavaju cijele obitelji, uključujući djecu, kako bi radnici podmirili zajmove. Ne mogu prijeći raditi na drugu farmu i prepušteni su na milost i nemilost vlasnika farme na kojoj se inicijalno 'zaposle'.

Izvješće **Transparentema** otkriva i jake veze između tih farmi i nekoliko velikih tvornica pamuka. Većina tih tvornica diči se da su održivi dobavljači pamuka: **Pratibha Syntex** (najveći dobavljač organskog pamuka u Indiji), **Remei Group** i **Maral Overseas**, između ostalih. Detaljno se opisuje koliko se velikih dobavljača u Indiji hvali da je njihov pamuk 'čist', dok paralelno postoje dokazi ne samo o korištenju pesticida i drugih toksičnih proizvoda, već o brojnim prisilnim radnicama i radnicima koji pamuk beru, od kojih su mnogi djeca. Nije dovoljno da pamuk bude organski ako ga beru djeca ili neplaćeni radnici, to je jasno, ali u previše slučajeva čak ni organski pamuk zapravo nije organski. A ako i jest, njegov proces proizvodnje skriva nelagodne eksploatacijske činjenice koje tvrtke žele zadržati tajnim. Globalno po pitanju prisilnog rada najgore kotiraju tekstilna industrija, građevinarstvo i branje pamuka. Indija je pritom drugi najveći proizvođač pamuka, iza Kine. U tom sektoru ropstvo opstaje, iako se geografski položaji tvornica mijenjaju, a vlasnici pokušavaju ostati skriveni od očiju javnosti. Lanac opskrbe zatrpan je beskrajnim posrednicima koji iskrivljuju i zanemaruju stvarnost, kako bi se troškovi proizvodnje održali što nižima.

Transparentem je povezoao ispitivane farme s opskrbnim lancima tri dobavljača povezanih sa 60 svjetskih brendova. O stravičnim su praksama na farmama pamuka izvjestili sve brendove za koje su pronašli da surađuju s tim tvornicama i pozvali ih da prekinu suradnju. Neki, poput **Inditexa** ili **H&M-a**, zbog velike su reputacijske ugroze prestali surađivati s tim dobavljačima i pridružili se **Udruzi poštenog rada (FLA)**, koja je započela praksu praćenja radnih odnosa na farmama u Madja Pradešu. Međutim, mnoge kompanije su se na njihovo izvješće oglušile i još uvijek nisu poduzele ništa. To su redom: **Anglo Global Property (Peacock's)**, **Bluestem Brands**, **Chico's**, **Cracker Barrel**, **Gerry Weber**, **Greenpeace Media**, **Gulf Marketing Group**, **Kindred Bravelly (Akerson Enterprises)**, **Laura's Shoppe (Laura Canada)**, **Matalan Retail Limited**, **PACT Apparel Inc.**, **Skechers**, **TJX Companies**, **WÖHRL**, **Yasin Knittex Industries Limi**.

■ Ivana Perić

Carinska batina

Trump smatra da države s kojima SAD ostvaruje trgovinski disbalans iskorištavaju SAD. Najavljene carine Meksiku i Kini privremeno su odgođene, no one Kini jesu povećane, a pripremaju se carine i za EU

Trump privremeno (?) odustajanje od carina prikazuje kao pobjedu
(Foto: IMAGO/Christian Ohde/ImagoStock&People)

PREDSJEDNIK SAD-a DONALD TRUMP započeo je svoj carinski obračun, još ne i rat, s po njegovu sudu državama nepoćudnim za stabilnost američke ekonomije. Stanje fakata 5. veljače je sljedeće: uveo je, pa odgodio primjenu 25 postotne carine Kanadi (10 posto za energiju) i Meksiku, a povisio carine Kini za dodatnih 10 posto. Najavljuje se uvođenje navodno 20-postotnih carina Europskoj uniji. U dokumentima američke administracije kao glavni razlog za uvođenje carina navode se velik priljev ilegalnih migranata i velik priljev ilegalnih narkotika, konkretno fentanila, iz tih država. Da bi suzbio nešto što spada u sferu ilegalne trgovine, Trump uvodi carine na proizvode

kojima se legalno trguje. Tri države, redom Meksiko, Kina i Kanada, su tri države iz kojih SAD najviše uvozi i na njih otpada 41,7 posto američkog uvoza. A uvoz, odnosno golemi trgovinski disbalans kojega SAD ostvaruju sa znatnom većinom država, važan je razlog Trumpovog uvođenja carina. On smatra da te države ekonomski iskorištavaju SAD, a SAD zbog toga trpi štetu. No, Trump bi uvođenjem carina američkoj, a posljedično i globalnoj ekonomiji mogao nanijeti mnogo veću štetu. Uvođenje carina Kanadi i Meksiku suspendirao je na najmanje mjesec dana i ustvrdio da je već ostvario nemale dobitke. Meksiko će poslati 10.000 pripadnika Nacionalne garde na granicu ne bi li spriječili slanje droge i imigranata u SAD, a Kanada će također pooštriti granične kontrole na inače jednoj od najotvorenijih granica na svijetu. Kao i obično, Trump svoje odustajanje (privreme-

no?) prikazuje kao pobjedu iako su ustupci koje je dobio zasad mali.

Kina je odgovorila uvođenjem carina. Od 10. veljače na snazi će biti 15-postotne carine za američki ugljen i prirodni plin te 10-postotne za sirovu naftu, poljoprivrednu mehanizaciju i određene automobile. Osim toga, Kina je otvorila istragu, pozivajući se na propise o suzbijanju monopola, protiv tvrtke Alphabet, u čijem sastavu je Google, te holdinga PVH Corp u čijem su sastavu poznate odjevne marke Tommy Hilfiger i Calvin Klein. Kineske vlasti su, ne slučajno, u priopćenju navele da se Narodna Republika potpuno pridržava pravila Svjetske trgovinske organizacije. Nisu navele, ali je jasno, da SAD za sebe to ne može napisati. Sve se to zbiva neposredno nakon što je na tržištu osvanuo kineski program umjetne inteligencije DeepSeek kojega se reklamira kao jeftinijeg i jednostavnijeg od američkih. Nvidia, najveći svjetski proizvođač hardvera i softvera za UI trenutačno je zbog toga izgubio šestinu, odnosno 600 milijardi dolara, tržišne kapitalizacije. Ta kompanija demonstrira bolesti suvremenog burzovnog kapitalizma: njena je vrijednost odgovarala 80 posto BDP-a Njemačke. Za EU se carine pripremaju, ne bi to bio prvi carinski sukob na transatlantskoj relaciji. Trump je nezadovoljan činjenicom da je robni trgovinski deficit s EU 2023. godine bio 155,8 milijardi dolara, baš i ne spominje da je u izvozu usluga SAD ostvario plus od 104 milijarde.

Carinska batina ima dva kraja. Meksiko SAD-u isporučuje 63 posto voća i povrća koje ta zemlja uvozi. Oduševljenja nema ni među Amerikancima. Farmeri za slobodnu trgovinu, velika (poljo)privredna organizacija, upozorila je da na Kanadu, Meksiko i Kinu otpada 50 posto američkog poljoprivrednog izvoza vrijednog 170 milijardi dolara. Farmeri se već bore s rekordno visokim ulaznim troškovima i padom cijena proizvoda. Trumpovo uvođenje carina stanje će samo pogoršati i to u ruralnim dijelovima SAD-a. Nacionalna organizacija uzgajivača kukuruza je sredinom listopada prošle godine upozorila da bi uvođenje novih carina Kini imalo razoran učinak po proizvođače kukuruza i soje u SAD-u. Posljedica bi bila kriza, ako ne i propast, stotina tisuća farmera, gubitak velikih tržišta, a dobitnici bi bili uzgajivači iz srednje i južne Amerike. Da s Trumpovom politikom nešto ne valja i u očima Amerikanca potvrdio je i Trumpovim ekonomskim pogledima inače sklon The Wall Street Journal u vlasništvu dobrog mu znanca RUPERTA MURDOCHA. U samo četiri dana objavio je tri komentara kojima se protivi predsjednikovoj carinskoj politici.

■ Tihomir Ponoš

PERSONA NON GROATA

Foto: Apeinitiative.org

BONOBO KANZI zvijezda je istraživanja inteligencije. Znanstvene studije utvrdile su da ovaj 40-godišnji čovjekov bliski rođak – bonoboi su srodnici čimpanzi – razumije govorni engleski. Kanzi je sudjelovao i u nedavno objavljenom istraživanju Instituta Johns Hopkins. Ono ukazuje da bonoboi posjeduju kognitivne sposobnosti koje se smatralo ekskluzivno ljudskim, poput razumijevanja tko od članova grupe posjeduje, a tko ne posjeduje određene informacije. Time se reaktualizira pitanje posjeduju li čovjekoliki majmuni ‘teoriju uma’, sposobnost razumijevanja mentalnih stanja bližnjih – u trenutku kada se čini da tu vještinu ne posjeduju brojni svjetski vođe.

■ J. B.

Izbori u agoniji

PUNIH 15 godina je prošlo od posljednjih redovnih parlamentarnih izbora na Kosovu. No aktualna vlada ALBINA KURTIJA i njegove stranke Samoopredeljenje izabrana 2021. izdržala je sve nalete. Oni su pre svega dolazili zbog konstantne

političke krize koja je nastajala zbog odnosa prema Srbima na severu Kosova, a samim tim i Srbijom, a koja se preivala u sve lošije odnose Kurtijeve administracije sa EU, a posebno sa SAD-om. Sa tako lošim odnosima ušlo se i u predizbornoj kampanji, koja je formalno počela početkom januara, ali za Kurtija ona traje bar posljednjih godinu dana. I dan za odmeravanje snaga na devetim parlamentarnim izborima je tu, odnosno 9. februara. Dva su ključna pitanja. Na prvo ćemo odgovor dobiti odmah nakon izbora, a ono glasi – da li će Srpska lista, kao jedini dosadašnji predstavnik kosovskih Srba u kosovskom parlamentu, i dalje ostati jedina ili će joj računicu pokvariti neke od preostalih pet političkih subjekata? Uz Srpsku listu, tu su Srpska demokratija, Srpski narodni pokret, Za slobodu, pravdu i opstanak, Partija kosovskih Srba i građanska inicijativa Narodna Pravda. Nesuglasice, iako je to blaga reč, između Samoopredeljenja i Srpske liste, ogledale su se i u ovom predizbornom procesu. Samoopredeljenje je zatražilo od Centralne izborne komisije (CIK) da ne verifikuje izbornu listu Srpske liste. Kao razlog za taj zahtev naveli su da Srpska lista ne priznaje državu Kosovo. CIK je odbio da overi učešće Srpske liste, ali je Komisija za izborne žalbe i prigovore donela drugačiju odluku i Srpska lista je opet tu. Da li jednako uticajna kao i do sad? Ako se pitaju vlasti u Beogradu, odgovor je pozitivan. Međutim, mnogo toga se promenilo od prošlih izbora, a pre svega odnosi se na uticaj Beograda. Stanovnici severa Kosova i dalje se finansijski oslanjaju na Srbiju, a samim tim su podložni i uticaju, što je do sad bio ključ rezultata Srpske liste, kao produžene ruke vlasti u Srbiji. Ali akcije Prištine preduzimane poslednjih meseci na samom severu, poput preuzimanja institucija kao i kontrolom finansija, umanjile su manevarski prostor vlasti u Srbiji. U svemu tome, šansu vide ostali politički subjekti, pre svega novonastala Srpska demokratija, koja se zalaže ne toliko za političke veze sa Beogradom, koliko za preko potrebne tehničke veze, baš zbog činjenice da je veliki broj građana oslonjen na Srbiju i pomoć koja odatle dolazi.

Drugo ključno pitanje je hoće li Samoopredeljenje opet uspeti da osvoji preko 50 odsto glasova – prema anketama nalazi se nadomak tog rezultata – i opet samo formirati vladu. Prošli izbori su dobijeni na kampanji koja je bila obojena borbom protiv korupcije, kriminala, obećanjima o boljem standardu, a odnosi sa Srbijom su bili poslednji na listi. U međuvremenu prioriteti su se izmenili. Kurtijeva kampanja se sad svodi na ‘uspeh’ u integraciji severa Kosova. Glavni protivnici Samoopredeljenju su Demokratski savez Kosova (LDK) i Demokratska partija Kosova (PDK). Na svojoj strani Samoopredeljenje nema ni međunarodnu zajednicu, pre svega SAD, o čemu se javno izjasnio američki izaslanik za specijalne misije RICHARD GRENELL, rekavši da Kurti kao i njegova vlada nisu pouzdani partneri. I baš u poremećenim odnosima sa međunarodnom zajednicom, prvenstveno sa SAD, opozicija vidi svoju šansu. Teško da će Kurtiju na ruku ići i činjenica da su na Kosovu najniže prosečne plate na zapadnom Balkanu, dok skoro svaki peti stanovnik živi sa manje od pet dolara dnevno.

■ Dejan Kožul

Čovjek koji je čitao

Teofil Pančić nije bježao od života u knjige i književnost – dapače, bio je čovjek kojem su knjige i čitanje bile početak jednog burnog stvaralačkog života. Sretnici koje je zarazio svojom strašću za knjige, čitanje i život sigurno ga neće zaboraviti

V IŠE se ne sjećam kada smo se prvi puta susreli. Ne pamtim ni u kojim sam to novinama prvi put pročitao neki njegov tekst, no Teofil kao da je uvijek bio tu negdje i sad mi se čini da smo se poznavali oduvijek. On je uostalom i ostavljao takav utisak: on je bio čovjek kojeg ste već negdje u životu susreli ili upoznali. TEOFIL PANČIĆ u životu i svijetu je bio sve drugo i sve prije nego stranac.

Možda smo se prvi put susreli na sajmu knjiga u Novom Sadu ili Beogradu krajem 1990-ih, možda smo jednostavno započeli razgovor o nekoj knjizi. To je uostalom bio jedini način da se upoznate s Teofilom Pančićem. On je i onako čitao sve – čitanje je u njegovom životu bila prva i najvažnija aktivnost. Film, teatar i muzika zapravo su bili djelići tog čitateljskog svijeta. Knjige su naravno bile najvažnije, ali nije on čitao samo knjige – podjednako strastveno čitao je dnevne novine, tjednike, časopise, omladinsku štampu, periodična izdanja, godišnjake, brošure, sveške, publikacije, autobusne vodiče i koješta drugo. Sve to sam uglavnom čitao i ja, ali on kao čitatelj je naprosto dominirao. Bio je najveći čitatelj kojeg sam ikada upoznao: najveći entuzijast, najposobniji i najstrastveniji lovac na knjige, štampu, tiskovine, tekstove. U Teofilu je živjela neka iskonska, nasušna elementarna ljudska glad za čitanjem i on se i lako i teško nosio sa tom svojom strašću. Teofil je čitao tekstove i knjige koji drugi, pa tako i ja, nisu čitali jer smo ih unaprijed proglasili zamornim, nepotrebnim ili suvišnim. Teofil je pronalazio tekstove vrijedne čitanja, ili koji su važni da bi bili pročitani, tamo gdje ih nitko drugi nije tražio i jedini koji mu je u čitateljskoj disciplini donekle mogao parirati bio je PREDRAG LUCIĆ. Teofil je čitao baš kao što je živio: ljudski silovito i časno, bez odgode i kompromisa.

Čitav život družim se s ljudima koji čitaju knjige, i moram vam reći svakakvog naroda. Nisu svi čitatelji krasni, ljupki i divni kao

Teofil Pančić je čitao baš kao što je živio: ljudski silovito i časno, bez odgode i kompromisa (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

što to misle naivci u kratkim pantalonama: više ima čitatelja perfidnih, nastranih i podmuklih nego što ste to zamišljali u školskim klupama, suviše ima čitatelja prevaranata i lažova. Ima ih dosta koji čitaju karijerno ili čitaju da bi nekome nešto podvalili, nekome naškodili, nekoga opljačkali ili da bi se nekome dodvorili. Nevjerojatan je broj čitatelja trolova ili čitatelja koji se samo prave da su čitatelji. Teofil je bio poseban i originalan čitateljski slučaj. On nije poput mnogih koje poznajem čitao s predumišljajem, njegov čitateljski put je bio istraživački i herojski jedinstven. Čitanje za njega je bilo strast, rad, zabava i obaveza. Teofil se grozio nečasnih i nemoralnih čitatelja, ali je bio slab na velike čitatelje, čak i kada su očito bili problematični likovi. Neke od njih, koji su se vremenom baš iskvarili i prozlili, mislim da nikada nije prebolio.

Kao čitatelj i čovjek, Teofil je bio tolerantan, duhovit, šarmantan i širokogrudan. I kad je postao pisac, nije prestao biti čitatelj. Mislim da su knjige njemu bile važnije od života. Postao je pisac, jer je prvo bio čitatelj: sve one silne pročitane knjige izazvale su u njemu tekstualnu erupciju. Jednom kad je počeo pisati – a to se dogodilo relativno kasno – više nije mogao stati. Njegov opus od dvadeset knjiga svjedoči o tome kakav je čitatelj bio i što je sve pročitao: recimo, dvije vrlo lijepe knjige 'Na hartijskom zadatku' (2006.) i 'Pepeo bez bašte' (2008.), koje je urednica RADMILA GIKIĆ PETROVIĆ objavila u novosadskom Dnevniku, tipično za Teofila su veliki dnevnici čitanja. Kad ih danas prelistavam, čine mi se kao da su objavljene jučer, a zapravo su izašle u davnom vremenu kad dnevni list Dnevnik kao novina i kao izdavačka kuće nije bio 'nacionaliziran', porobljen, odnarođen, a svaki smisao za život i tekst u njemu nije bio ubijen. Davno, a tako blisko vrijeme. Dnevnik je naravno bio samo jedna od bezbrojnih novina, časopisa i publikaciju u kojima je Teofil pisao. Prvo i najvažnije oduvijek je bilo Vreme. Potpuno je neobjašnjivo kada je i kako u svom kratkom životu Teofil stigao sve to pročitati i napisati.

Svaki put kad bih smo se susreli – u Novom Sadu, Beogradu, Rijeci, Sarajevu, Podgorici, Lovranu, Osijeku, negdje u Sloveniji ili Srbiji, povodi su bili uvijek čitateljski i književni. Godinama smo si kupovali knjige

i novine, a u onom stančiću u Zemunu – koji je danas jedan nevjerojatan muzej čitanja i kao takav bi morao biti sačuvan – još uvijek postoje očiti tragovi tih naših razmjena. Na novosadskom FAK-u 2001. godine već smo drugovali i ja sam ga kao pisca pozvao na drugi osječki FAK na kojem je pročitao svoj tekst u kojem opisuje kako iz bačkog sela Deronje s druge strane Dunava 1991. sluša topove kako bombardiraju Vukovar i Slavoniju. Nisam samo ja zapamtio trenutak kada je osječka publika prvo dramatično zamukla, a zatim ispratila Teofila silnim, veličanstvenim pljeskom.

Kad je objavio svoju prvu knjigu 'Urbani bušmani', pozvao sam ga na tribinu Književni petak, koju sam uređivao od 1998. godine. Tada je još Književni petak imao svoju publiku i neki ugled, sala na prvom katu Gradske knjižnice bila je puna, a Teofilu je taj književni povratak u Zagreb bio važan jer je u Zagrebu odrastao, da bi se vratio kao pisac na tribinu na kojoj su davno nekad govorili KRLEŽA i SARTRE. O tom je povratku pisao u više navrata, premda ni izbliza nije prepričao sve što mu se tada sve dogodilo i koga je tada sve susreo. Uostalom, Teofil je bio među zadnjim važnim gostima na Književnom petku, koji se kasnije survao u anonimnost. Zbog njegovog gostovanja meni je uručen otkaz, što sam mu prešutio, ali mu nisam mogao sakriti. Predobro je poznavao ljude, život i vrijeme u kojem živimo. No prije dvadeset i pet godina bili smo još dovoljno mladi da bismo se mogli spotaknuti o jednu starmalu književnu tribinu. Koliko nas je uostalom tek knjiga, čitateljskih i životnih avantura, festivala, tribina i književnih druženja i doživljaja tek čekalo!

U pravu je NEDIM SEJDINOVIĆ kada piše da je Teofil u svojim šezdeset godina odživio nekoliko ljudskih vijekova. Toliko se toga naime zbilo u tom njegovom životu o kojem je zapravo pisao i govorio rijetko i nerado. Kad bi ponekad ispričao ponešto o svom životu što nismo znali, pomislili bismo da možda i ne znamo tko je točno Teofil Pančić. O njemu smo znali točno onoliko koliko nam je dopustio da saznamo, no sigurno je da nije postojao neki drugi, tajni Teofil Pančić. Postojao je samo onaj kojeg je on sam stvorio, Teofil od knjiga, papira, slova i tekstova.

Teofil o svom životu zapravo nije napisao niti jednu knjigu, a i onu jednu jedinu autobiografsku, 'Aleja Viktora Bubnja', prije petnaest godina sam sastavio ja od već napisanih tekstova. On nije bježao od života u knjige i književnost – dapače, bio je čovjek kojem su knjige i čitanje bile početak jednog burnog stvaralačkog života. Sretnici koje je zarazio svojom strašću za knjige, čitanje i život sigurno ga neće zaboraviti. ■

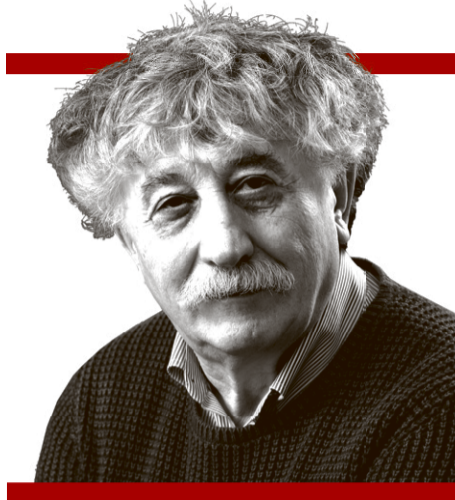

Slijeva nadesno: Teofil Pančić, Olja Petronić, Ahmed Burić i Nenad Rizvanović u bačkom Bezdanu (Foto: Privatna arhiva)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Gazinski glasnik

PIŠE Sinan Gudžević

Šarenkapić je napisao knjigu od 114 pjesama, i sve te pjesme su pune tuge zbog onoga što se evo skoro godinu i po dana događa u palestinskom gradu Gazi. Sve bi te pjesme žalosti i muke mogle za značiti i dodatnu muku po Šabanu, ako samo dođu do onih koji su zaduženi za uređivanje svijeta po pitanju onoga što se u svijetu smije obznaniti, a šta se ne smije

KNJIGA pjesama ŠABANA ŠARENKAPIĆA 'Gazinski glasnik' neće promijeniti ništa u današnjem svijetu. Neće promijeniti, ne samo zato što knjige pjesama ne mijenjaju svijet, nego je svijet danas nasaden tako da ta knjiga može najprije pjesniku naštetiti. Koristiti mu neće ništa. Sve bi te pjesme žalosti i muke mogle značiti i dodatnu muku po Šabanu, ako samo dođu do onih koji su zaduženi za uređivanje svijeta po pitanju onoga što se u svijetu smije obznaniti, a šta se ne smije.

Šarenkapić je napisao knjigu od 114 pjesama, i sve te pjesme su pune tuge zbog onoga što se evo skoro godinu i po dana događa u palestinskom gradu Gazi. Ondje vojska države Izrael vrši sablasne zločine nad Palestincima, razara im kuće, masovno ih ubija, one koji prežive izgadnjuje. Nadmoćna većina žrtava su djeca i žene. Za sve to država Izrael ima skandaloznu podršku moćnih zemalja takozvanog zapadnog svijeta. Ovo pišem u Münchenu, gdje se vidi jedan od primjera današnje njemačke političke razularenosti. Sa pročelja zgrade Gradske kuće na Marienplatzu skoro godinu i po dana vise, okačene užom širinom o vodoravne jarbole, zastave Izraela i Ukrajine, a između njih je jedna na kojoj na njemačkom (dolje) i na engleskom (gore) stoji 'Gradonačelnici za mir'. *Mayors for Peace* je danas organizacija koju je prije više od 40 godina osnovao gradonačelnik Hirošime i koja ima za cilj sprečavanje širenja nuklearnog naoružanja u svijetu. Kako se zastava te organizacije našla između rečenih dviju, ne može se objasniti ako se ne uračuna manipulacija. Da neko biće obdareno razumom, padne na primjer s Marsa na Marienplatz, pomislilo bi pred tim zastavama da su u međusobnom ratu Ukrajina i Izrael, a da ih nekakvi gradonačelnici (a njih je preko osam hiljada), valjda razdvajaju i mole ih da se ne biju već da učine kako bi svijetom zavladao mir. Oni koji su se pobunili protiv njemačke apsolutne podrške izraelskom razaranju Gaze i masovnim zločinima te ih nazvali genocidom, iskusili su razne mjere i kazne: ukidanje stipendija, zabranu objavljivanja tekstova, i tako dalje i sve to. I u pravilu se takvima spočita antisemitizam. Nastradao je i direktor Jevrejskog muzeja u Berlinu, inače ugledan judaista, pisac, muzičar i glumac MONI OVADIA, direktor teatra u Ferrari, inače Jevrej, žigosan je kao antisemita, pa što ne bi bio antisemitom označen i neki tamo Šaban, sunitski musliman iz tamo nekog Sandžaka.

Šabana Šarenkapića takva etiketa će prije zadesiti nego mimoći. On pjeva o stravi koju stanovnici Gaze doživljavaju, trpe i u beznađežnom ponižavanju provode svoj život. Ima da ga zadesi osuda čak i za ono što kaže u pjesmi 'Ruke ljudi ljubavi':

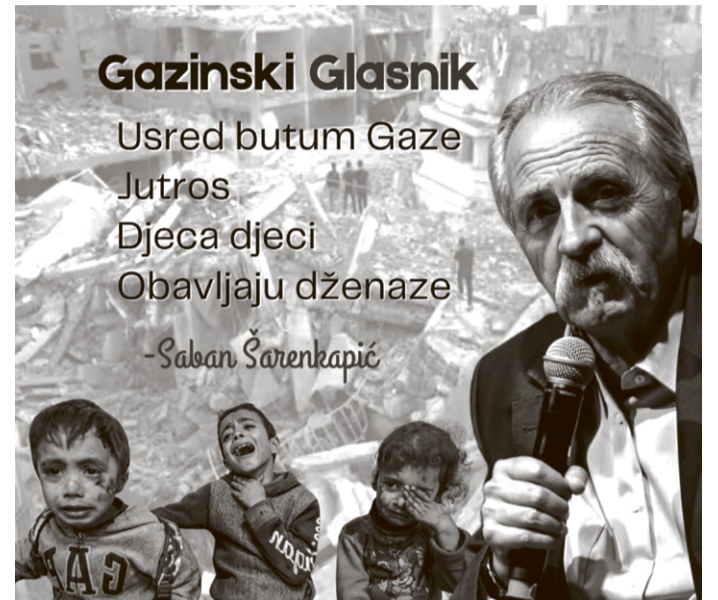
*O Bože dragi, kako lakomisen
U mome životu bijah:*

*Kako velika je sama po sebi
Stvar, mišljah, biti
Pjesmar*

*Izabranik nježnosti kojega će
U potaju izdržavati
Nadahnuća:*

*Svete Muze –
A ne grube ruke
Ljudi ljubavi koja uzdiže*

Plakat za predstavljanje knjige u Beogradu sa likom autora. Autor nepotpisan

*I, u Gazi
Kroz šutanje svijeta –
Sve porekne uime sebe same*

Neće Šarenkapiću pri tome pomoći ni što je prije više od dvadeset godina napisao pjesmu 'Cipele vrište':

*Kada vidje cipele bez vlasnika
Patike koje se ne kreću
Koje nema ko da nosi*

*Izludjeli
Američki general
Pred barake Aušvica dovede
Hiljadu iz Vajmara stanovnika*

*Da vide na hiljade hiljada
Rašniranih s mrtvih
Cipela i patika*

*Oni okreću glave i govore:
Mi nijesmo znali
Mi nijesmo znali*

A cipele vrište: znali ste znali

Zabuna kojom je Šaban američkog generala PATTONA iz Buchenwalda 'doveo' čak u Auschwitz, a ovaj onamo poveo hiljadu Nijemaca da čuju obuću mrtvih kako optužuje žive, mogla se riješiti pisanjem imena Aušvic malim slovom (jer ima aušvica i aušvica), no pjesnik to nije učinio. Zato što je svijet u vrijeme oslobođenja Buchenwalda nadomak Weimara bio jedan veliki aušvic. To kazuje više verzija pjesme, objavljivane na društvenoj (i izdavačkoj) kooperativi Facebook prije više godina.

KNJIGU pjesama 'Gazinski glasnik' objavila je izdavačka kooperativa, neobična za ovo vrijeme i za prostor jezika kojim je napisana. U toj je kooperativi šest izdavača, po dva iz Srbije i Bosne, po jedan iz Hrvatske i Slovenije. Neobičnost je i u tome što je knjiga štampana u samo 250 primjeraka, a u okviru projekta 'Pisanjem uzvrat'. Na drugoj stranici knjige, ispod izdavačkog impresuma stoji uokviren natpis: PRIHOD OD PLASMANA OVE KNJIGE NAMENJEN JE DECI PALESTINE. Na sljedećoj stranici je moto cijele knjige, koji je možda najbolji komentar natpisa o prihodu od plasmana knjige: *Da ne plaćem, umro bih*. Pjesme koje slijede napisao je pjesnik koji nikada nije bio u Gazi, nije ni u Palestini bio,

ni u Izraelu. Pisao ih je gledajući televizijske izvještaje o zločinima. Pridjev *gazinski* njegov je izum, nastao iz njegove očajničke igre sa imenom groblja Gazilar u Novom Pazaru, gradu u kojem živi i piše. Pjesme ove knjige mrtvih iz Gaze pjesnikovi su razgovori sa ljudima iz njegove najbliže okoline pazar-ske. Takav jedan je Hamo, mudri i rezignirani komentator današnjeg svijeta. Pjesme su i sjećanja na minule susrete, na onaj sa palestinskim pjesnikom Mahmudom Darvišom, koji je, na pitanje da li je on Mahmud Darviš, znao često odgovoriti: 'Ponekad!' U svome pjesmarenju pjesnik Šarenkapić divani sa smrću. U tom divanjenju jezik mu postaje onostran i onamostran, kao u pjesmi 'Zaljublivanje smrću':

*Noćima slušam glasove
Otud gdje su bolnice
Grobnice*

Gdje oblaci su gaze –

*Gdje mrtvi
Svetu prizivaju zemlju*

*Uče: u te
Barem legnut, zaljudit se*

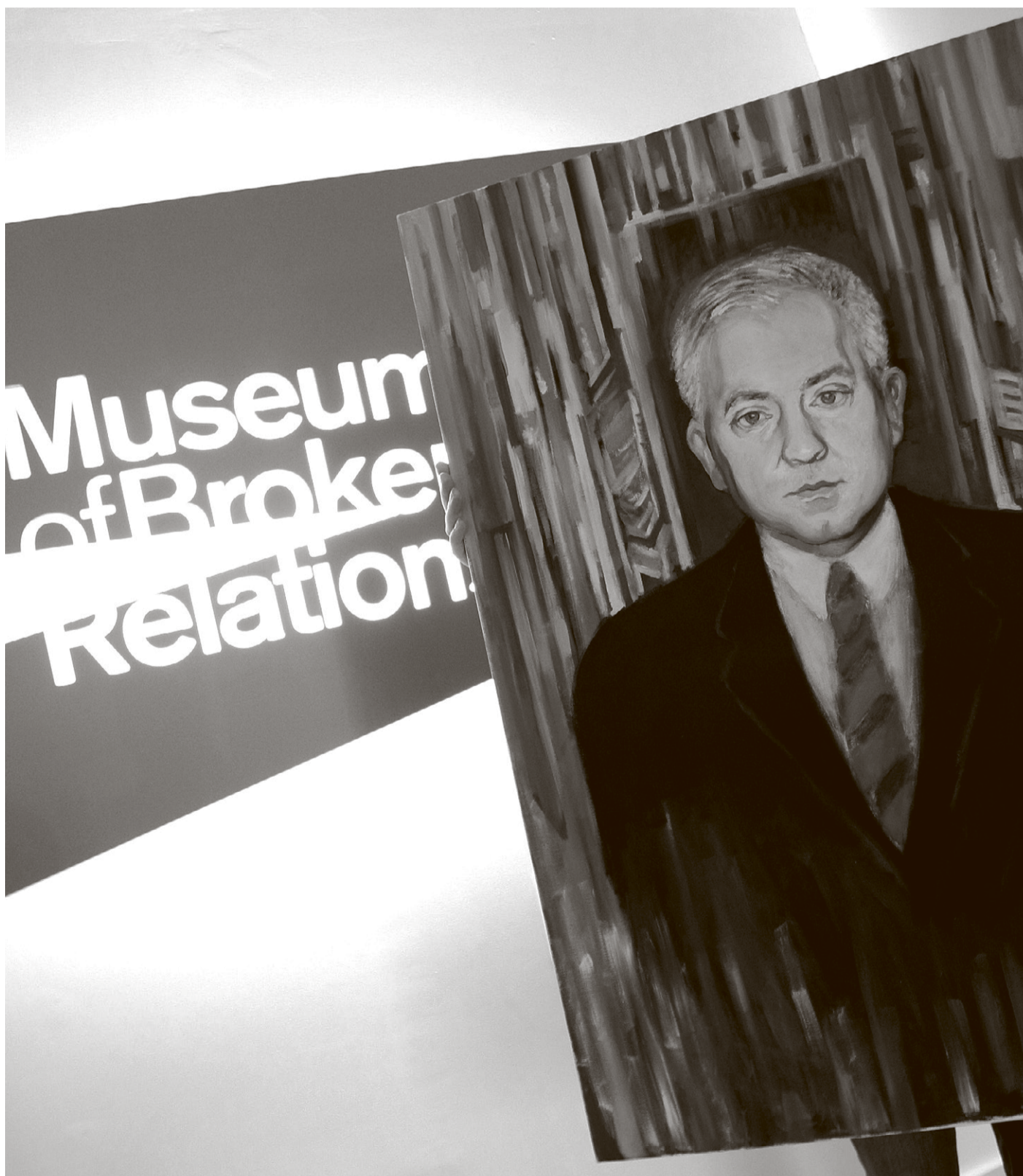
Za ono što se zbiva u Gazi svijet ne može kazati da nije znao. Znao je, znao, tehnološki napredak je učinio da se višedecenijska izraelska diskriminacija i otimanje zemlje, pa odnedavno uznapredovala u genocid može pratiti skoro u direktnim prenosima i slikom i tonom. Ta sramota, kojoj su razulareni političari moćnih zemalja bespogovorni pomagači, teret je tek osjetljivim usamljenim ljudima, koji se čak i pravdaju što o tome pišu. Kao što je pjesnik i pripovjedač, nekada i izdavač Šarenkapić u pjesmi 'Osjećam stid':

*Sve češće pomišljam kako je
Pjesmarenje mi danas –
Puko lešinarjenje
Bez obzira šta kazuju
Knjige o lijepoj umjetnosti –
Osjećam grizu savjesti
I trpim stid
Zbog svake
Iz komfora dokolice
Kazane o tuđoj nesreći
I ako to činim da bih na sebe
Nagrnuo milost:
Dabogda mi
Ovo moje pisanje zadnje bilo. ■*

Sve je muzej

Po čitavoj Hrvatskoj, a posebno u Zagrebu, niču muzeji svega i svačega: kravata, selfija, kanabisa, smijeha, čokolade, osamdesetih. Ako već zarađuju na tome što se muzejima zovu, zašto ih kao muzeje ne bismo tretirali? U prvom nastavku kritičarske turneje obilazimo Muzej prekinutih veza, Muzej iluzija i Muzej mamurluka

Pokojni Kasum Cana, romski aktivist, darovao je 2010. Muzeju prekinutih veza portret Ive Sanadera (Foto: PIXSELL)

BITNO da je interaktivno, inovativno i zabavno. Da se možeš fotkati pa šerati na mrežama. Da doživiš *jedinstveno iskustvo*, da poslije možeš kupiti zgodan suvenir. Sigurno ste već primijetili: po čitavoj Hrvatskoj, a posebno u Zagrebu, niču muzeji svega i svačega. Tu su Muzej kravate i Muzej čokolade, Muzej iluzija i Muzej kanabisa, Muzej prekinutih veza i Muzej zaboravljenih priča, Muzej smijeha i Muzej mamurluka, Muzej novca i Muzej osamdesetih, Muzej selfija i uspomena... Sve je muzej. I ništa, jasno, muzej nije: svi ti muzeji su samo turističke atrakcije. Uspješni sitnopoduzetnički projekti koji zakonski, a ni u stvarnosti, ne zadovoljavaju minimum kriterija za – kako se to birokratskim rječnikom kaže – obavljanje muzejske djelatnosti. Niti kriterije, uz poneku rijetku iznimku, uopće pokušavaju zadovoljiti. U tome i jeste trik: smisliš *catchy* koncept, napuniš četiri-pet prostorija izlošcima pa onda japanskim turistima, parovima na prvom dejtu i osnovnoškolskoj ekskurziji iz Đakova ponudiš nešto što sa standardnom predodžbom muzeja nema ni najmanje veze. Ovdje vas neće boljeti noge nakon razgledanja jer ste s obilaskom gotovi za pola sata. Ovdje ne samo što smijete dirati izložene predmete, nego se to od vas i očekuje. Ovdje nema tereta Kulture i Tradicije, nema apstraktnih slika koje ne razumijete najbolje, nema čuvara koji vas upozorava na zabranjeno fotografiranje. Samo dobra zabava. I samo dobra zarada.

Dobro, reći ćete, u čemu je problem? Što se mene tiče, nema ga. Kompletan muzejski sektor ionako se već decenijama komercijalizira: dućani 'ozbiljnih', 'pravih' muzeja prekranci su posterima, podmetačima za čaše i platnenim torbama, na sve strane nude se *immersive experience* i *augmented reality* ture, zakoni se prekravaju kako bi glomazne kulturne institucije naučile samostalno zarađivati i rasteretile državne proračune. Kod nas je, recimo, novim zakonom prvo bilo omogućeno osnivanje privatnih muzeja, uz one javne i neprofitne. Pa je nekome 2015. palo na pamet da među stručno osoblje, pored posebno obrazovanih kustosa, preparatora i savjetnika, uvede marketinške stručnjake i PR-ovce. To je na sreću u međuvremenu promijenjeno, ali zato je posljednja, prošlogodišnja izmjena Zakona o muzejima donesena kako bi se proširio asortiman robe u muzejskim dućanima, i to na zahtjev samih ravnatelja koji su odavno shvatili da na ozbiljnija javna sredstva ne vrijedi računati. U aktualnom procvatu muzeja koji-to-zapravo-nisu ima zato izvjesne pravde. Kao da netko poručuje 'pravim' muzejima: tražili ste tržište, evo ga. Sada se za publiku takmičite s muzejima trave i mamurluka.

Doduše, da bi pravda bila potpuna – barem se meni tako čini – sve te muzeje koji-to-zapravo-nisu vrijedilo bi obići kao da to zapravo jesu. Ako već zarađuju na tome što se muzejima zovu, zašto ih kao muzeje ne bismo i tretirali? Kolege likovni kritičari nažalost ne dijele ovo mišljenje pa, koliko mi je poznato, do danas nismo mogli čuti ni čitati stručne kritike muzejskih postava čokolade, kravata i selfija. U nedostatku stručnih osvrta, nudim zato amatersku uslugu. Uostalom, ako muzeji ustvari nisu muzeji, zašto o njima ne bi pisao likovni kritičar koji nije likovni kritičar? Slijedi dakle turneja zagrebačkom novomuzejskom scenom, a nastaviti ćemo je i u idućem broju Novosti.

Muzej prekinutih veza

Tu je sve počelo, logično je da odavde krenemo, a i da se ovdje najdulje zadržimo. Priču, pretpostavljam, znate: iz prekida ljubavne veze producentice OLINKE VIŠTICE i umjet-

Preko puta ružičastog vibrirajućeg dilda kućne izrade iz Beča stoji padobranska oprema partnera koji je poginuo skačući iz aviona: zvuči čudno, ali stvar funkcionira

nika DRAŽENA GRUBIŠIĆA rodila se ideja o pospremanju zajedničkih uspomena u muzej, iz ideje se rodio poslovni projekt, a iz poslovnog projekta svjetska atrakcija. Otkako je 2006. predstavljen u sklopu Zagrebačkog salona, postav je obišao 60-ak gradova na pet kontinenta. I putem se širio jer je *business model* besprijekoran: posjetioci sami doniraju svoje uspomene na prekinute veze, a veze ne prestajemo prekidati. Sam muzej osnovan je 2010. i već tada postavlja osnovna žanrovska pravila, ali i kriterije za ocjenu sličnih projekata. Lokacija na Gornjem gradu, u strogom centru, tako da je turisti ne mogu propustiti. Igra s muzealizacijom 'običnih' predmeta koja publici nikako da dosadi. Obavezna interaktivna dimenzija. Popratni sadržaji: neizbježni *shop* sa suvenirima, ali i kafić, nešto što ostali neomuzeji nemaju. Izlaganje intime i ličnih sjećanja: konceptualna linija koju će nastaviti, recimo, Muzej selfija i uspomena u Muzej mamurluka.

S vremenom, nije se širio samo fundus Muzeja prekinutih veza nego i njegova koncepcija, pa su osim nestalih ljubavnih odnosa sada predstavljeni roditelji kojima su djeca umrla i djeca koja pamte pokojne roditelje, žena koja je zbog karcinoma morala obaviti mastektomiju pa muzeju donira svoje grudnjake, ali i tijesto za *pizzu* iz Bloomingtona, SAD, gdje je anonimnoj gospođi dijagnosticirana intolerancija na gluten. Svaki izložak popraćen je kraćom ispoviješću, a neke među njima su sjajne narativne minijature. Na primjer, ovaj natpis uz fotografiju: 'Jezero u Floridi gdje sam markirala s dečkom. Strelca označava mjesto gdje sam po prvi put vidjela penis na suncu.' Postav se, s obzirom na bogatstvo fundusa – preko tri i po hiljade artefakata – neprestano mijenja, a ovih dana možete vidjeti nečije *dreadlockse* odrezane u Alfortvilleu u Francuskoj ('Bili su to teški dani – bili su to opasni dani'), staru Nokiju iz Zagreba ('Dao mi je svoj mobitel kako ga ne bih mogla više zivkati'), tenisice iz Seattlea ('Zajedno smo igrali košarku. On je bio hetero; ja nisam')... Sluti se iskusna kustoska ruka: netko pametno moderira različite registre memorabilija. Preko puta ružičastog vibrirajućeg dilda kućne izrade iz Beča stoji padobranska oprema partnera koji je poginuo skačući iz aviona: zvuči čudno, ali stvar funkcionira. Različite izložbene prostorije barem su dijelom organizirane tematski, pa jednom od njih, primjerice, dominiraju ratne priče. Pokriven je širok dijapazon iskustava: homoseksualne i heteroseksualne ljubavi, otkazi i siromaštvo, priča djevojke koja je s 14 godina bila u tajnoj vezi s dvostruko starijim muškarcem, uspomena na kratkotrajnu avanturu s muškarcem koji živi u otvorenom braku... Čak i kada vam se učini da postavom dominira perspektiva ostavljenih i napuštenih, taj sveprisutni kulturni teror Iscjeljenja Traume, naidete na lijepu priču izvjesne M. R.

iz Maribora koja u Drugom svjetskom ratu nije uzvratila ljubav zgodnom banjalučkom partizanu.

Pa ipak, nije da postav muzeja nema ideološku slijepu pjegu. 'Tako su obojeni osobnim iskustvom, lokalnom kulturom i poviješću', kaže programatski tekst na ulazu u muzejski prostor, 'izloženi eksponati oblikuju univerzalne obrasce koji donose utjehu svima koji ih otkriju'. Među publiku ovog muzeja i njegove donatorice spadaju međutim samo oni koji su isti po tome što im različitost ne smeta: ni lokalna ni seksualna ni kulturna. Liberali, srednjeklasni progresivci, radoznali putnici. A njihovi – vaši, moji, kako god hoćete – 'obrasci' su daleko od 'univerzalnih'. Zato Muzej prekinutih veza samo na prvi pogled demokratizira zastarjelu, dosadnu, visokoinstitucionalnu koncepciju muzeja: u stvarnosti, on ima točno određenu, marketinški dobro naciljanu publiku. Ali šta da se radi. Put do prave demokratizacije kulture ionako nikada nije vodio preko tržišta.

Muzej iluzija

Kad smo kod privida 'univerzalnih obrascu', jeste li znali da čuvena MÜLLER-LYEROVA iluzija – ona u kojoj gledate dvije crte jednake duljine, ali vam se čini da je jedna kraća – ne funkcionira isto u svim kulturama? Dokazano je da su joj manje podložni australski domoroci, Inuiti ili bušmani iz Kalaharija nego mi Evropljani, a čak i kod nas manje zavarava ljude sa sela nego ljude iz gradova. A jeste li znali da je američki psiholog JOSEPH JASTROW, po kome se zove vrlo slična optička iluzija, konstruirao stroj nazvan 'automatograf' kako bi pokazao da nam ruka nesvjesno klizi prema točki u koju koncentrirano gledamo? Ili da je ona iluzija 'patka-zec', jedna od poznatijih, nastala kao prilog njemačkog humorističkog magazina s kraja 19. vijeka, a onda poslužila kao ilustracija kompliciranih filozofskih rasprava LUDWIGA WITTGENSTEINA i THOMASA KUHNHA?

Ako niste, ništa od svega toga nećete saznati u zagrebačkom Muzeju iluzija. A slavnu patku koja je zec koji je patka nećete ni vidjeti. U redu, nitko ne očekuje da se male turističke atrakcije bave edukacijom publike onako kako to rade velike i ozbiljne kulturne institucije, ali ako se već zoveš muzejom, uz postav možeš dodati barem neki *fun fact*. Ovo je, međutim, isključivo igraonica. I to vrlo uspješna. Uz Muzej prekinutih veza, u ovom žanru naš najbolji – rekli bi kulturni menadžeri i pobornici kreativnih industrija – izvozni proizvod. Osnovan 2015. u Zagrebu, danas je franšiza koja obuhvaća preko 40, hm, muzeja u 25 država: kod nas, ekspozituru već imaju Zadar i Split, a uskoro će i Dubrovnik. Poslovni model funkcionira mnogo bolje nego same iluzije, jer – iskreno – dosta dugo sam uzalud mahao rukom ispred nečeg što se zove kinegram, ali nisam ugledao obećanu 'iluziju pokreta'. A ni EINSTEINOV udubljeni portret nije se ispućio onda kada je trebao. Dobro, možda je problem u meni. Neko vrijeme sam živio u malom dalmatinskom mjestu, izvan grada: može biti da sam otporniji na optičke varke od prosječnih urbanih Evropljana. A možda je, evo sada mi pada na pamet, čitav postav neka vrsta iluzije. Hoću reći: možda ovo i nije toliko muzej iluzija, koliko iluzija muzeja.

Muzej mamurluka

Pošto sam iz Muzeja iluzija izašao deziluzioniziran, u Muzej mamurluka sam otišao mamuran, da vidim šta će biti. I bilo je OK: ako je Muzej prekinutih veza ljestvicu po-

Muzej iluzija ili iluzija muzeja? (Foto: Željko Bašić/PIXSELL) (gore). Rino Duboković, osnivač Muzeja mamurluka (Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL) (dolje)

stavio visoko i ako Muzej iluzija ne preskače ni onu najnižu, onda se ovaj plasira negdje po sredini. Plasman, doduše, ovisi i o očekivanjima. A ono što sam očekivao, uglavnom sam dobio: postavom dominira atmosfera studentskih pijanjanja i internih legendi o ludim izlascima koji, poredani ovako jedan uz drugog, naposljetku izgledaju otprilike isto. Netko se napio pa je kući donio prometni znak. Netko je promašio vrata stana. Netko se probudio s tetovažom na nozi. I nitko se ničega ne sjeća.

Pošto sam iz Muzeja iluzija izašao deziluzioniziran, u Muzej mamurluka sam otišao mamuran, da vidim šta će biti. I bilo je ok: ako je Muzej prekinutih veza ljestvicu postavio visoko i ako Muzej iluzija ne preskače ni onu najnižu, onda se ovaj plasira negdje po sredini

Sam koncept, rekli smo već, evidentno se naslanja na odranije poznatu ideju izlaganja ličnih memorabilija koje donira sama publika, pa ni na toj razini ne očekujte uzbuđenja. Interaktivni modeli – simulator vožnje u pijanom stanju, prevodenje poruka na 'jezik pijanaca', TikTok izazov – spadaju u pravila žanra. Duhoviti natpisi u registru veselog alko-fatalizma – 'I used to think drinking is bad for me... so I quit thinking' – nažalost nisu duhoviti. Ali ipak, kustoski tim se potrudio da izložbu popratni nizom zabavnih informacija za one koji žele znati više, a ta sporedna linija zna biti interesantnija od glavnog postava. Tu je detaljan popis bogova pijanstva i mamurluka iz raznih mitologija, tu je pregled alkoholnih pića kroz povijest i civilizacije, tu je priručnik za švercanje boca na festivale i koncerte, tu je bogati meni za mamurne ljude širom svijeta, od japanskih slanih šljiva preko njemačke ukiseljene haringe do nojevih jaja s kiselim mlijekom iz Južne Afrike... Čitate o američkoj prohibiciji, saznajete popularno-znanstveno objašnjenje alkoholnog *blackouta*. Na *foto-sessionu* s jednog od onih ludih izlaska ugledate SVENA POPOVIĆA, našeg književnika mlade generacije, kako usred noći vuče nekakvu klupu po zagrebačkim cestama, pa možemo reći da je zadovoljena i visokokulturna dimenzija. Zamisao da se šetnja kroz izložbene prostorije organizira u stilu večernjeg izlaska, od prvog pića do jutarnjeg mamurluka, donekle je zanimljiva.

Jedino – nažalost i provjereno – posjet muzeju ipak ne pomaže oko mamurluka. ■ (Nastavlja se)

Belgrade Raw: Sloboda je komplikovana

(Fotoklub Split, 21. siječnja – 13. veljače)

Izložba je ostvarena na postulatima DIY kulture (Foto: Žaklina Antonijević/Fotoklub Split)

PIŠE Kristina Tešija

Sirove stvarnosti

Gostovanje Belgrade Rawa najznačajnije je zbog okolnosti u kojima se odvija

TUŽNA se koincidencija dogodila 21. siječnja u kasnim večernjim satima. Dok su predstavnici kolektiva Belgrade Raw kraju privodili druženje i razgovor nakon uspješno otvorene izložbe 'Sloboda je komplikovana' u Fotoklubu Split (FKS), beogradska policija upada i iz hotela na ispitivanje odvlači međunarodnu grupu kulturnih radnica, uključujući i nekolčinu iz Hrvatske. Sutradan, dok su se članovi kolektiva oprašali od Splita, u Beogradu su njihove privedene kolegice proglašene prijateljnom nacionalnoj sigurnosti te im je na godinu dana zabranjen ulazak u Srbiju. Sloboda je stvarno, čini se, komplikovana.

I bez ove koincidencije, prvo gostovanje kulturnog beogradskog fotografskog kolektiva u Splitu bilo je nabijeno emocijama. Mladenački bunt i hrabrost kojima svjedočimo na primjeru srpskih studenata nemoguće je ne upisati i u izložene fotografije – ipak je riječ o istoj iskri koja je potaknula prve članove kolektiva da fotografijom pokušaju artikulirati bunt i nezadovoljstvo koje su osjećali. Belgrade Raw trenutno broji deset članova, a prošle je godine proslavio petnaestu godinu djelovanja. U tom su se periodu mijenjali članovi, a kolektiv je zgrabio i šire od Beograda i Srbije. Izložbu 'Sloboda je komplikovana', ali i sam kolektiv, kroz kratko izlaganje u Splitu su predstavili članovi LUKA KNEŽEVIĆ-STRIKA, ALEKSANDRA MIHALJEVIĆ i DUŠAN RAJIĆ te JELENA NIKOLIĆ, multimedijalna umjetnica čije su tekstualne crtice izložene uz fotografije. Po jednoj od njih je nazvana i izložba.

Predimenzionirane fotografije koje prikazuju 'sirovu' beogradsku svakodnevicu, naličje Beograda mimo onog 'na vodi', rasprišene su izvan okvira namijenjenih radovima; neki se djelomično preklapaju, od nekih ćete se morati udaljiti, nekima približiti, a za neke ćete morati dobro istegnuti vrat da biste ih obuhvatili pogledom. Dodatan sloj i pomak u radu kolektiva donose spomenute tekstualne crtice koje su također rasprišene po galerijskom prostoru. Najčešće

odaju dojam skice, a najuspješnije su u reduciranom izrazu, kada uspijevaju prerasti individualno iskustvo i dotaknuti se širih pitanja, poput 'Samo one koji imaju dom brine izgled fasade'.

'Sloboda je komplikovana' ostvarena je na postulatima DIY kulture – fotografije nisu zaštićene staklom, neke od njih se protežu i na pod, a tekstualni dodatak izložbi otišnut je na papiru i lijepljen selotejpom. Ipak, izložba otvara pitanje je li želja za odmakom od ustaljenih izlagačkih praksi dovoljna da svaki postav koji drugačije koristi prostor galerije promatramo kao (is)korak. Kao što su i sami članovi istaknuli, u proteklih se petnaest godina domet (amaterske) fotografije itekako promijenio, najviše zahvaljujući pojavi Instagrama. Danas je prosječan četrnaestogodišnjak fotografski itekako pismen, naglašavaju, pa se otvara pitanje aktualnosti rada kolektiva. Dodamo li popularnosti Instagrama činjenicu i da u posljednjih nekoliko godina svjedočimo trendu svojevrsne deestetizacije, odmicanja od savršeno kuriranih galerija ka fotografijama koje u prvi plan stavljaju nesavršenu, *sirovu* stranu svakodnevice, postaje jasno da njeno puko bilježenje više nema isti učinak.

Sirova strana Beograda kojoj svjedočimo na izložbi je kakofonična i na trenutke kaotična – ne u toliko u motivima fotografija i samom sadržaju teksta, koliko u postavu i selekciji. Jesu li ovo radovi koji najjasnije predstavljaju i sam kolektiv i grad? Prizori kojima trenutno svjedočimo na ulicama Beograda siroviji su od golih žica, otkrhnute fasade, prašnjavih boca i intimne svakodnevice pojedinaca uhvaćenih na izloženim fotografijama, pa se doima da je traženje sirovosti na njima u ovom trenutku možda nepošten čin. Iako je gostovanje kolektiva Belgrade Raw značajnije zbog okolnosti u kojem se odvija, možda je trenutno to i najbitnije – da nas jedan kolektiv koji je krenuo iz bunta iznenadi i podsjeti na važnost suradnje, potpore i zajedničkog otpora svemu što nam ugrožava slobodu. ■

Parthenope

(r: Paolo Sorrentino, 2024.)

Celeste Dalla Porta briljantna je kao magična Parthenope

PIŠE Damir Radić

Blef podno Vezuva

Sorrentinov najnoviji film je zbrzan projekt bez pravih temelja

PARTHENOPE', zadnji film PAOLA SORRENTINA, uz MATTEA GARRONEA i LUCU GUADAGNINA međunarodno najistaknutijeg talijanskog sineasta današnjice, naišao je na vrlo mlak prijem većeg dijela kritike. S punim pravom, jer riječ je o vjerojatno najslabijem ostvarenju nama znatnog dijela njegova opusa. Autor razvikanih, (gotovo) ultimativno felinijevskih filmova 'Velika ljepota' i 'Mladost' i u 'Parthenope' se bavi svojim glavnim temama i motivima – ljepotom, mladošću, erosom uopće, protokom vremena, sjećanjima – samo što je sve to povezano s njegovim rodnim gradom Napuljem. Njemu je bio posvetio svoj prethodni uradak 'Božja ruka', realističkije, štoviše autobiografski temeljen, u kojem je važnu ulogu imala, kako naslov sugerira, ljubav prema nogometu i DIEGU ARMANDU MARADONI, koji je Napoli doveo do prvih titula prvaka Italije.

I u novom filmu Napulj (u samoj završnici i Napoli) igraju važnu ulogu; naime, naslovna djevojka Parthenope dobila je ime po sireni koju je prema rimskoj mitologiji Jupiter pretvorio u grad Napulj. Djevojka je rođena 1950. porodom u moru podno vile svojeg bogatog kuma, a nakon tog svojevrsnog prologa, ostvarenog ponovo u felinijevskom stilu, slijedi kronika njezina života – od 1968. kad upisuje studij antropologije, preko 1970-ih do početka 1980-ih, a epilog će biti smješten u 2023. Riječ je dakle o filmu-kronici jednog lika, filmu koji bi htio, bar do neke mjere, biti i kronika Napulja, a sve to na način da se apstraktno-alegorijsko – neki bi možda rekli i promitsko – poveže s konkretno-biografskim. Konceptcija moguće na papiru zvuči dobro, ali u konačnoj realizaciji rezultirala je uvelike promašenim ostvarenjem. Naime, povezivanje apstraktno-alegorijskog i konkretno-biografskog (realističkog) izvedeno je tako da niti jedan od ta dva sastojka ne prodiše punim plućima. Jedno drugom naprosto smeta, pa realističkom sloju, zbog

posvećenosti logici alegorije, radikalno nedostaje punoća likova i interakcija, kao i jasnija motivacija, dok onom alegorijskom snažne natruhe realističko-biografskog predstavljaju nepotreban balast. Narativna kompozicija oslonjena je na 'putovanja' naslovne protagonistice od jednog do drugog lika kojeg susreće i stupa s njim u ovakvu ili onakvu, često erotsku interakciju, pri čemu je većina tih likova i odnosa izrazito tanka i nezanimljiva. Oni također ne dobivaju ni neku simboličku potentnost koja bi išla u prilog alegorijske logike. Ili, drugačije rečeno, sve se doima kao veliki blef autora koji je, intenzivno oponašajući genija poput FELLINIJA, stvorio privid, osobito u slabije upućenih poznavatelja filmske povijesti, da je i sam skoro pa genijalac. Ovaj film taj privid razotkriva, ili ga je, da čovjek bude blagonaklon i optimističan te prizove sportsku terminologiju, Sorrentino radio dok je bio u slaboj (umjetničkoj) formi. Da stvar bude tužnija, odabrao je savršenu glumicu za naslovnu rolu – mlada i glumački neiskusna CELESTE DALLA PORTA briljantna je kao magična Parthenope: lijepa, pametna, dobroćudna i dražesno erotska osobnost suštinski pomalo nalik na Leelo MILLE JOVOVICH iz BESSONOVA 'Petog elementa'. No Sorrentino oko nje nije uspio izgraditi kontekst na koji bi se mogla osloniti i dodatno ga oplemeniti. Zanimljiva je ideja da osebujnu mladicu intelektualno i seksualno najviše privlače mnogo stariji muškarci i žene na višoj ili nižoj poziciji moći, dok njezine veze s (gotovo) vršnjacima – rođenim bratom i nesuđenim dečkom – svršavaju tragično, odnosno ništavno.

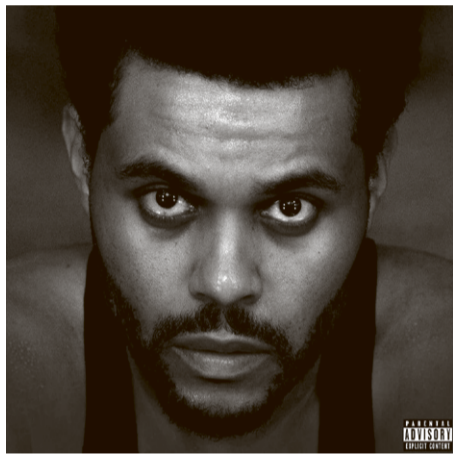
Međutim, Sorrentino iz toga naposljetku nije polučio ništa intrigantno, a film je završio posvetom nogometnom klubu Napoli i njegovim navijačima, što nema veze ni s čim prethodno viđenim. Dojam je da je 'Parthenope' zbrzan projekt bez pravih temelja, što je uglednom autoru došlo na naplatu. ■

PREPORUKE: MUZIKA

The Weeknd:
Hurry Up Tomorrow

(xo / Republic)

ZAVRŠNI dio trilogije albuma započete 2020. s 'After Hours' najavljen je kao možda i posljednje poglavlje karijere koju je ABEL TESFAYE tijekom posljednjih petnaestak godina vodio pod imenom THE WEEKND. U skoro devedeset minuta na 'Hurry Up Tomorrow' se našlo mjesta za sve, od mračnog narkoleptičnog R&B-ja nastupne *mixtape* trilogije do recentne synth pop faze i elemenata soula,

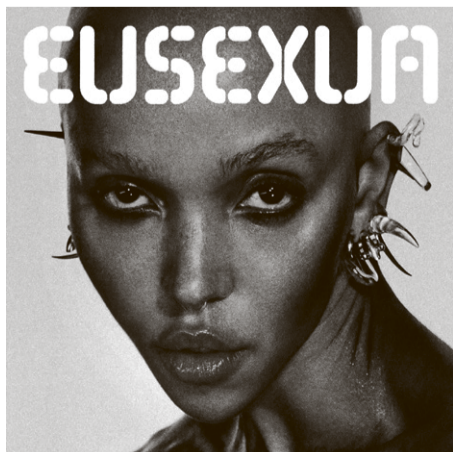

housea, trapa i još koječega, pa album dosta djeluje kao rekapitulacija dosadašnje karijere. The Weeknd spada među najuspješnije glazbenike *streaming* ere. Vlasnik je 'Blinding Lights', najstreamanije pjesme uopće na Spotifyu, I JOŠ DVADESET I ŠEST DRUGIH KOJE SU PREŠLE MILIJARDU SLUŠANJA. PRIRODNO JE STOGA DA JE 'Hurry Up Tomorrow' u dobrom i lošem smislu idealan *streaming* album. Predug je i nakrcan potpuno nepotrebnim pjesmama, no istodobno sjajno produciran i iznimno atmosferičan. Upravo je ova odlika, uz standardni tekstualni nihilizam, zajednički nazivnik The Weekndove glazbe, pa njena popularnost ne čudi, čak i kad filmične fascinacije zamijene očigledne hitove, kao što je ovdje slučaj.

FKA twigs:
Eusexua

(Young/Atlantic)

BAŠ kao The Weeknd, FKA TWIGS je karijeru započela početkom desetih kao omiljena alt pop figura tada jake scene glazbenih blogova. 'Eusexua' je njen tek

treći službeni studijski album, a u odnosu na nastupne EP-jeve i izrazito ambiciozni i hektični 'Magdalene' iz 2019. predstavlja odlazak u nešto konvencionalnijem smjeru. Istina, eterično vokaliziranje koje preferira nikad neće biti klasični materijal za Top 40, no kao i prethodni *mixtape* 'Caprisongs', ovo izdanje nudi pročišćenu, manje abrazivnu zvučnu sliku od one po kojoj je FKA twigs postala poznata. Ona i njen glavni suradnik KORELESS su očigledno na umu imali velike albume elektronskog popa s kraja devedesetih poput MADONNINOG 'Ray of Light' ili BJÖRKINOG 'Homogenic', ostvarenja čiji su futuristički digitalni rubovi također krili sličan miks senzualnosti i spiritualnosti. 'Eusexua' možda nije manifest plesnog oslobođenja kakvim ga prikazuje dio ranih, pretjerano ekstatičnih recenzija, no svejedno predstavlja zanimljiv razvoj jedne više nego intrigantne karijere.

Kelly Lee Owens:
Dreamstate

(dh2)

NA sličnom tragu je i četvrti studijski album velške pjevačice i producentice KELLY LEE OWENS. Premda je značajno svjetliji i otvoreniji od svojih introvertiranih, često naglašeno kućnih prethodnika, album ne pokušava pretvoriti Owens u pop zvijezdu. Za tako nešto bi ipak bio potreban daleko upečatljiviji vokalni pristup i čvršće, pamtljivije strukture pjesama. Umjesto toga, 'Dreamstate' uzima zvuk elektronskog popa s prijelaza milenija i pretvara ga u slobodni

kaleidoskopski presjek šaputavih vokala, pastoralnih melodija i jednostavnih, kinetičkih ritmova. Manjak začudnosti koja je krasila mračni, distorzirani prethodnik 'LP.8' Owens ovdje nadoknađuje panoramskom, širokom produkcijom koja uspješno odražava teme bijega i slobode naznačene u minimalističkim tekstovima. 'Dreamstate' je lišen refrena i imperativa pamtljivosti tradicionalne pop glazbe, no ne i euforije koja često proizlazi iz njezinog soničnog tkiva.

■ Karlo Rafaneli

Voditeljica interkulturalnog čitateljskog kluba u organizaciji Platforme Upgrade i udruge Kulturtreger

ANJA TOMLJENović
Ne možemo spoznati sebe bez drugoga

U srijedu, 19. veljače pod vašim vodstvom sa susretima započinje interkulturalni čitateljski klub koji suorganiziraju Platforma Upgrade i udruga Kulturtreger. Predstavite nam njegov koncept.

Zahvaljujući iskustvu moderiranja čitateljskih klubova u Booksi, primijenit ćemo pristup koji se za sudionike pokazao najproduktivniji. Naš susret posvetit ćemo osnovama interpretacije književnog teksta i artikulaciji kritičkih stavova o pročitanom. Razgovor o knjizi odvija se uz moje moderiranje, pri čemu se trudim reći i nešto više o samoj knjizi, autoru i kontekstu nastanka djela. Razmjenjujemo dojmove, istražujemo predstavljene teme i znatiželjno i s uvažavanjem slušamo jedni druge. Svatko dolazi s vlastitim čitateljskim iskustvom, senzibilitetom i pogledom na svijet, što jamči dinamične razgovore i već je samo po sebi interkulturalni dijalog. Klub je otvoren za sve, bez obzira na profesionalnu pozadinu i ne tražimo posebno književno iskustvo.

Što tekstove koje ste odabrali čini dobrim štivom s obzirom na aktualne potrebe za interkulturalnom razmjenom?

Volim odabirati knjige koje nas potiču na promišljanje o svijetu izvan našeg vlastitog. U vremenu kada nas preplavljaju iskrivljeni narativi i kada strah od nepoznatog lako postaje opravdanje za podizanje zidova, važno je čitati knjige koje nas izbacuju iz zone ugođe i potiču na razumijevanje. Zaboravljam kako ne možemo spoznati sebe bez drugoga. Prva knjiga o kojoj ćemo razgovarati je 'Tajna mog turbana' afganistansko-katalonske autorice NADIE GHULAM, napisana u suradnji s novinarkom AGNÈS ROTGER. Njezina priča spaja dva svijeta: intimni, unutarnji svijet djevojčice koja iznimno hrabro donosi sudbonosnu odluku i surovu stvarnost talibanskog režima u Afganistanu devedesetih. Knjiga nas ne ostavlja ravnodušnima – potiče na empatiju, razumijevanje iskustava koja su nam možda daleka, ali su duboko ljudska i pritom u nama, nadam se, radi

Foto: Privatna arhiva

određeni pomak. Upravo to želim postići u ovom klubu.

Klub je dio programa 'Otvoreno Trnje: zagrebački kvart interkulturalnosti' koji vodi Operacija grad, ali i šireg angažmana zagrebačke nezavisne scene na stvaranju uključive kulture za sve koji se u Zagrebu nalaze, trajno ili privremeno. Kako vidite ulogu nezavisne kulture u tom kontekstu?

Nezavisna kultura je neizmerno važna jer osnažuje deprivilegirane glasove i stvara prostore u kojima raznolikost nije samo poželjna nego i nužna. Osluškujete potrebe zajednice i prepoznate ih, što dokazuje i naš poziv – mjesta za prvi susret već su popunjena. Kroz projekte poput ovog, ali i kroz druge inicijative udruga i civilnog društva, stvaramo dugoročnu promjenu u načinu na koji razmišljamo o zajednici i prostoru u kojem živimo. Trudimo se potaknuti snažniji angažman lokalne zajednice u gradskim četvrtima, zatim i u kulturi grada. Unatoč često prekarim uvjetima rada i ograničenim resursima, borba za uključiviju kulturnu scenu ne prestaje.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

THE STUDENTS OF SERBIA
ARE THE HEROES OF TODAY

–MARINA ABRAMOVIĆ

Svjetska umjetnička superzvijezda MARINA ABRAMOVIĆ podržala je studente u Srbiji proglašivši ih na Instagramu 'herojima današnjice'. Sve bi to bilo u redu da Abramović 2019. nije doprinijela *artwashingu* vučićevog režima dovođenjem svoje preskupe izložbe 'Čistač' u Muzej savremene umetnosti u Beogradu, što su kritizirali brojni ta-mošnji kulturnjaci.

■ L. P.

Hvala, Marina, nisi trebala! (Foto: abramovicinstitute/Instagram)

Eskapitalističke fantazije

Koliko god se isekai bavio drugim svjetovima, pripovjedni okvir koji neizbježno uspostavlja, kao i uvjeti potplaćenosti i eksploatacije u kojima nastaje, govore o svijetu u kojem živimo rječitije od cijele bulumente 'angažiranih' umjetničkih djela

MLADI marginalac, usamljenik bez perspektive, anonimni stanovnik istočnoazijskog megalopolisa, jednoga dana odjednom je transportiran je u novi, fantastični svijet. Bilo da je stradao pa se reinkarnirao, nabasao na magični portal, ili je možda slučajno teleportiran, naš (anti)junak sad se nalazi u svijetu magije i avantura, epskih bitaka, moćnih čarobnjaka i božanstvenih princeza, daleko od stega koje su obilježile njegov prethodni život. Kako upoznaje zakone univerzuma u kojem se našao i ovladava novim znanjima, moćima i sposobnostima, on dobija priliku postati junak epske avanture – a na koncu možda čak i poraziti naoko svemoćnoga Gospodara demona i osvojiti srca vojske obožavateljica.

Upravo smo opisali temeljnu formulu isekaija, najproduktivnijeg pripovjednog žanra u japanskoj i južnokorejskoj popkulturnoj produkciji u protekloj deceniji. Isekai, ili po korejski isegye, doslovno znači 'drugi svijet' – ali ne u smislu metafizičkog onostranog, koliko god je možda potrebno umrijeti da bi se tamo dospjelo. 'Drugi svijet' o kojem se tu radi paralelna je ili skrivena dimenzija, stvarnost koja živi uporedo s našom, možda i samo na korak od nje, no koja većini stanovnika 'ovoga' svijeta ostaje nedostupna. Ova predodžba zauzima važno mjesto u

istočnoazijskom folkloru i tradiciji, a i danas u tamošnjim kulturama predstavlja nepresušan izvor inspiracije (dovoljno je čitati MURAKAMIJA da bismo se u to uvjerali). S druge strane, na profiliranje suvremenog isekaija značajno su utjecali i zapadnjački klasici poput 'Narnije' ili 'Alise u zemlji čudesa', iznimno popularni na Dalekom istoku. Upravo se na sintezi uvoznog i domaćega, zapadnjačkog i azijskoga, od osamdesetih godina naovamo kodificirao današnji isekai, da bi prije petnaestak godina njegova popularnost eksplodirala, a termin stekao globalnu prepoznatljivost.

Industrija *light novela* (zabavni romani za mlade), *mange*, *manhwa* i *animea* nezamisliva je bez ovoga žanra. Rekorder je franšiza 'Sword Art Online': storija o grupi igrača transportiranoj u svijet RPG-a na čijem su testiranju radili polučila je 30 milijuna prodanih svezaka romana, 20 igrica, 12 različitih manga adaptacija, kao i nekoliko animiranih serijala i filmova. Transpozicija junaka u fantastični svijet zahvalan je narativni postupak, na kojem je moguće graditi žanrovski najšarolikije pripovijesti – zbog toga o isekaiju zapravo samo uvjetno možemo govoriti kao o žanru. U posljednje vrijeme, naprimjer, munjevit uspon doživjeli su tzv. *otome isekai*: romantične komedije ili melodrame namijenjene ženskoj publici, čija se protagonistkinja reinkarnira u svi-

jetu simulacije dejtanja ('otome', doslovno 'djevojačke' igrice) koju je igrala ili ljubica koji je čitala, u kojem će tražiti romantično ispunjenje.

Tržišna dominacija isekaija, međutim, ne podrazumijeva i afirmaciju u očima kritike, pa ni publike. Naprotiv, malo koja kulturna forma u globalnim je okvirima do te mjere opetovano parodirana, nipodaštavana i prokazivana kao šund – i to u ogromnoj mjeri od njenih vlastitih konzumenata. Kao da je posrijedi brza hrana koje se u teoriji užasavate, ali ste u praksi ovisni o dopaminu koji vam pruža (nameće se paralela s trap glazbom, čija je masovna konzumacija također nerazdvojiva od skepse, a ponekad i podsmijeha, njene vlastite publike). Metafora *fast fooda* često se i evocira u raspravama o isekaiju da bi se dočarala masovnost njegove proizvodnje, standardiziranost forme i sadržaja te (osobito kad je u pitanju format *light novela*) slabi autorski dosezi. Stereotipni isekai, naprimjer, kapilarno je prožet seksizmom: on uprizoruje ili maskulinu fantaziju o moći, društvenom usponu i seksualnoj dominaciji, ili romantičnu maštariju o heteroseksualnoj i monogamnoj sreći, čija protagonistkinja umjesto na armiju Gospodara demona juriša na njegovo srce. Rodne stereotipe – koji u istočnoazijskoj pop-kulturi inače i uvjetuju podjelu publike, plasman i marketing kudikamo strože nego na Zapadu – isekai ponekad dovodi do apsurdna.

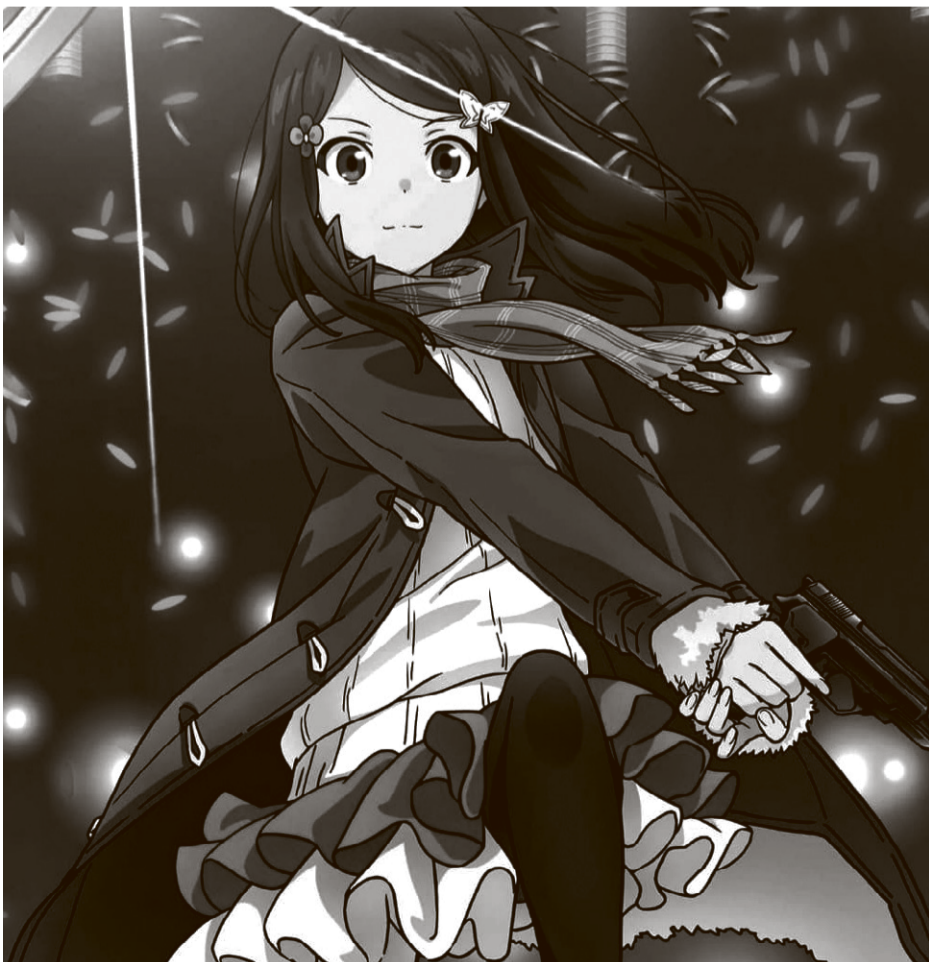
Potonjega je svjestan i sâm žanr, koji je toliko sklon pretjerivanju, karikiranju i proliferaciji stereotipa – eto opet moguće paralele s trapom – da se čitateljica/gledateljica nerijetko nađe u dilemi ima li pred sobom 'prvostupanjsku' pripovijest ili parodiju. Isekai djela koja na neki način ismijavaju ili izokreću njegove temeljne premise danas čine možda i većinski dio ove produkcije. Što ako, naprimjer, naš *geek* u novom svijetu stekne magijske moći, ali su one beskorisne ili krajnje nepraktične? Što ako se reinkarnirao kao predmet – recimo, kao mač, u rukama vatrene ratnice? Ili čak kao automat za prodaju pića? Možda nema nadnaravnih moći, ali sa sobom ima kutiju alata iz našega svijeta, a sâm je okretan majstor? Nijedan od ovih primjera nismo izmislili, štoviše: bilo bi teško izmisliti parodijsku premisu koja bi ekstravagantnošću nadmašila premise realno postojećih isekaija.

Naravno, postoje i sofisticiranija, tematsko-motivski kompleksnija i originalnija isekai djela, kao što su 'TenSura'/'That Time I Got Reincarnated as a Slime', da ne spominjemo visokoparne predšasnike kao što je MIYAZAKIJEV film 'Avanture male Chihiro'. Međutim, industrija isekaija danas je u osno-

vi zaista pogon za proizvodnju onoga što se naziva *fan service* – podilaženja percipiranim očekivanjima, maštarijama i predrasudama publike, koje se prioritzira nad koherentnošću i kvalitetom samoga djela. Bilo da je riječ o 'momačkim' ili 'djevojačkim' fantazijama, ovaj mehanizam u isekaiju nerijetko ide do granice *self-inserta*, gdje protagonist_kinja postaje prazan papir na koji čitatelj_ica ili gledatelj_ica može projicirati samoga/samu sebe. Začas padnemo u iskušenje, pogotovo iz daleke Hrvatske, da za popularnost isekaija okrivimo arhaičnu patrijarhalnu narav istočnoazijskih društava. Pa ipak, zadržati se na tome ne bi bilo ni dovoljno ni pošteno.

Naime, fantazija o bijegu u poslovični 'drugi svijet' neizbježno podrazumijeva i slobodu od ovog 'prvog'. A premda se naša stvarnost u isekaiju naizgled pojavljuje tek kao odskočna daska za eskapističke maštarije, ona ga ustvari iz temelja oblikuje. To ne važi samo za radikalnije slučajeve kao što su 'Isekai Yakkyoku'/'Parallel World Pharmacy', čiji je protagonist doslovno umro od posla, ili 'Saving 80,000 Gold in Another World for My Retirement', čija si junakinja u paralelnome svijetu pokušava dobiti dovoljno zlata za mirovinski fond u današnjem Japanu. Ma u kakvim se pustolovinama našle, protagonistkinje i protagonisti isekaija i dalje su obilježeni traumom hiperkompetitivnog kapitalističkog okruženja s jedne, te strogih društvenih hijerarhija i podjela s druge strane. Sablasti eksploatacije, korporativne tiranije, dužničkog ropstva, ili represivne obitelji i zajednice, uvijek ih iznova progone – a ponekad su, paradoksalno, tim vidljivije što je situacija u kojoj se oni nalaze bliža apsurd.

U tom bi smislu isekai za svoj *boom* imao zahvaliti globalnim političkim i društvenim trendovima proteklih deceniju-dvije. Ti su se trendovi, dakako, na specifičan način prelimali u istočnoazijskim društvima, ali ništa manje nisu oblikovali stvarnost ni u drugim dijelovima svijeta. Uostalom, eskapističke fantazije čine ključan dio kolektivnog imaginarija današnje Hrvatske – bilo da je posrijedi bijeg u Njemačku ili Irsku ili u nihilistički hedonizam (GRŠE: 'glamur, luksuz, najt lajf, nikad više najn-fajv'). Koliko god se isekai bavio drugim svjetovima, pripovjedni okvir koji neizbježno uspostavlja, kao i uvjeti u kojima nastaje – spomenimo još upadljivu potplaćenost i eksploatiranost autora i animatora – govore o svijetu u kojem živimo rječitije od cijele bulumente 'angažiranih' umjetničkih djela. To ne znači da na svaki zanimljiv ili nadahnut isekai ne dolazi armija nečitljivih ili negledljivih. Ipak, da se podsjetimo čuvenoga STURGEONOVOG poučka, često evociranog u diskusijama o tzv. žanrovskoj književnosti: 90% svega je smeće. Možda je u slučaju isekaija taj broj za koji procenat veći, no princip bez daljnjeg vrijedi. ■

U paralelni svijet po penziju – 'Saving 80,000 Gold in Another World for My Retirement'

TV RAŠETANJE

Prodavanje
boze

PIŠE Boris Rašeta

Irena Weber u Dnevniku je savršeno odgovarala modernoj definiciji chatbota. Imala je odgovor na svako pitanje, nije pokazivala nikakvu emociju, a u masi njenih tvrdnji izdvajamo umjetnički najdojmljiviju. 'Uvijek ima prostora i za niže i za više cijene', rekla je. I za više? U Hrvatskoj ima, nego kako

Labirint: Udarac, HRT, 27. siječnja, 23:21

U DUHU Netflixovih najava, recimo: potresno, emotivno, šokantno. I, nažalost, realistično. Priču SANJE MIKLEUŠEVIĆ PAVIĆ – koja je aktere pustila da ispričaju svoje tragedije, tek se par puta javivši iz *offa* – bolno je gledati. U središtu radnje su dva čovjeka kojima je život uništen nasiljima koja nisu izazvali, već su bili njihove kolateralne žrtve. IVAN TOPALOVIĆ iz Zbjega pored Broda bio je redar u lokalnom disku kad je u prostor gdje se nalazio banula skupina mladića, koji su ga udarcima oborili na pod, potom cipelarili i na kraju gađali pepeljarama i bocama. Ostao je slijep na jedno oko, težak invalid. Razlog napada? Mislili su da je riječ o nekomu drugom, tragedija zabune. Mladi Vinkovčani IVAN MIKULJAN prošao je još gore. On se našao na ulici usred dogovorene tučnjave vršnjaka, za koju nije znao. Ostao je slijep. Šest godina od početka suđenja na Općinskom sudu u Vukovaru, gdje je zbog nanošenja teških tjelesnih ozljeda Mikuljanu prvooptuženi osuđen na pet godina i četiri mjeseca zatvora, Županijski sud u Osijeku predmet je vratio na ponovno suđenje uz obrazloženje da prvostupanijski sud nije u potpunosti utvrdio sve činjenice i da ih je pogrešno ocijenio. Jedina činjenica je da je Topalović slijep na jedno oko, a glava mu je puna titana. U srpnju 2017. podnio je odštetni zahtjev u visini od 125.000 kuna. Nije dobio ni kune. Na kraju je sam pokrio troškove vještaka... Gdje je tu država, gdje su zakoni? Netko te iz čista mira učini invalidom i nikom ništa. Standardno dobar 'Labirint' HRT je stavio u porno termin, da se javnost ne uzbuđuje, kako bi rekao lik iz 'Bele lađe'. HRT služi za ulizivanje Vladi, putopise i druge zajebancije; da nije Trećeg i Drugog, čovjek bi ih mirne duše mogao otpisati kao javni servis.

Dnevnik, HRT, 31. siječnja, 19:00

B IT će da ZRINKA GRANCARIĆ nikad ne ide u dućane, jer joj je IRENA WEBER nekažnjeno prodavala bozu. Razgovor s predstavnicom poslodavaca započela je dobro: 'Marže na pojedine proizvode su pedeset do šezdeset posto', na što je Weber odgovorila da ne zna otkud joj taj podatak. 'Uvijek se može izvlačiti određeni broj proizvoda', kazala je Weber, 'ali ako je riječ o finalnoj neto profitnoj marži, ona se u Hrvatskoj kreće između dva i tri posto i ona je ispod razine usporedivih igrača na europskom tržištu.' Hm! Marže ispod, cijene iznad?! Pa zašto joj nije sasut rafal 'pojedinačnih proizvoda' – stotine su skuplje nego u Njemačkoj ili Sloveniji. Grancarić se pozvala na košaricu koja je u Sloveniji jeftinija četrdeset do pedeset posto, na što

je Weber nastavila po svome: 'Nisam sigurna da je to tako.' Novinarica joj nije izvukla popis na koji se pozvala pa je sve ostalo na hipotezi. Šampon za kosu Syoss u Njemačkoj košta 2,65 eura, a u Hrvatskoj 4,95 eura, 87 posto je skuplji. Deterdžent za robu, iste robne marke, u Njemačkoj košta 3,25 eura, a kod nas 4,80 eura. Tablete za perilicu suda Finish sličan su primjer. U Njemačkoj 50 komada košta 9,75 eura, kod nas 54 komada 18,95 eura. Nijemac po tableti potroši manje od 0,195 eura, Hrvat 0,35. Ista pipa u jednom centru košta 35, a u drugom 13 eura. Weber je u Dnevniku savršeno odgovarala modernoj definiciji *chatbota*. Imala je odgovor na svako pitanje, nije pokazivala nikakvu emociju, a u masi njenih tvrdnji izdvajamo umjetnički najdojmljiviju. 'Uvijek ima prostora i za niže i za više cijene', rekla je. I za više? U Hrvatskoj ima, nego kako, kad se ljudi više bave prošlim ratovima nego sadašnjim problemima, ostavljajući po strani banke, energetski sektor i trgovačke lance. Banke su nam godinama naplaćivale preko 400 naknada (lani su iz Hrvatske iznijele 1,5 milijardi eura dobiti), trgovci nas deru kao Musa jarca, što će ovom akcijom možda biti malo ublaženo, pa Jovo nanovo.

Dnevnik, HRT, 1. veljače, 19:00

M LADA reporterka u prilogu o rukometnom finalu postavlja pitanja koja kreiraju nadrealnu atmosferu. Nekog kicoša sa šalom za vratom, maramicom u džepu i maramom oko vrata pita: 'Jeste li zadovoljni što će pjevati THOMPSON?' 'Pa naravno', uzvraća lik koji cupka. Idući prolaznik kaže kako 'Perkovićevu glazbu ne voli', ali ovo drugo može. Novinarica ide korak dalje pa sljedećem prolazniku pjeva pitanje: 'Igraj moja...', na što prolaznik daje točan odgovor: 'Hrvatska...' Iz kolektivne euforije jedino je premijer PLENKOVIĆ izašao tradicionalno smiren, racionalizirajući stvari oko Thompsonova nastupa. Nastup je, kaže on u dugom tekstu koji svodimo na najvažniju dimenziju, 'podržao i Grad'. To će reći, nismo samo mi, zli hadezenjare, nego i TOMAŠEVIĆ i Možemo. Za dvostruke konotacije, dvostruka podrška, i ovoga puta mora mu se dati za pravo. Kojeg vruga je to Tomaševiću trebalo? A opet, da je Thompson zabranjen, ispao bi politički problem, rukometaši koji ga podržavaju možda ne bi došli i eto belaja. A možda i nije problem u Thompsonu, nego malo šire?

Trokut tuge, Voyo

I NFLUENSERICA i maneken na zalsku karijeru dobivaju nagradno krstarenje brodom s bogatašima, među kojima su bogati Rus (ZLATKO BURIC, koji se predstavlja kao 'kralj govana', zapravo je trgovac gnojivom), stariji par trgovaca oružjem, Winston i Clementine,

Nastavila je po svome – šefica HUP-a Irena Weber (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

Njemica koja nakon moždanog udara može izgovoriti samo jednu frazu, 'u oblacima', i kapetan broda, komunist (WOODY HARRELSON). Na krstarenju im se štošta događa, no najgora je nesreća nakon koje svi moraju na nenaseljeni otok, gdje se klasni redoslijed vrijednosti obrće. Čistačica zahoda jedina je koja zna uloviti ribu – i ona postaje vrh. Iz filma snimljena povijesne 2022. godine izdvajamo dijalog ocvalog bračnog para, trgovaca oružjem.

Mladić: Čime se vi bavite?

Trgovac oružjem: Vodimo obiteljski posao. Bavimo se preciznim inženjerstvom.

Mladić: A što točno proizvodite?

Trgovac: Vidite, naši proizvodi su pomogli uspostavi demokracije diljem svijeta.

Supruga: Aha (dok srče neku skupu školjku).

Mladić: A što zapravo proizvodite?

Trgovac: Zapravo, naš najprodavaniji proizvod je ručna bomba.

Influenserica: Oprostite, što!?

Trgovčeva supruga: Ručna bomba, dušo.

Trgovac: Dugo je to bila 'bojna razarajuća naprava'. Ali onda su UN-ove regulative sve poremetile.

Supruga: Bojna razarajuća naprava vrlo je komplicirano ime za nagaznu minu.

Trgovac: Te su nam regulative smanjile profit za 25 posto. Bila su to teška vremena za nas, ali izvukli smo se, zar ne, dušo?

Supruga: Jesmo. I još uvijek se volimo. U to ime – za ljubav!

'Trokut tuge' donio je režiseru RUBENU ÖSTLUNDU drugu Zlatnu palmu u Cannesu. Osvojio je i Europske filmske nagrade za najbolji film, redatelja, scenarista i glumca (Burić). Zaslužuje sve preporuke. Duhovit je, satiričan i zabavan, što je danas dosta teško naći na našim platformama. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ